

**KURUMSAL KİMLİK İLE MİMARİYE YÖN VERMEK: NAFİA
NEZARETİNDEN ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞINA**

Hatice TEMÜR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2019

Hatice TEMÜR tarafından hazırlanan “KURUMSAL KİMLİK İLE MİMARİYE YÖN VERMEK: NAFİA NEZARETİNDEN ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞINA” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Mimarlık Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Adnan AKSU

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Başkan: Doç. Dr. Önder AYDIN

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Dr. Aktan ACAR

Mimarlık Ana Bilim Dalı, TOBB Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Tez Savunma Tarihi: 21/06/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hatice TEMÜR

21/06/2019

KURUMSAL KİMLİK İLE MİMARİYE YÖN VERMEK: NAFİA NEZARETİNDEN
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞINA

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice TEMÜR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2019

ÖZET

Bu tezin amacı, kurumsal kimliğin mimari üzerinden irdelenerek kamu yapılarının kolektif bellekte edindiği yeri ve mimari yapıların kurumsal kimlikle nasıl şekillendiğini araştırmaktır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze dek devlet eliyle yapılmış olan kamu binalarının oluşmasındaki siyasal, teknolojik ve sosyal etkenler üzerinden dönemin tarihi okunacak ve zaman içindeki değişimlerle kamu binalarının elde edilme yöntemlerinin nasıl evrildiği irdelenecektir. Bu kapsamda, Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar varlığını sürdürmüş, ancak zaman zaman kurumsal yapısında değişiklikler meydana gelmiş olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı örnek olarak seçilmiştir. Kuruluşu 1848 yılına dayanan-ilk adı Umûr-î Nâfi'a Nezâreti- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın tarihsel süreci ve hizmet binası olarak kullanmış olduğu yapılar ve inşa edilmesinde türlü yöntemlerle öncülük ettiği kamu binaları ile bu binaların oluşumunda ülke mimarisini önemli ölçüde etkileyecek olan çıkardığı mevzuat da incelenecek ve kurumun tarihi ile dönem yapılarının karşılaştırıldığı bir belge oluşturulacaktır. Edinilen bilgiler çerçevesinde, sıkça mevzuat ve bina değiştirmenin sürdürülebilirlikteki sakıncaları ortaya konularak ve kurumca yapılmış ancak varlığını sürdürememesinde etken olduğu dönem mirası binaların toplumsal bellekte yer edinemeyişi; kurumun tarihteki devamlılığının okunamayışı ve kurumsal kimliğinin zayıfladığı sonuçlarına ulaşılması hedeflenmektedir.

Bilim Kodu : 80112

Anahtar Kelimeler : Kurumsal kimlik, toplumsal bellek, mevzuat, kamu binaları, Nafia Nezareti, Bayındırlık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Sayfa Adedi : 141

Danışman : Doç. Dr. Adnan AKSU

LEADING ARCHITECTURE BY CORPORATE IDENTITY: FROM MINISTRY OF
NAFIA TO THE MINISTRY OF ENVIRONMENT AND URBANIZATION

(M. Sc. Thesis)

Hatice TEMÜR

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

June 2019

ABSTRACT

The aim of this thesis is to investigate the place of public structures in collective memory by examining the corporate identity through the architecture and how the architectural structures are shaped with the corporate identity. The political, technological and social factors in the formation of public buildings from the Ottoman Empire to the present day will be read through the political, technological and social factors. In this context, the Ottoman Empire continued to exist until the present day, but; Ministry of Environment and Urbanization has been selected as an example. Founded in 1848, the first name Umûr-î Nâfi'a Nezâreti- The Ministry of Environment and Urbanization, the historical process and buildings used as service buildings and the public buildings that are pioneered by various methods in the construction of these buildings and the legislation that will affect the architecture of the country will be examined and the date of the institution and a document in which the period structures are overlaid. Within the framework of the information obtained, frequent legislation, building change in the sustainability of the drawbacks of the institution will be put forward and the institution, but the existence of the legacy of the period in which the legacy of the buildings in the social memory; it is aimed to reach the results of the continuity of the institution in history and the weakening of the corporate identity.

Science code : 80112
Key Words : Corporate identity, social memory, legislation, public buildings,
Ministry of Environment and Urbanization
Page Number : 141
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Adnan AKSU

TEŐEKKÜR

Çalıőmama baőladıđım ilk günden itibaren tezimin her aőamasında, zamanını esirgmeden değerli bilgi ve deneyimlerini paylaőan, beni her zaman yönlendiren saygıdeğer tez tańıőmanım Doç. Dr. Adnan AKSU' ya, bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan sevgili aileme, tüm çalıőmam boyunca bana inanan ve manevi desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xi
RESİMLERİN LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xv
1. GİRİŞ	1
2. KAMU YAPILARINDA KİMLİK VE YAPISAL OLUŞUM	5
2.1. Kimlik Kavramı	5
2.1.1. Bireysel kimlik	7
2.1.2. Toplumsal kimlik	9
2.1.3. Kurumsal kimlik	11
2.2. Kamu Yapılarında Kurumsal Kimlik	14
2.3. Kamu Yapılarında Kurumsal Kimliği Şekillendiren Faktörler	15
3. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI'NIN KURUMSAL KİMLİĞİ ÜZERİNE İNCELEME	19
3.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Tarihçesi	19
3.1.1. 1848-1923 yılları arasında geçen dönem	22
3.1.2. 1923-1980 yılları arasında geçen dönem	31
3.1.3. 1980 sonrası dönem	47
3.2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Faaliyetleri	54
3.2.1. Etüd Proje İşleri	55

	Sayfa
3.2.2. İnşaat/Taahhüt İşleri.....	82
3.3. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Osmanlı Devletinden Günümüze Kadar Kullandığı Yapılar	87
3.3.1. Osmanlı döneminde kullandığı yapılar	87
3.3.2. Cumhuriyet döneminde kullandığı yapılar	94
4. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI'NIN MİMARİ KİMLİĞİ ÜZERİNE.....	101
4.1. Mevzuat Üzerinden Mimari Kimliğin Okunması.....	101
4.2. Kullandığı Yapılar Üzerinden Mimari Kimliğin Okunması.....	109
4.3. Kamu Adına Yaptığı Yapılar Üzerinden Mimari Kimliğin Okunması	113
5. SONUÇ	121
KAYNAKLAR	127
ÖZGEÇMİŞ	141

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 3.1. Bayındırlık Bakanlığı yarışma dizini (1923-1983).....	77
Çizelge 3.2. Bayındırlık Bakanlığı yarışma dizini (1983-2011).....	80
Çizelge 3.3. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yarışma dizini (2011 ve sonrası)	81

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 3.1. 02/02/1870 tarihli İkinci Teşkilat Kanuna göre organizasyon şeması.....	26
Şekil 3.2. 19/01/1880 tarihli Üçüncü Teşkilat Kanuna göre organizasyon şeması	27
Şekil 3.3. Dördüncü Teşkilat Kanunu'na göre hazırlanan organizasyon yapısı.....	30
Şekil 3.4. 644 sayılı KHK ile belirlenen teşkilat yapısı.....	52
Şekil 3.5. 1 no.lu CB Kararnamesiyle oluşturulan teşkilat yapısı	54
Şekil 3.11. Bakanlığın dönemler içerisinde açtığı yarışma sayısını gösterir grafik ...	81
Şekil 3.12. Bakanlığın on yıllık periyotlardaki açtığı yarışma sayısını gösterir grafik .	82
Şekil 4.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kullanmış olduğu yapıların isimleri.....	110

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Bakanlığın zaman çizelgesi	19
Resim 3.2. (a) Odunpazarı / Eskişehir 1900'ler ; (b) Edirne 1900; (c) Elâzığ 1905; (d) Ankara kalesi 1905; (e) Trabzon 1900; (f) Ankara 1900,.....	33
Resim 3.3. (a) Mimar Kemalettin Bey, Gazi İlk Muallim Mektebi, 1926; (b) Mimar Kemalettin Bey, Eski TCDD Genel Müdürlük Binası, 1925-1927	36
Resim 3.4. (a) Yahya Ahmet, Maliye Bakanlığı, 1925; (b) Teodor JOST, Sağlık Bakanlığı (Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti) Binası, 1926-1927	37
Resim 3.5. (a) Arif Hikmet KOYUNOĞLU, Kültür Bakanlığı, 1927; (b) Clemens HOLZMEISTER, Genelkurmay Başkanlığı, 1929-1930.....	37
Resim 3.6. (a) Yılmaz Sanlı, Milli Eğitim Bakanlığı Mimari Proje Yarışması, 1962-1967; (b) Umut İNAN, Yüksel ERDEMİR, Edip Önder US, Can AYNAGÖZ ,Ankara Adalet Sarayı Mimari Proje Yarışması, 1978-1987 ..	38
Resim 3.7. 209 sayılı KHK ile belirlenen teşkilat yapısı.....	51
Resim 3.8. (a) Garabet BALYAN, Mecidiye Camii,1849; (b) Ortaköy Camii, 1854; (c) Hırka-i Şerif Camii,1847-1851; (d) Pertevniyal Valide Sultan Camii, 1869-1871	58
Resim 3.9. (a) Dolmabahçe sarayı 1856; (b) Çırağan Sarayı, 1863-1871	58
Resim 3.10. Harbiye Mektebi,1846; Sultanahmet Sergi Binası, 1863	59
Resim 3.11. Tophane Saat Kulesi, 1848	59
Resim 3.12. Clemens HOLZMEISTER, Kara Harp Okulu, 1934.....	60
Resim 3.13. Clemens HOLZMEISTER, (a) Yargıtay binası, 1932-1934; (b) Yargıtay ek binası, 1934-1935	60
Resim 3.14. Clemens HOLZMEISTER, (a) İçişleri Bakanlığı, 1932-1934; (b) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (Nafia Vekaleti), 1934	60
Resim 3.15.(a) Hermann JANSEN, Gençlik Parkı, 1943; (b) Theo LEVEAU, Çubuk Barajı Gazinosu ve Çevre Düzenlemesi, 1937-1938	61
Resim 3.16. (a) Sedad Hakkı ELDEM, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 1942; (b) Emin ONAT, Sedad Hakkı ELDEM, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, 1945	61

Resim	Sayfa
Resim 3.17. (a) Paul BONATZ, Ankara Saraçoğlu Mahallesi, 1946; (b) Rükneddin GÜNEY, Hayati TABANLIOĞLU, İstanbul Atatürk Kültür Merkezi, 1946-1969	61
Resim 3.18. (a) Nevzat EROL, İstanbul Belediye Sarayı, 1953; (b) Enver TOKAY, Behruz ÇİNİCİ, Teoman DORUK, DSİ Genel Müdürlüğü, 1959.....	62
Resim 3.19. (a) Sandor HADİ, İstanbul Üniversitesi Merkez Kitaplığı, 1970; (b) İsmail UTKUBİR, Doğan ERGİNBAŞ, Ömer GÜNAY, İstanbul Radyo Evi, 1945	62
Resim 3.20. Turgut Cansever, Türk Tarih Kurumu, 1951-1967, ...	62
Resim 3.21. Cengiz Bektaş, Türk Dil Kurumu, 1974.....	63
Resim 3.22. (a) Ercan Çoban Mimarlık, Antalya Adalet Sarayı, 1986-1990; Mustafa AYTÖRE, Orhan AKYÜREK, İzmir Adalet Sarayı, 1990-2004.....	67
Resim 3.23. (a) Yalçın SAĞLIK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 1985; (b) A. Ragıp BULUÇ, Ziya TANALI, Ercan YENER, Abdi İpekçi Spor Salonu, 1989.....	67
Resim 3.24. Orhan AKYÜREK, İnal UŞAKLI, Ünal DEMİRASLAN, Demir GÖKMEN, Milli Kütüphane, 1983.....	67
Resim 3.25. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi, (İnternet: URL-41).....	70
Resim 3.26. H. ÖZBAY, T. Başbuğ, T.C İslamabad Büyükelçiliği, 1984; UZ Mimarlık, Gaziantep Hükümet Konağı, 1987.....	74
Resim 3.27. Filiz ERKAL, Coşkun ERKAL, Atatürk Kültür Merkezi, 1981-1987,.....	74
Resim 3.28. Taylan BAYKARA, Adnan Menderes Anıt Mezarı, 1990; Mustafa Aslan ASLANER, Salih Zeki SALALI, Fatih AÇIKLANI, Turhan ÇETİN, Celal Bayar Anıt Mezarı, 1991-1993	74
Resim 3.29. (a) MONO Mimarlık, Anayasa Mahkemesi Hizmet Binası, 2008-2009,; Baraka Mimarlık, Kamu binaları fikir yarışması, 2017	75
Resim 3.30. Mahalle tasarımı fikir yarışması, 2017; (a) MimLab; (b) Ozan GÜRSOY ve ekibi; Serdar KAYA ve ekibi	75
Resim 3.31. Cami projesi fikir yarışması, 2018; (a) Emrah Bal ve ekibi, (b) Bünyamin ATAN, ...	75
Resim 3.32. Babıali binası	88
Resim 3.33. Ticarethane binası cephe görünüşü ve kat planları.....	90

Resim	Sayfa
Resim 3.34. Ticaret binasının Ayverdi Haritası' nda belirtilen yeri.....	91
Resim 3.35. Zabtiye olarak kullanılan Tahir Paşa Konağı, 1880-1893.....	91
Resim 3.36. Rauf Paşa Konağı	92
Resim 3.37: Ayverdi Haritasında Nafia Dairesi Olarak tanımlanan Tahir Paşa Konağı ile Rauf Paşa Konağı.....	93
Resim 3.38. Clemens HOLZMEISTER, Nafia Vekaleti (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı), 1934.....	94
Resim 3.39. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı cephe ve iç mekân fotoğrafları	96
Resim 3.40. Teknik Araştırma Uygulama Genel Müdürlüğü olarak hizmet veren İkamet Sitesi.....	97
Resim 3.41. Abdullah Demir, 1988, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü.....	98
Resim 3.42. Mim Mimarlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015	99
Resim 4.1. (a) Hayati TABANLIOĞLU, İstanbul Atatürk Kültür Merkezi, 1969; (b) Yıkılan AKM, 2018; (c) Murat TABANLIOĞLU, yıkılan AKM' nin yerine yapılan yeni AKM binası	117
Resim 4.2. Orhan Bolak, Orhan Bozkurt ve Gazenfer Beken, Kumrular İkamet Sitesi, 1956, (a) ve (b); (c) Kumrular İkamet Sitesi'nin yıkımı.....	118
Resim 4.3. (a) Mimar Seyfi Arkan, İller Bankası binasının yıkım görüntüsü, 1937; (b) İller Bankası binasının yapıldığı döneminden görünüşü; (c) İller bankasının sonraki dönemlerinden görünüşü.....	118
Resim 4.4. (a) Etibank'ın yıkım anının görüntüsü; (b) Etibank'ın Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki görünüşü, (c) Etibank'ın yıkımından sonraki fotoğraf.....	119
Resim 4.5. (a) Marmara Köşkü'nün yıkılmadan önceki ve yıkıldıktan sonraki görüntüsü; (b) Erken Cumhuriyet döneminde Marmara Köşkü'nün AOÇ' deki görüntüsü; (c) Erken Cumhuriyet döneminde Marmara Köşkü'nün perspektif görünüşü.....	119
Resim 4.6. (a) Théodore Leveau, Çubuk Barajı Göl Gazinosu,1937-1938; (b) Çubuk Barajı Göl Gazinosu'nun bakımsız bırakıldığı dönem fotoğrafı; (c) Çubuk Barajı Göl Gazinosu'nun bulunduğu ve bulunmadığı alandaki fotoğrafı,.....	120

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

BİB

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı

YPIG

Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

ÇŞB

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

CB

Cumhurbaşkanlığı

GRW

Alman Fiziksel Planlama Şehircilik ve Mimarlık Alanlarında Geçerli Yarışma İlke ve Yönergeleri

1. GİRİŞ

Bir devletin kuruluşuna, bir kentin varoluşuna ve gelişimine fiili olarak tanıklık eden ve bölgenin tarihini, geçmişini, hikâyesini anlatabilen en önemli nesnelere mimarlık yapılarıdır. Yapıldıkları döneme ışık tutan bu yapılar aynı zamanda bölgede yaşayan insanların sosyal, kültürel ve dini ilişkiler gibi durumlarını da okumamıza yardımcı olur.

Bununla birlikte, mimari yapıtların kentin ya da daha büyük ölçüde düşünülecek olursa ülkenin yaşam öyküsünde önemli yer edinmesinin yanı sıra kolektif bellek oluşumunda da en önemli unsur olduğu söylenebilir. Madran, yapıları kent belleği oluşturmasındaki rollerine göre simge yapılar, anı yapıları, tanık yapılar ve dönem (belge) yapıları olarak sınıflandırmıştır (ÇŞB, 2001:167-170). İnsanlık tarihi boyunca önceleri yalnızca barınma ihtiyacına karşılık amacıyla kullanılan yapılar sonraki dönemlerde farklı amaçlara da hizmet etmişlerdir. Öyle ki; Kuban’ da, eski çağlardan sanayi devrimine kadar olan sürede, bütün toplumlarda mimarlık eyleminin iki önemli müşterisinin politik ve dini gücü elinde tutanlar olduğunu ifade etmiş; tapınak çevresinde geleneksel biçimlerin korunduğunu, saray çevresinde beğenilerin ön plana çıkarıldığını, halk katında ise katılıkların ortadan kaybolarak anonim yapıcılığın egemen olduğunu ifade etmiştir (Kuban, 2002). Görülmektedir ki, mimari yapılar; gerek sosyal, kültürel, dini gerek dini ve gerekse idari ve hakimiyet ögesi olarak kullanılmıştır.

Anadolu’da Türk uygarlığında inşa edilen yapılarda birçok mimar ve ustanın çalıştığı kaynaklarda yer almakla birlikte bu mimarların ve ustaların bir teşkilat dâhilinde hizmet verip vermediklerine dair net bilgiye ulaşılamamaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti’nin devletin imar ve inşa faaliyetlerini Saray teşkilatı içinde bulunan ve “Emir-i Mimar” tarafından yürütüldüğü, emrinde başka mimar ve sanatkârların çalıştığı bilinmektedir. Ancak bu yapılanmaya ilişkin bilgiler yetersizdir.

16. yüzyıla kadar Türk İslam mimarisinin nasıl bir teşkilatlanma ile oluştuğu bilgisine ulaşılmadığı bilinmekle beraber, sultanların eğitimlerinde sanata önem verilmesi ve sultanların yöneticilik yaptıkları dönemlerde sanat ve mimariyi destekleyen tavırlar içerisinde bulunmaları sebebiyle; büyük ölçekli yapıların saray ve saraya bağlı teşkilatlar tarafından yürütüldüğü bilinmektedir (Dündar, 1999).

Osmanlı Devleti'nin bir askeri imparatorluk olması sebebiyle fethedilen yerlerde ihtiyaçları karşılamak, savunma tedbirleri almak için her türlü yapı inşa etmek yanı sıra ordunun hareket kabiliyetini artırabilmek adına yollar ve köprüler yaptırmak için Hassa Mimarlık Teşkilatı kurulmuştur. Hassa Mimarlık Teşkilatı görevini 19. Yüzyıl başlarına kadar sürdürmüş olup sonrasında devlet işlerinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde mevcut resmî kurumlar birer bakanlık haline getirilmiş aynı zamanda da çeşitli meclisler oluşturulmuştur. 24 Mayıs 1839'da "Ticaret Nezâreti", ziraat ve ticaretin yanı sıra sanat ve zanaatın de gelişebilmesi için "Meclis-i ziraat ve sanayi" meclisi kurulmuştur. 3 Eylül 1838'de adı meclis-i Umur-ı Nafi'a" olarak değiştirilen bu meclis 20 Temmuz 1839'da Ticaret Nezâreti'ne bağlanmıştır. 1848 yılına gelindiğinde ise imparatorlukta tüm imar, inşa ve bayındırlık işlerinin tek elden yürütülebilmesi için Nafi'a Nezâreti kurulmuştur (Dündar, 1999).

Cumhuriyet'in kuruluş çalışmaları ile 1920'de Nafi'a Vekaleti olarak görevine devam eden bakanlık savaş sonrası yeniden kurulan devletin idari yapılar, okullar, hastaneler ve yollara gibi ihtiyaçlarına cevap verebilmek birçok bina yapmış ve yaptırmıştır.

Cumhuriyet'in kuruluşu ve Ankara'nın başkent oluşu ile birlikte Türkiye'de yalnızca toplumsal ve soysal değil aynı zamanda hızlı bir kent değişimi ile savaş yıllarında oldukça zarar görmüş kentlerin ve özellikle başkent Ankara'nın yeniden imar edilmesi konusuna öncelik verilmiştir (Çetin, 2005). 1927 Teşviki Sanayi Kanununun verdiği imkânlar dâhilinde ülkenin idari yapılarını yaptırmak ve eğitim alanında hizmet almak amacıyla ülkeye birçok yabancı mimar ve kent plancıları davet edilmiştir (Ural, 1974). Bu dönemde yapılan yapılar ülke mimarlık tarihi açısından önemli bir yere sahip olmuş ve dönemin okunmasında yeterli olabilecek kadar fazla yapı inşa edilmiştir. Bu yapıların çoğu ise Ankara'ya bürokrasi kimliğini kazandıracak ve ülke yönetiminde önemli yer tutacak idari yapılardır. Bu yapılardan biri Bayındırlık Bakanlığı ve mimarı Clemens Holzmeister'dır. Bayındırlık Bakanlığı, 1848 yılında Umur-ı Nâfi'a Nezâreti'nin geleceği; 2011 yılında kurulmuş olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ise geçmişidir. (Bkz. Resim 3.1.) Geldiği bu aralıkta ise kurumsal yapısında daha birçok kez değişime uğramıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin pek çok alanda Osmanlı Devleti'nden devraldığı bir toplum yapısına sahip olduğu tarih kaynaklarından okunacağı gibi günümüze kadar ulaşmış olan mimari miraslarla da okunabilmektedir. Günümüze dek ulaşmış olan önemli mimari

yapıları düşünenecek olursak birçoğunun rastgele oluşmuş yapılar olmadığı büyük bir organizasyon ürünü olduğu tahmin edilebilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin pek çok alanda olduğu gibi mimaride de Osmanlı Devleti'nden devraldığı bir toplum yapısına sahiptir. Kalıcı kültür mirasımızın oluşmasında da en aktif rol ise ilk adıyla Nafi'a Nezâreti son adıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nındır.

Bu tez de ise; adeta bir “yer üstü arkeolojik” çalışma yapılarak kolektif bellekte yer edinen mimari yapılar ve onların oluşmasında etken idari kurum incelenecektir.

Bu çalışmanın amacı, kurumsal kimliğin kalıcı kültür mirasımızı oluşturan mimari yapılar üzerinden irdelenerek kamu eliyle yapılmış yapıların kolektif bellekte edindiği yeri ortaya koymaktır.

Bu çalışma ile deyim yerindeyse “yer üstü arkeolojik” çalışma yapılacak ve inceleme sonucunda elde edilen bilgi ve belgeler ile görünür bir harita çıkarılacak olup sonraki araştırmacılara da kaynak olması hedeflenmektedir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden günümüze dek olan süreçte kalıcı kültür mirasımızın oluşmasında aktif rol oynamış olan ilk adıyla Nafi'a Nezâreti son adıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kurumsal kimliği incelenmiştir.

Araştırmada ihtiyaç duyulan verilerin oluşturulması için literatür taramasıyla birlikte tezler, makaleler, yayınlar ve kurumun yaptığı, yaptırdığı ve hizmet verdiği, yapıların mimari projelerine ulaşılmıştır.

2. KAMU YAPILARINDA KİMLİK VE YAPISAL OLUŞUM

2.1. Kimlik Kavramı

Kimlik, bireyin diğer bireylerden ayrılık ve ayrılıklarını ifade eden bir olgudur. Her bireyin tanınma veya tanımlanmasını sağlayan kimlik kavramı kişiye benlik kazandırır.

Avrupa sosyal bilim literatüründe “self” ve “identity” olarak tanımlanan kimlik The Oxford English Dictionary’de (2018) şu şekilde tanımlanmıştır: 1) Bir kimsenin ya da nesnenin ne olduğu gerçeği, kim ya da ne olduğunu belirleyen özellikler; 2) Yakın benzerlik veya yakınlık.

Eski Türkçe’de “hüviyet”, yeni dilde “kimlik” olarak geçen bu kavram Türk Dil Kurumu’nun Genel Türkçe Sözlüğü’nde ise kimlikle ilgili şu tanımlara yer verilmiştir: 1) Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü; 2) Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, kimlik belgesi, tanıma kartı, hüviyet 3) Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü.

Kimlik kavramı tarih boyunca psikoloji, sosyoloji, felsefe, antropoloji gibi farklı disiplinlerin dikkatini çekmiş ve bu disiplinlerce farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu da kimliğe farklı bakış açıları ile farklı anlamlar yüklese de tamamen birbirinden ayırmamış; farklı tanımlamalar ayrınlıktaki ayrılığı ifade ederken adeta kimliği de “kimliklendirmiştir”.

Kohn ve Roth’a (2002) göre Batı tarihinde kimlik kavramı aydınlanma çağından 19.yüzyıla kadar geçen sürede felsefenin; 20. Yüzyılda psikolojinin tanımlamalarını içerirken sonraki süreçte ise sosyolojinin ilgi alanına girmiştir (Öztürk, 2007:5).

Kimliğe kavramsal tanımlama ilk kez John Locke (1632–1704) tarafından getirilmiştir. Locke, kimliği hatırlama ve şuurluluk hali olarak tanımlamıştır. Kohn ve Roth’un ifade ettiğine göre Locke’un döneminde ve ötesinde sosyal bilimcilerde bu tanımlamayı kabul etmiş ve Leibnitz (1646–1716), Kant (1724–1804) ve Kierkegaard (1813–1855) da kimliği genel olarak Locke ile aynı yorumlamışlardır (Öztürk, 2007:5).

Felsefede özdeşlik olarak ifade edilen kimlik kavramı, Hançerlioğlu'na göre “Bir şeyin kendisi ile aynı olması ve kendisinden başka bir şey olamaması... Bir şey neyse odur ve kendisinden başka bir şey olamaz” (Hançerlioğlu, 1993:317).

Cevizci ise özdeşliği “Aynılık, birlik, kendi kendisiyle aynı olma durumu. Öncelikle ve temelde, bir şeyin, başka her şeyden farklı, fakat kendi kendisiyle aynı olması durumu. Tam olarak, tümüyle aynı olması durumu. İki şey arasındaki tam ve mutlak aynılık hâli ya da benzerlik ilişkisi” olarak tanımlıyor (Cevizci, 2013:797).

Heidegger'e göre, “Her A kendisinin aynısıdır”. Bu tanıma göre, özdeşlik ilkesini bir kişinin ya da nesnenin kendisiyle aynı olduğu dile getiren bir mantık ilkesi öne sürmüştür (Heidegger, 1997:12).

Kohn ve Roth'un (2002) çalışmalarında ifade ettiği gibi 20. yüzyılda psikoloji bilim dalı, kimlik kavramına yeni tanımlamalar yapmıştır. William James (1842–1910), Sigmund Freud (1856–1939) ve Erik Erikson (1902–1994) gibi bilim adamları kimliği insanların duygusal yapılar bağlamında incelemiştir. Erikson, “kişideki ayniyetin daimiliği” olarak tanımladığı kimliği psikolojide mihenk taşı olarak kabul edilerek bu teori ile kimlik yaygınlaşan bir kavram olmuştur (Öztürk, 2007:5).

Gleason (1983), 1930'lu yıllarda antropolog Margeret Mead'in (1901-1978) psikoloji ile etnolojik gözlemleri birleştirerek kültür ve kimliğe ilişkin araştırmalarının milli karakterlerle ilgili olduğunu ifade ettiğini ve çalışmalarında kimlik kavramı daha çok “milli kimlik” olarak kullandığını ifade etmiştir (Öztürk, 2007:7).

1950'lerde sosyoloji alanına önemli katkılarda bulunan Merton'un, 1960'larda sosyal ilişkide geliştirdiği sembolik etkileşim kavramının merkezi olan “kimlik”, sosyal teorinin de kilit kavramı oldu. Charles Horton Cooley, Erving Goffman, Peter L. Berger gibi sosyoloji alanının dahi isimleri de bu terimin yaygınlaşmasında büyük rol oynamışlardır (Öztürk, 2007:7).

Psikolojide kişinin “biricikliği” üzerine durulmuş bireyin tekil olarak toplumda var oluşuna vurgu yapılmış olmasına karşın sosyolojide kişinin benlik duygusu (a) başka herhangi bir kişide tam olarak bulunmayan; kişinin biricikliğini oluşturan fiziksel ve psikolojik

özellikler bütünü, (b) sosyal ve kişilerarası bağlantılar ve sosyal roller ile tanımlanmıştır. Kimlik duygusunda süreklilik vardır.

Kimlik kavramı farklı disiplinlerce tanımlanırken farklı kategorilere de ayrılmıştır. Deaux (1993), Turner'ın kimliği; birey, toplum ve insanlık olarak üç temel sınıfa ayırdığını ifade etmektedir. Busekit (2004) ise fonksiyonalistlerin, sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkiler içinde birey ve toplumun ortak aidiyet duygusu altında kaynaştığını savunmuştur (Öztürk, 2007:8).

Zygmunt Bauman (2015) herkesin kendine “ben kimim, nasıl yaşamalıyım” sorusunu sormasını ve bireyin kendi kendini inşa etmesini bir zorunluluk olarak ifade etmiştir (Bauman, 2015:86).

Literatür incelendiğinde kimlik sınıflandırmalarının benzer şekillerde kaydedildiği görülmektedir. Antropoloji ve sosyolojide kimliğin sosyallik, kolektiflik ve kültürlerle olan ilişkisi ön plana çıkmıştır. Bu tez kapsamında kimlik kavramı bireysel kimlik, toplumsal kimlik ve kurumsal kimlik olarak üç başlık altında ele alınacaktır. Kurumsal kimlik kavramı ise tezin altlığını oluşturması sebebiyle kültürel, örgütsel ve mimari bağlamda incelenecektir.

2.1.1. Bireysel kimlik

Bakan kimliği şöyle tanımlamaktadır:

“Kimlik kavramı, her birey için vardır. Kimliğin zamanlanması başlı başına bir çalışma gerektirir. Zaman içinde çeşitli nedenlerle çalışan, araştırmalara konu olan kimlik kavramı, bugün tüm modern toplumlarda önemli yer edinmiştir. Artık bireyler ve kurumlar kendilerini farklı kılmak ve değerleriyle etkin bir iletişim kurabilmek adına, kendi kimliklerini yaratmaya çalışmaktadırlar” (Bakan, 2005: 45).

Mussen'e göre:

“Kimlik, bireyin kendi kendisi, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri belirli bir ölçüde tutarlılık gösteren, kendi kendine sadık, diğerlerinden ayrı ve farklı bir varlık

gibi algılanmasını içeren bilişsel ve duygusal nitelikte bileşik bir zihinsel yapıdır.” (Bilgin, 1996:182).

Bireyi bir diğerinden ayırarak değişmezliğini ortaya koyan ve bireyi kendine özgü kılan kavram kimliktir. Bireyin kendini başkaları karşısında “ben” olarak konumlandığı ve kişinin kendini ifade etme aracı (Anık, 2012:21) olarak kullandığı kimlik kavramını Assman (2001) şu şekilde tanımlamamıştır:

“Bireysel kimlik; bireylerin bilincinde kurulan ve saklanan, onu tüm (öneme sahip) diğerlerinden ayıran detayların yarattığı imgedir, bedensel varlığın kılavuzluğunda gelişen kendilik bilinci, onun indirgenemezliği, benzersizliği ve yeri doldurulamazlığıdır. Kişisel kimlik ise bireyin, sosyal yapının özel bileşimlerine dahil oluşu ile yüklendiği roller, özellikler ve yetkililerdir” (Assman, 2001:141).

Mackerprang ise Mead’in kimlik kavramına “Me” ve “I” yani nesne olan “ben” ile özne olan “ben” ile yaklaştığını ifade ediyor. “Me” ’den anlaşılanın dış dünyanın bireye yönelik beklentileri, “I” dan anlaşılanın ise bireyin kendi “ben-kimliği” kendi olma durumudur. Bireysel kimlik, bireyin değişen dönüşen toplumsal koşullara ayak uydurmasını (Okay, 2018:23) sağlayan dinamik bir kimliktir.

Felsefede özdeşlik olarak ifade edilen kimlik kavramını, Hançerlioğlu, bir şeyin kendisi ile aynı olması ve kendisinden başka bir şey olamaması olarak ifade ederek kimlik kavramının yegâneliğini vurgulamıştır (Hançerlioğlu, 1993). Cevizci ise özdeşliği benzer anlamda fakat farklı bir biçimde aynılık, birlik, kendi kendisiyle aynı olma durumu olarak ortaya koymuştur. Öncelikle ve temelde, bir şeyin, başka her şeyden farklı, fakat kendi kendisiyle aynı olması durumu. “Tam olarak, tümüyle aynı olması durumu. İki şey arasındaki tam ve mutlak aynılık hâli ya da benzerlik ilişkisi.” olarak tanımlamaktadır (Cevizci, 2013). Her iki tanımda da görülmektedir ki; kimlik tanımı, nesne ya da özne olarak tanımladığı herhangi bir şeyi özelleştirerek her şeyden ayırmıştır. Öztürk, 1930’lu yıllarda antropolog Margeret Mead’in (1901-1978) psikoloji ile etnolojik gözlemleri birleştirerek kültür ve kimliğe ilişkin araştırmalarının milli karakterlerle ilgili olduğunu ifade ettiğini ve çalışmalarında kimlik kavramını daha çok “milli kimlik” olarak kullandığını ifade etmiştir (Öztürk, 2007). 1950’lerde sosyoloji alanına önemli katkılarda bulunan Merton ise, 1960’larda sosyal ilişkide geliştirdiği sembolik etkileşim kavramının merkezi olan

“kimlik” kavramının, sosyal teorinin de kilit kavramı olduğunu ifade etmiştir (Öztürk, 2007).

Literatür incelendiğinde, kimlik kavramının farklı disiplinlerce tanımlanırken farklı kategorilere de ayrılmış olduğu görülmektedir. Felsefede ve psikolojide daha çok bireysellik üzerinden incelenen kimlik kavramı; sosyoloji alanında sosyal bireyler üzerinden toplumsal açıdan, sosyal bireylerin davranışları üzerinden kültürel açıdan, sosyo-kültürel yapı üzerinden ise her iki durumun işleyişi açısından incelenmiştir. Bireysel kimlik, bireyin kendisini çevresine nasıl ifade ettiği ve çevresi tarafından nasıl anlaşıldığı, nasıl ayırt edildiği ile ilgilidir.

2.1.2. Toplumsal kimlik

Bilgin (1999:59), toplumsal kimliği; “belirli bir alanda (territoire) kök salmış birtakım grupların (etnik toplulukların) diğer gruplardan farklarını ortaya koyma, vurgulama talebi” olarak tanımlamaktadır.

Bireylerin kendi kimliklerinin ve kişisel ihtiyaçlarının olduğu yerde toplumsal kimlik kavramı hissedilemezken bir gruba dahil olma ihtiyacı bireyleri bir araya getirmeyi başarmıştır.

Birey, tarih boyunca hiçbir zaman yalnız yaşamamış, yaşam şartlarını kolaylaştırabilmek adına bir gruba ait olmayı seçmiştir. Bu aidiyet ise, kimi zaman dil, kültür, din, tarih, yaşam alanı, maddi koşullardan (Bilgin, 1999:59-62) kimi zaman savunma ihtiyacı gibi faktörlerden kaynaklanmıştır.

Toplum olmayı kolaylaştıran ya da anlamlaştıran bu faktörler bireysel kimlikte olduğu gibi toplumların da birbirlerine karşı farklılıklarını ortaya dökmektedir.

Özdemir (2001) ise toplumsal kimlik tanımını şöyle yapmıştır:

“Bireyin ait olduğu toplumsal çevrenin değerlerine, normlarına, akıl yürütmesine, sanatına, diline, dinine, gelenek ve göreneklerine ve diğer kurumlarına karşı geliştirdiği bir aidiyet bilincini ifade eder. Birey kendi toplumu ve diğer toplumlar arasındaki benzerlikleri, karşıtlıkları, çatışmaları toplumsal kimliğine yüklediği anlam sınırları

çerçevesinde tanır ve bu doğrultuda bir eylem stratejisi geliştirir. Birey, toplumsal kimlik aracılığıyla yaşam pratiklerine katılır. Toplumsal kimlik, çoğu zaman, bilinç ötesinde bir işlev yüklenerek bireyin bütün varlığına hükmeder.”

Bilgin “Demek ki kolektif kimlik, belirli bir insan grubunun kendi hakkındaki bilinci ve duygusuyla ilişkilidir; topluluğun kendine özgü niteliklere sahip olduğu ve bir tekillik taşıdığı yönündeki bilinci ve aidiyet duygusudur.” diyerek ortak bilincin aidiyet duygusuyla pekiştiğini ifade etmiştir.

Halbwash’a göre, “unutma” veya “hatırlama” dönemleri, bireyde öncelikle bir aidiyet duygusu yaratmayı kuvvetlendirir (Sargın, 2002:28). Unutma ve hatırlama dönemlerinin etkin aracı ise yaşanan mekânlardır. Türkiye Cumhuriyeti ‘nde ulus devlet kimliğinin inşası dönemi mekânsal uygulamalarla sürekli bir unutma/hatırlatma eylemine dayanırken, oluşması istenen kamusal bellek ülke yöneticileri tarafından kontrol edilmiştir. Yeni inşa edilen kamu binalarının anıtsallığı ve bu anıtsallığı modernizm ile yakalama çabaları yeni bir ulusal kimlik oluşturmanın en kalıcı yöntemidir.

Bilgin (Bilgin, 1999:60)“Kolektif kimlikte geçmişe dönük bir yan vardır; çünkü kolektif kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir.” derken toplumsal/kolektif kimliğin, bir gruba ait töreler, değerler ve inançların oluşturduğu kolektif bellekten hareketle geçmişten beslendiğini vurgulamaktadır. Dalbay (Dalbay, 2018) ise, kolektif kimliğin inşasında toplumsal belleğin en azından belli bir ölçüde dolmasını sağlayacak kadar bir zaman birikimine ihtiyaç duyduğunu söyleyerek bu yeni toplumsal kimlik inşasının uzun vadeli bir proje olduğunu ifade etmektedir.

Michale Schudson’da (Doğu, 2017) “Bellek toplumsaldır. Toplumsaldır, çünkü öncelikle bireysel insan zihinlerinden çok kurumlarda; kurallar, kanunlar, standartlaşmış uygulamalar, kayıtlar halinde yani bir dizi kültürel pratiklerle, kurumlara yerleşmiş ve yerleştirilmiştir.” diyerek belleğin kolektif bir olgu olduğunu belirtmektedir. Geçmiş birlikte yaşayan insanların ortak hafızaları toplumun da ortak tarihini, ortak değerlerini oluşturmaktadır.

Bireylerin toplum olma bilinci ile oluşan kolektif kimliği besleyen en önemli unsurun toplumsal hafıza olduğu söylenebilir. Ortak tarih ve yaşanmışlıklara sahip toplulukların

zihinlerinde yer edinen olaylar, toplumu birbirine bağlayarak aidiyet duygusunu ön plana çıkarmaktadır. Üstelik, bu duygusal bağlılık sadece zamanı yaşayan nesile ait değildir. Örneğin, “Çanakkale Savaşı” denilince hepimizin zihninde, o yıllarda yaşamasak dahi, benzer kareler canlanmaktadır. Nuri Bilgin’in de ifade ettiği gibi, kolektif kimlik insan grubunun kendi hakkındaki bilinci ve duygusuyla ilişkilidir (Okay, 2018).

2.1.3. Kurumsal kimlik

Bireylerin sosyal ortamda yaşamlarını sürdürmelerinde kolaylık oluşması açısından kendiliğinden bir araya gelerek grup, birlik ya da topluluk oluşturması ile toplumlar oluşmuşsa da zaman içinde kitlelerin fizyolojik yaşamsal ihtiyaçları dışındaki ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bilinçli topluluklara da ihtiyaç duyulmuş ve bu amaç dâhilinde kurum/şirket adı verilen yapılar oluşmuştur. Tezcan’a göre kurum; belirlenmiş amaçları gerçekleştirmek için, işlevlerin ve sorumlulukların dağıtılması yoluyla personelin düzenlenmesidir. Ya da ulusal ve bilinçli bir liderlik altında, belirli amaçlara yönelmiş, planlanmış toplumsal birimlerdir (Erdem & Dikici, 2009). Bu yapılar en az iki kişinin bir araya gelmesi ile birlikte bir aktiviteye hizmet ederken ulusal ihtiyaçlara yönelik de benzer şekilde daha büyük yapılanmalar oluşturularak ulusal ihtiyaçların karşılanması sağlanmıştır.

Kurum kimliğinin bireysel ve kolektif kimliklerin her ikisine de benzerlik gösterdiği söylenebilir. Her kurumun kuruluş amacı ve bu amaca uygun felsefesi bulunur. Bu amaç aynı bireyde olduğu gibi kendini ifade etme biçimi olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra kurumlar da bireyler gibi yaşanmışlıklardan etkilenebilir; kurumların da hafızası olabilir. Roman Antonaff da hiçbir devletin, dinin, ordunun, partinin hatta hiçbir spor kulübünün kurum kimliği olmadan oluşamayacağını söylemektedir (Okay, 2018).

Sandler kurum kimliğinin, ifade biçimi önemsenmeksizin, bir kuruluşun tüm kamuya karşı kendisini tanımlamak ve bütünleştirmek için yapılması gereken tüm aktivitelerin toplamını kavraması gerektiğini savunmaktadır (Okay, 2018). Bu söylemden yola çıkarak kurum kimliğinin oluşmasında birçok faktörün ayrı ayrı önemli olduğunu söyleyebiliriz. Literatür incelendiğinde, kurumsal kimlik yapısının belirleyicileri olarak gösterilen unsurlar arasında; kurumsal iletişim, kurumsal davranış, kurumsal yapı, kurumsal tasarım, kurumsal kültür ve kurumsal strateji gibi öğelerle beslendiği görülmektedir. Van Riel ve Balmer

tarafından da kurumsal kimlik görsel tasarım, bütünleşik iletişim ve örgütsel davranış olarak sınıflandırılmıştır (Uzoğlu, 2001).

Bu tez kapsamında, kurumsal kimlik başlığı; üç başlık altında toplanarak, kültürel, örgütsel ve mimari bağlamda incelenecektir.

Kültürel Bağlamda Kurumsal Kimlik

Stuart Hall (1998), kültürel kimlik tanımını şu şekilde yapmıştır:

"Kültürel kimlik, var olma kadar bir olma meselesidir. Geçmişe olduğu kadar geleceğe de aittir. Kültürel kimlik zaten var olan bir şey değildir; mekân, zaman, tarih ve kültürün ötesine geçer. Kültürel kimlikler bir yerden gelir, tarihleri vardır. Ama tarihsel olan her şey gibi, sürekli dönüşüme maruz kalırlar. Sonsuza kadar kökleşmiş bir geçmişe sabitlenmiş olmaktan çok uzaktırlar, bitmeyen tarih, kültür ve güç oyunlarına bağımlıdırlar. Bulunmayı bekleyen, bulununca da benlik duygumuzu sonsuza kadar güvence altına alacak, yalnızca geçmişin geri alınmasına dayanmaktan çok uzaktırlar. Kimlikler bizi konumlayan ve kendimizi konumladığımız farklı durumlara verdiğimiz isimlerdir, geçmişin öyküleridir".

Birçok platformda etkileşim halinde olan kültür ve kimlik kavramı kurumsal çerçevede de etkileşim halindedir. Downey kurum kültürünün kurum kimliğinin bir sonucu olarak meydana geldiğini savunmaktadır (Uzoğlu, 2001).

Kurum kültürünün zamanla değişip değişmeyeceği üzerinde farklı görüşler olsa da iç ve dış çevre şartlarından etkilenen bir kurumun değişime zorlanması kaçınılmazdır. Akıncı, değişimi gerektiren çevresel faktörlerin rekabet, tüketici ihtiyaçları, teknoloji, kamusal uygulamalar ve ekonomik koşullar olduğunu; iç faktörlerin ise yeniden tanımlanan firma/devlet hedef ve stratejileri, finansal durum, reorganizasyon ve şirket/devlet birleşmeleri olduğunu ifade etmiştir (Akıncı Vural, 2016:120).

Örgütsel Bağlamda Kurumsal Kimlik

Günümüzde de toplumsal ihtiyaçlar göz önünde bulundurulacak olursa gelişen teknoloji, politika ve ekonomik nedenler ile değişim ve dönüşüm birçok alanda hızla devam etmektedir. Bu değişimler örgütsel bağlamda ele alınacak olursa; zaman zaman kurumların hedeflerini ve stratejilerini gözden geçirmeye, tamamen değiştirmeye veya geliştirmeye

zorlamaktadır. Bunun sonucu olarak örgüt kâr amacı güden bir kurum ise yeni pazarlarda yer edinebilmek için farklı şirketler oluşturarak varlığını sürdürmektedir. Kamusal alanları düzenlemek ve kamunun ihtiyaçlarına cevap vermek adına varlığını sürdüren kamu kurumlarına bakılacak olursa, değişimin tek nedeninin kâr amacı gütmek gibi ekonomik nedenlere bağlı olmadığı; kamu kurumlarının da, küreselleşme, değişen ülke şartları, tüketici ihtiyaçları, politika ve teknoloji gibi unsurlardan kaynaklı, örgütsel bağlamda değiştirip dönüştürdüğü görülmektedir.

Bu değişimler yalnız idari yapılanma, hedef ve strateji anlamında yetersiz kalmakta; ilerleyen teknoloji ile yeni mekânlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da kurumsal kimlik oluşturmada en önemli görsel unsur olan mimari yapılaşmaya vurgu yapma gereğini ortaya koymaktadır.

Mimari Bağlamda Kurumsal Kimlik

Uludağ'ın ifade ettiğine göre; mimarlık, tarih boyunca devletin gücünü, egemenliğini temsil etmiş ve bu temsiliyet yalnızca bulunduğu toplumun ya da dönemin ideolojisine yönelik değil aynı zamanda o toplumun sosyal, kültürel ve politik simgesi haline gelmiştir (Uludağ, Z., 2009). Ulusun simgesi olarak değerlendirebileceğimiz mimari yapılar, özellikle de toplumun örgütlenmesi ve devlet olarak ihtiyaçlarını karşılamak için inşa ettiği kamu yapıları ile bulunduğu toplumun da yaşadığı tüm evrelerin aynası olmuş ve toplumun yapısının, devletin tarihinin mimari kimlik üzerinden okunmasına olanak sağlamıştır.

Modern dönemle birlikte mimari akımların tüm dünya üzerinde etkili olması ile birlikte mimaride bölgeye aidiyet ve aynılık sorunu meydana gelmiş ve bu da mimari kimlik üzerine yapılan tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Mimari eylem, ilkel göçebe toplumların toprağı işlemeyi öğrenmesiyle başlamıştır. Doğal barınaklardan vazgeçen insanlar "primitive house" olarak anılan ilk ilkel konutlarını meydana getirerek barınma ihtiyaçlarını karşılamaya başlamışlardır.

Kuban (2002), barınakların küçük toplulukları iklim şartlarına, vahşi hayvanlara ve farklı insan topluluklarına karşı gerçekleştirirken değişik yapı tiplerinin toplumdaki işlevsel örgütlenme sonucu ortaya çıktığını ifade etmektedir (Kuban, 2002:20). Toplumsal açıdan

bakıldığında, bireylerin kendi kimlikleri dışında bir araya gelerek toplum olabildikleri ve kolektif ihtiyaçları doğrultusunda bütün olarak ihtiyaçlarını karşıladıklarını görebiliriz. Özetlenecek olursa toplumların gelişmesi mimari ihtiyaçlar doğurmuş ve mimari yapılarda bulunduğu bölgenin toplumsal kimliği ile bütünleşerek mimari kimliği oluşturmuştur.

Doğan (2002), gelişmiş bir uygarlık ortamında mimarlığın görevini şöyle özetlemiştir:

1. Toplum olarak örgütlenmiş olan insanların karşılıklı ilişkilerinin gerektirdiği eylemler yapı gereksinimin niteliğini belirlemektedir.
2. Toplum kültürünün kendine özgü nitelikleri, yapı biçimlenmesini, niceliksel gereksinimlerin ötesinde, saptayıcı, önemli bir etmendir.
3. Yapıcının yaratıcı kişiliği, içinde yetiştiği toplum kültürünün etkisi altında oluşur: mimar, içinde yetiştiği toplumun davranışlarından soyutlanamaz (Kuban, 2002:20-21).

Gürsel (1993), kimliğin bir var oluş tarzının ürünü olduğundan ve kimliğin oluşumunun belli koşulların sürekliliği neticesinde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu koşullardan bazıları şunlardır:

1. Toplumun gereksinimlerinin nitelikleri ve karakteri
2. Coğrafya, topografya, iklim, doğa ve doğanın engebelerinden meydana gelen faktörler
3. Ulusun ürettiği teknoloji
4. Değişen şartlara uyabilme yeteneği (Gürsel, 1993)

Tüm bu bilgiler ışığında, mimari kimliğin, bulunduğu toplumun kimliğinden, kültüründen beslendiğini, geçmişten geleceğe topluma ait birikimleri görsel olarak aktarırken kolektif belleğin oluşmasına da katkı sağladığını söylemek mümkündür.

2.2. Kamu Yapılarında Kurumsal Kimlik

Türk Dil Kurumu'na göre, "Kamu" kelimesinin birinci anlamı, "Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü", ikinci anlamı; "bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme" ve üçüncü anlamı ise Osmanlıca "Kamuğ" olarak bilinen; "hep, bütün" anlamlarına gelmektedir.

Yukarıda anlamlarından da bahsedildiği üzere, kamunun direk karşılığının "devlet" olmadığını görsek de "kamu" kelimesi günümüzde devleti çağrıştırır şekilde

kullanılmaktadır (Gürallar, 2009). Kamu yapıları denildiği zaman herkesin aklına devlete ait ya da devlet için çalışılan yapılar gelmektedir.

Jürgen Habermas, kamusalının tanımını yaparken kamu yapılarından şöyle söz etmektedir;

“Ancak salt bu “kamusal binalar” lafı bile, söz konusu binaların herkese açık oluşundan öte bir şeyi ifade ediyor; hatta bunların kamunun gidiş gelişine açık olmaları bile zorunlu değildir; bunlar devletin kurumlarını barındırırlar ve bizzat bu nitelikleri gereği kamusalırlar” (Habermas, 2000:58).

Habermas’ın ifadesi üzerine düşünürsek, kamu yapıları olarak nitelendirdiğimiz devlete ait bu yapıların ulaşılabilirliğinde birtakım kıstaslar olsa da toplumda oluşturulan aidiyet hissi ile erişimsiz ya da kısıtlı erişimi olan bir sahiplik durumu yadırganmamaktadır.

Hiçbir insanın kendi kendine yetmemesi üzerine toplum olma ihtiyacının doğduğunu “Toplumsal Kimlik” başlığı altında bahsedilmişti. Aynı bireyin kendi kendine yetmediği durumlar olduğu gibi, toplulukların da bir ritim ile işleyecek bir örgütsel düzenlemeye ihtiyaç duymaktadır. Toplumun bu tür ihtiyaçlarını düzene sokmak için işleyişi organize eden bir güce ihtiyaç vardır. İşte bu ihtiyaç için eski çağlardan beri her biri farklı şekilde yönetilen devletler meydana gelmiştir. İhtiyaç duyulan bu işler için ise, yaşanan dönemin ve toplumunun sosyal, kültürel, estetik anlayışlarına ilişkin izlerini taşıyan mekanlar oluşturulmuştur. Bu yapılar, zaman zaman çağları aşmış ve geçmiş ile gelecek arasında köprü görevi görerek toplumsal bellekte yerini de almıştır. Topluma ait olan bu yapılar bölgenin uzak ve yakın tarihinin anlaşılmasına hem kanıt hem de tanıktır.

2.3. Kamu Yapılarında Kurumsal Kimliği Şekillendiren Faktörler

Kamu yapıları yapıldıkları dönemde olduğu gibi kalmayıp dönemler içerisinde yapısal, yönetsel ya da işlevsel değişikliklere maruz kalabilmektedir. Bu başlıkta, kamu yapılarının devletin içinde bulunduğu denemden politik, ekonomik, teknolojik ya da sosyal olarak nasıl etkilendiğinden bahsedilecektir.

Politik Faktörler

Politika Türk Dil Kurumunda şöyle açıklanmaktadır: (politi'ka) 1. Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasal. 2. Davranış biçimi, düşünce yapısı 3. mec. Bir hedefe varmak için karşısındakilerin duygularını okşama, zayıf noktalarından veya aralarındaki uyuşmazlıklardan yararlanma vb. yollarla işini yürütme.

Baysoy (2012) 'a göre politiklik kavramı antik çağda Platon'un ozan krallar yerine filozof krallar yetiştirmek için kurduğu okula dayanmakta ve bu sayede bizler gibi duyguları ile hareket eden tanrılar yerine akılcı tanrılara yönelim olduğunu ifade eder (Köseoğlu, 2013). İdeoloji ve siyaset mimari ve sanatı yönlendirmede etkili ve baskın unsur olmuştur. Lefebvre'de mekân üretiminin politik bir eylem olduğundan bahsetmiş ve Lefebvre (1991) "Mekân, bizi iktidara götürür. O, yasanın temelidir. Daima bir buyruk, bir düzeni anlatır ve dolayısıyla bir o kadar da düzensizliği ve aykırılığı anlatır. Çünkü düzenin olduğu yerde düzensizlik de vardır. Mekân, bedenleri yönetir. Bu, onun raison d'etre'si yani varlık nedenidir" sözleriyle desteklemiştir (Köseoğlu, 2013).

Mimari eylemler siyasetin baskısı ve etkisi ile şekillenerek ulusal kimlik ve kolektif bellek oluşumunda en etkin faktörlerden biri olmuştur.

Bu düşünceyi desteklemek gerekirse, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte toplumun yeniden kalkınıp ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan kamu binaları aslında tüm dünyaya varlığı ilan etmek olarak da yorumlanabilir. Bu amaca öyle önem verilmiştir ki ülkede deneyimli mimarlar çalıştırmak ve ülkedeki mimarları yetiştirmek amacıyla yabancı mimarlar getirilmiştir. Ülkenin en önemli yapıları olan meclis ve bakanlık binaları tasarlanarak mimariyi itibar sembolü olarak kullanmışlardır. Politik açıdan baktığımızda ise, Erken Cumhuriyet döneminde işlevsel olarak ihtiyaç duyulan bu yapılara yalın ve anıtsal özellikler katılarak bir "dönem mimarisi" oluşmuştur. Günümüzdeki mimari de politik açıdan kısaca değerlendirilecek olursa; geçmişe öykünme hafızayı canlandırma adına yapılan adımlar yapı cephelerinde Selçuklu-Osmanlı motiflerini görmekten öteye gidememektedir. Küreselleşen dünyada tek tipleşen yapı anlayışı ile tarihi canlandırma

isteği ile tasarlanana kamu yapılarının sıkışıp kaldığı ve ne “o” ne de “o” olduğu gözlemlenebilmektedir.

Ekonomik Faktörler

Kamu yapıları inşa edilirken kamusal sermayenin verimli kullanılması kamu yapılarının oluşumunda en önemli faktördür. Yapıların yalnızca ilk yapım maliyetleri değil aynı zamanda yapının kullandığı dönemdeki maliyeti de mimarının ekonomik boyutu ile ilgilidir.

Günümüzde tüm dünyada yaşanan ekonomik krizler ve enerji sıkıntısı öngörülere tüm yapılarda olduğu gibi kamu yapılarında da enerjiyi etkin kullanmaya ilişkin yapı tasarımlarını öne plana çıkarmış enerji tasarrufu mimari tasarımlarda önemli bir kıstas haline gelmiştir.

Örneğin, bu amaç doğrultusunda, dünya çapında LEED, BREEAM gibi yapı enerji sertifikaları verilmeye başlanmış ve ülkemizde de bu sertifikalara ilgi gösterilmektedir. Farklı ülkelerin enerji kimlik sertifikaları ülkemizde kullanılırken Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından da “Binalar İle Yerleşmeler İçin Yeşil Sertifika Yönetmeliği” 23/12/2017 tarihli ve 30279 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanmıştır.

Binanın ilk yapıma maliyeti ve çalışır hale geldiği dönemlerdeki kullandığı bütçe analiz edilmeli ve kaynaklar doğru yönetilmelidir.

Teknolojik Faktörler

Lefebvre (1991), mekânın karmaşık toplumsal ilişkilerde ve üretim biçiminde sadece uzamsal bir nesne olarak anlaşılması gerektiği ve mekânın mevcut üretim biçimine özgü bilgi ve eylemlerle var olduğunu ifade etmiştir (Lefebvre, 1991:103-104). Buradan görüleceği üzere mimarının yalnızca tarih ve yaşanmışlıklardan, ideolojiden ya da kavramsal çerçeveden etkilenmediği bunun yanı sıra teknolojik gelişmelerin de mimariyi önemli şekilde etkilediği söylenebilir.

Günümüzde hızla gelişen teknoloji birçok alanda olduğu gibi inşaat alanında da etkili olmuş ve bunun sonucunda yeni malzemeler ve yeni yöntemler mimarının de gelişmesine

katkıda bulunmuştur. Teknoloji ile gelişen malzeme ve sistemler ile birlikte daha geniş açıklıklar geçilebilmekte ve elektrik ve mekanik gibi yardımcı disiplinlerle de mimaride farklı tasarımların yapılmasının önü açılmıştır.

Bu gelişen teknoloji tüm binalar gibi kamu binaları da çalışanların ve diğer kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verebilmek yeni teknolojileri yapılarına entegre edememe halinde yenilenmeye devam etmektedir.

Sosyal Faktörler

Mekan üzerine yoğun çalışmalar yapan Henry Lefebvre için mekan; toplumsal bir ürün olmasının yanı sıra toplumsal hayatın kendisiyle üretilerek yeniden oluşturulduğu bir araçtır. Buradan da okunabileceği gibi mimari birebir olarak toplumdan ve toplumun yapısal değişimlerinden etkilenmiştir.

Tüm yapılarda olduğu gibi, kamu yapılarında da içinde buldukları toplumun sosyal ve kültürel durumları önemli bir etkidir. Toplumun kabul ettiği değer yargıları, dini inanışları, ortak yaşadıkları tarihin izleri ve onların kolektif bellekte edindikleri yer tüm yapıları fiziksel, görsel ve kavramsal olarak etkilese de kamu yapılarında bu etki daha net gözlemlenebilmektedir.

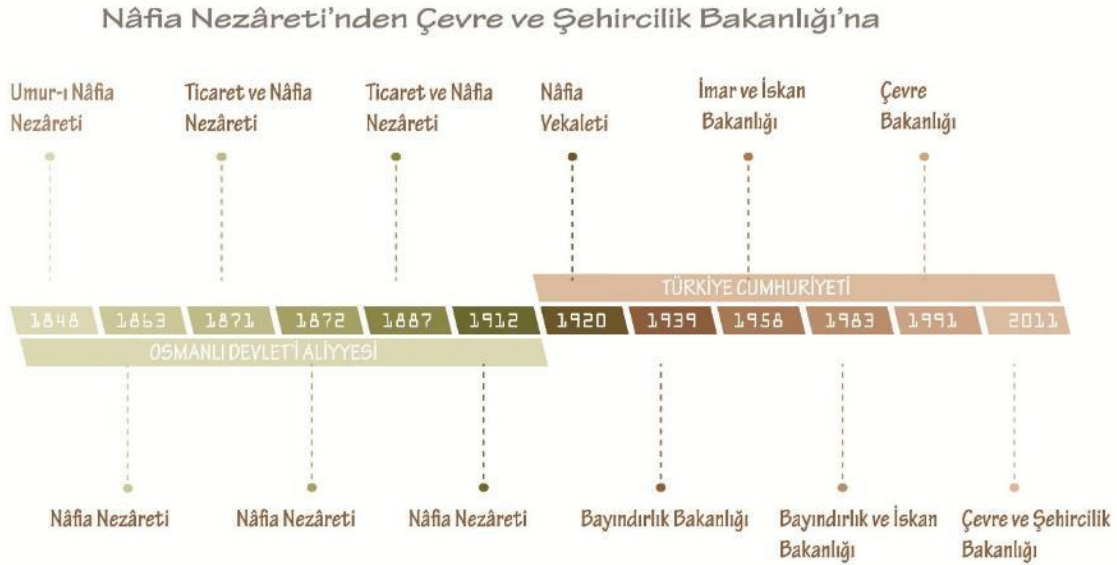
Toplumsal ihtiyaçlara yönelik hazırlana kamu binaları zaman ilerledikçe kullanıcı ihtiyaçları ve çalışan sayılarındaki artışa ilişkin olarak değişim istemektedir. Sosyal yönden irdelenecek olursa bu değişimin en önemli faktörünün demografik yapıdaki değişme ve bir diğerinin ise küreselleşme olduğu söylenebilir.

Örneğin, önceki yıllarda tasarlanmış yapılar çalışan nüfusun artması ile birlikte yetersiz gelmeye ve kamu yapılarında yer yer geçici çözüm olarak ek binalar kullanılmaya ya da yeni yapılacak yapılarda küreselleşmenin etkisiyle yüksek katlı kentten kopuk kamu yapıları yapılmaya başlanmıştır.

3. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI'NIN KURUMSAL KİMLİĞİ ÜZERİNE İNCELEME

3.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Tarihçesi

Bu tezde; geçmişi Umur-i Nâfi'a Nezâreti'ne kadar uzanan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın tarihi (Bkz. Resim 3.1), Geç Osmanlı, Erken Cumhuriyet Döneminden 1980 yılına kadar olan ki dönem ve 1980 sonrası dönem olacak şekilde üç dönemde incelenmiştir.

Resim 3.1. Bakanlığın zaman çizelgesi

Sınırları oldukça geniş olan Osmanlı Devleti'nin, hakimiyeti altına aldığı topraklarda şehircilik hizmetini nasıl verdiğine dair araştırmalar farklı araştırmacılar tarafından da yapılmış; ancak, belli bir döneme ait belgelere ulaşılmıştır. Bu sebeple tezde ayrılan dönem Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kökü olan Umur-i Nâfi'a Nezâreti'nden başlayan Geç Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar geçen sürede hem faaliyet alanlarında hem de kurumsal yapısında geçirdiği değişim incelenmiştir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın tarihi, II. Mahmud Döneminde devlet yapılanmasında yapılan değişiklikler çerçevesinde 1848 yılında kurulan Umur-ı Nâfi'a Nezâreti'ne kadar uzanmaktadır. Şehircilik alanında ihtiyaç duyulan köprü, yol ve bina yapımı gibi işlerin II. Mahmud döneminden sonra kurumsallaşmış bir teşkilat ile yapıldığı arşivlerde yer alsa da

yapılan literatür taramalarında, çok geniş bir coğrafyada hüküm süren Osmanlı Devleti'nin ilk kurulduğu yıllardan beri şehircilik alanında yaptığı faaliyetlerin kurumsallaşma çabasıyla oluşturulan bir yapı ile gerçekleştirildiğine dair ipuçları görülmüştür.

Erken Osmanlı Döneminde, gerçekleştirilen şehircilik faaliyetlerinin kurumsallaşmış bir yapı ile yapılıp yapılmadığı¹ kayıtlarda yer almamakla birlikte, Turan (1963), Osmanlı Devleti kurucusu olan Osman Gazi'nin 1289 yılında Karaca-Hisarda yaptırdığı camiden itibaren devlet hizmetlerinde mimar ve ustaların istihdam edildiği ve Osmanlı Devleti'nin önemli kentlerinden olan Bursa ve Edirne'deki inşa edilmiş yapılarda işinde uzman ve geniş bir kadronun kullanıldığı konusunun su götürmez bir gerçek olduğunu vurgulamıştır.

Altar (1959), Fatih Sultan Mehmet'in 1453'ü takip eden yıllarda, İstanbul'un imarına özellikle önem verdiğini belirtmiştir.² Osmanlı İmparatorluğu'nun her döneminde fethedilen topraklarda imar ve inşa faaliyetlerine derhal başlanmaktaydı. Bir tür varlığını ispatlama aracı olarak kullanılan bu yapılaşma hareketi kuşatılan toprakların hem Türkleşmesine hem de İslamlaştırılmasına olanak sağlıyordu. Kuşkusuz ki, savaştan sonra harabe haline gelmiş bir şehrin yeniden inşa edilmesi rastlantısal olmayan, teşkilatlanmış bir yapının ürünüydü; ancak, olduğu varsayılan bu organizasyon yapısına ilişkin XVI. yüzyıl öncesi kayıtlarında herhangi bir bilgiye rastlanamamaktadır.³

Osmanlı Devleti'nde mimari alanda teşkilatlanmanın II. Bayezid Döneminde (1481-1512) gerçekleştiği tahmin edilmekte ve bu dönemde saraya hizmet veren "Cemaat-i Mimaran-ı Hassa" (Can, 2018) ya da daha çok bilindiği gibi "Hassa Mimarlar Ocağı" nın kurulduğu

¹ Osman Gazi'nin 1289 yılında Karaca-Hisar'da yaptırdığı camiden itibaren, Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen imar faaliyetlerinin işinde ehil mimar ve ustalarca gerçekleştirildiği kuvvetle tahmin edilmekle birlikte 15. Yüzyılın ilk yarısına kadar inşaat işleri ile ilgilenen bir teşkilat kurulup kurulmadığı kaynaklarda yer almamaktadır (Turan, 1963).

² Bu arada Avusturyalı doğubilimci **Josef von Karabacek** (1845-1918), 1918 yılında yayımladığı "**XV. ve XVI. asırlarda İstanbul'da Batılı Sanatkârlar**" adlı eserinde, Fatih'in İstanbul'a olan yakın alâkasından ehemmiyetle bahsediyor ve tarihçi **W. Zinkeisen**'in görüşüne tamamen katıldığını ima ediyordu. J.W.Zinkeisen ise eserinde, fethedilen İstanbul hakkında kısaca şöyle diyordu: "**fakat Mehmet burasını, Bizans devletinin tarihî ihtişamını gösteren bir türbe haline sokmak istemiyordu;... burada tarihin bin senedir beraberinde getirdiği şeylerin tamamen aksine olarak, ...yeni ve taze bir hayatın başlaması lazımdı; işte şimdi onun o muazzam zekâsını işgal eden ilk fikir, büyük fikir bu idi. Nitekim II. Mehmet'in sarsılmaz enerjisi sayesinde yepyeni bir hayatın süratle başlamış olması, ilim ve sanatın birdenbire rönesansı idrak etmesi ne kadar şaşılacak bir şeydi... yalnız İstanbul'da yerden bitercesine yükselen dinî ve sivil binaların burada hepsini saymamız imkânsızdır.**" (Altar, 1959).

³Ocağın saray teşkilatına dahil oluşu ve saray teşkilatının da Fatih Dönemi'nde genişleyip detaylı bir yapılanmaya sahne oluşundan dolayı XV. Yüzyılın ikinci yarısında kurulmuş olabileceği, ihtimali üzerinde durulmaktadır (Can, 2010:15).

bilinmektedir. Arşivlerde yer almayan mimari hizmetlerin verildiği arşivlerde bulunmayan teşkilat yapılarının yanı sıra; belgelenmiş olan bu konudaki ilk kurum, saraya ait anlamına gelen hassa kelimesiyle saraya hizmet verdiği bilinen “Hassa Mimarlık Ocağı”dır.

Aslanoğlu'nun da ifade ettiği gibi (2010), on dördüncü yüzyılın ilk yarısında oluşmaya başlayıp, devletin geçirdiği evreleri izleyerek gelişen Osmanlı mimarlığının on altıncı yüzyılda ülkenin politik, askeri, ekonomik ve sosyal kurumlarda vardığı en üstün düzeyle birlikte klasik değerlere ulaşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde genişleyen topraklarda inşa edilen yol, köprü cami, medrese vb. yapılar, saraya bağlı olarak oluşturulan hassa mimarlarınca projelendirilip inşa edilmiştir.

İhsanoğlu (İhsanoğlu, 1999)' nun ifade ettiğine göre Osmanlı İmparatorluğu'nda hassa ve şehir mimarları olmak üzere iki çeşit mimar bulunmaktadır. Şehir mimarları, şehirdeki her türlü inşaat ile uğraşan benna, neccar, taşçı, horasancı, keresteci esnafına Nezâret eden kimselerken hassa mimarları saraya ve saray erkanına ait işleri yapmakla mükellefti. Aynı zamanda, şehirlerde şehir mimarlarınca yapılan inşaatların plan ve malzeme kontrolü de hassa mimarları tarafından yapılmaktaydı. Bu da saraya bağlı çalışan hassa mimarları aracılığı ile sarayın merkezden tüm inşaat işlerinin kontrol ettiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

“Hassa Mimarlar Ocağı” tarafından, Osmanlı İmparatorluğunda saraya ve saray mensuplarına ait her türlü ölçekteki inşaat işleri, tamirat işleri, inşaat keşfi gibi işleri yürütülür; bunun yanı sıra, sivil halkın kendi için yapacağı her türlü inşaatın kontrolü de yine hassa mimarlar tarafından yapılır ve yapılacak inşaata ruhsat verilirdi (Akozan, 1983:5). Günümüzde farklı kurum ve kuruluşlarca yürütülen “*Yapım etkinliğinin denetimi, uygun olamayan yapıların yıkım, kent yollarının yapımı ve bakımı, köprü yapımı, kente su sağlanması, kanalizasyon denetimi*” (Ahunbay, 1989) gibi işleri yapan ocağın başında “Sermimaran-ı Hassa” olarak bilinen baş mimar bulunurdu (Can, 2018). Hassa Mimar Baş'ının emrinde hassa mimarları dairesi bulunur ve Vefa semti civarında “Mimarbaşı Kârhanesi”⁴ adıyla anılan bu dairede (Can, 2018); bir adet kethüda (vekil), bir adet kalem

⁴ Osmanlı Devleti'nde mimarlık hizmetlerinin mimarbaşı ve emrinde çalışan mimar ve diğer görevlilerin “Mimarbaşı Kârhanesi” adıyla anılan bir atölyede hizmet verdiği görülmektedir. Sultan IV. Murat Devri'nde (1624-1641) “Evsaf-ı Konstantiniye” adıyla yapılan emlak sayımında mimarbaşı, mermeritbaşı, doğramacıbaşı ve kireççibaşı kârhanelerinin tespit edildiği görülmektedir (Yüceuluğ, 1949).

katibi, birçok mimar, minareci, mermerci, taşçı, sıvacı, neccar, nakkaş bulunurdu. Hassa mimarları halife ve üstad olarak derecelendirilir, halife mimar üstaplardan daha tecrübeli ve kabiliyetlilerden seçilirdi.

III. Selim Döneminde, şehircilik faaliyetlerinin sürdürüldüğü hassa mimarlar ocağının güçlendirilmesi ve mimarların niteliklerinin arttırılması amacıyla hassa mimarlar ocağında çalıştırılmak üzere “Mühendishane-i beri hümayun” adı verilen okul kurulmuştur. Hassa mimarların tayinleri mimar başı, mühendishane-i hümayun nazırı ve mühendishane-i hümayun hocasının her üçünün de onayı ile yapılmıştır (Akozan, 1983:6).

Tanzimat öncesi döneme kadar, Osmanlı Devleti hakimiyetindeki tüm coğrafyada sivil ve askeri yapılaşmayla ilgili olarak her türlü ölçekte gerçekleştirilen tüm inşa faaliyetleri, Yeniçeri Ocağı'nın bir parçası olarak kurulan “Hassa Mimarlık Ocağı” teşkilatı bünyesinde yürütülmüştür (Özcan, 2006).

1831 yılına kadar varlığını sürdüren “Hassa Mimarlar Ocağı”nın yapısı değiştirilerek şehreminliği ve hassa başılık görevlerinin birleştirildiği yeni kuruluş olan “Ebniye-i Hassa Müdürlüğü” kurulmuştur (Akozan, 1983).

3.1.1. 1848-1923 yılları arasında geçen dönem

3 Kasım 1839'da ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayun'u ile ilan edilen; askerlik, hukuk, eğitim, maliye, sanayi ve bayındırlık alanlarında yenilik hareketleri, oluşturulan meclisler ve danışma kurulları yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde, gerekli görülen konuların çözüme ulaştırılması için geçici olarak kurulan meclislerden biri İmar Meclisi (Meclis-i İ'mariyye) idi. Tanzimat reformlarında başarılı olunabilmesi adına ülke topraklarında yaşanan sorunların ve taleplerin öğrenilmesi amacıyla her bölgeden müslümanları ve gayrimüslimleri temsil edecek iki temsilci istenmiştir. Bu temsilcilerin beyan ettikleri hususlardan ilki vergilerin çokluğundan halkın rahatsız oluşu ise de ikincisi, nehirlerin ıslah edilmesi, köprülerin tamir edilmesi ve yenilerinin yapılması, yeni yolların inşa edilmesi ve içme suyunun sağlanması gibi imara ilişkin sorunlardır. Bölge ziyaretleri yaparak yerinde tespitlerin yapıldığı ve halka tazimatın anlatıldığı bu dönemde belirlenen eksiklikler ya da sorunlar bir üst meclise ve Bab-ı ali'ye bildirilmiştir. Ancak, yaşanan

siyasi iç çekişmeler ve ilgisizlik nedeniyle bu proje yarım bırakılmıştır (Seyitdanlioğlu, 1992).

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile saraya bağlı olarak çalışana Hassa Mimarlık Ocağı'nda o dönemki hizmetleri artık karşılayamaması ve problemler yaşanması dolayısı ile kaldırılmış ve Hassa Mimarlık Ocağı'nın görevleri açılan yeni kurumlarla ve mevcut kurumlarda değişiklik yapılması ile oluşturulan kurumlara paylaştırılmıştır. Bu dönemde, şehircilik faaliyetleri için, Ebniye-i Hassa Müdürlüğü kurulmuş; sarayda bulunan “Tamirat Anbarı”nın ismi “Ebniye-i Miriyye Tamirat Müdürlüğü” olarak değiştirilerek oluşturulan bu yeni kurum saray ve kasırların tamiratıyla görevlendirilmiş; Evkaf-ı Hümayun Nezâreti'ne bağlı olarak çalışan “Evkaf Tamirat Müdürlüğü” ise vakıfların bakım, onarım ve inşasıyla ilgi olarak görevlendirilmiştir (Can, 2018).

II. Mahmud'un devlet teşkilatında yaptığı yeniliklerin bir parçası olarak (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇŞB],2015b) 8 Ekim 1848 (9-10 Zilkade 1264)'de; bina, yol ve köprülerin bakımı, koruların muhafazası gibi işlere bakmak üzere ve Heyeti-i Vükela'ya (Bakanlar Kurulu'na) dahil olarak Umur-i Nafi'a Nezâreti kurulmuş ve Nezârete İsmail Paşa atanmıştır. Umur-i Nafi'a Nezâreti'ne ilk çalışma yeri olarak, eski Bab-ı âli'de, Ticaret Nezâreti'nin bir üst katındaki dairenin tahsis edilmiştir. (Mutlu, 2005:24) Ebniye Müdürlüğü'nün sürdürdüğü inşa faaliyetleri ile Nezâretin koordineli iş yapılabilmesi için, Ebniye Müdürlüğü ve bünyesindeki Ebniye Meclisinin adı Ebniye Muavinliği olarak değiştirilmiş ve bu yeni birim Nâfi'a Nezâreti'ne bağlanmıştır (Can, 2018).

Nâfia Nezâreti'nin görev ve sorumluluklarının belirlendiği Osmanlı Devleti döneminde nizamnâme adı verilen ilk “teşkilat ve görev kanunu” 09.03.1849 tarihinde hazırlanmıştır (Mutlu, 2005:24) . Organizasyon şeması tam olarak bilinmezken, faaliyet alanlarında beraber askeri, siyasi, ticari ve sosyal ihtiyaçların önemli unsuru ulaşım ihtiyacını karşılayabilmek için demiryolları ve karayolları inşaatlarına önem verdikleri bilinmekte ancak bir müdürlük yapısının oluşturulup oluşturulmadığı bilinmemektedir.

1848'de kurulan Nâfi'a Nezâreti'nin 9 Mart 1849 tarihli *ilk kuruluş ve görev kanununda*; ziraat, çiftlik, sanayi ve zanaat konularının geliştirilmesi ile malların ve ürünlerin arttırılması çarelerinin araştırılması; ülkedeki dokuma sanayiinin kaliteli ve ehven fiyatla ürün vermesini sağlayacak tedbirlerin alınması; ülke sathındaki devlet yapılarının, kaliteli

ve uygun fiyatla yapılması için gereken bütün işlemlerin ele alınması ve mevcut nizamların geliştirilmesi; taşradaki köprülerin tamiri; ormanların teknik esaslara uygun olarak işletilmesi ve yeni ormanların tesisi; İstanbul'un kaldırımlarının yapım ve onarımları; İstanbul'a su temin eden bentler ve diğer kaynakların tamir işleri, eskiden olduğu gibi, Evkaf-ı Hümayun Nezâreti'ne ait olarak devam etmekle birlikte; ortaya çıkan su sıkıntısını acilen gidermek için, bu Nezârete yardımcı olacak şekilde, bentlerin ve su yollarının temizlenmesi hususlarına yer verilmiştir (ÇŞB, 2015b:35).

Bununla birlikte; bina yapımı ile ilgili hususlara aşağıdaki gibi değinilmiştir:

“En önemli konulardan birisi de binalardır. Yakın geçmişte, Ebniye (Binalar) Nizamnamesi hazırlanmış ve uygulamaya konulmuş idi. Binalar, nâfi'a konusu olduğu için bu nizamnamenin yürütülmesi, bundan sonra Nâfi'a Nezâreti ve Nâfi'a Meclisi vasıtasıyla olmalıdır. Bundan önce, Devlete ait yapıların ilk keşifleri ile kesin hesapları arasında hayli farklılıklar ortaya çıkmakta idi. Ayrıca, inşaat mevsimine de dikkat edilmediği için, bunlardan dolayı, Hazine kaybına sebep olunmakta idi. Bundan sonra Devlet yapıları, bu konulara dikkat edilerek, Nâfi'a Nezâretinin gözetiminde yürütülecektir. ...Binaların yapım ve onarımı konusunda, malzeme seçimlerinde kamu yararı ile birlikte, Hazine yararı da göz önüne alınacaktır. Binalar ile görevli kişilerin bilgisizliklerini gidermek ve bu suretle, ecnebi mi'mar ve kalfalara başvuruyu azaltmak için eğitim yolu tercih edilmeli ülkenin şehirlerinde yapımı eğitimine önem verilmelidir. Ülkenin muhtelif bölgelerindeki malzeme fiyatlarının belirlenerek, merkez incelemesinde tek bir fiyat uygulaması yerine mahalli fiyatlar kullanılarak keşifler hazırlanmalıdır. Binaların inşaat mevsiminde yapılmalarını sağlamak üzere, inşaata başlamak için Nezâret'den emir almadan işe kalkılmamalıdır.” (Mutlu, 2005:25)

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devletin bütünlüğünü koruyabilmek 28 Şubat 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı bayındırlık ve imar konularının yer almıştır. Bayındırlık konularına ilk kez bir Osmanlı belgesinde yer verildiğini ifade eden Karal, bu belgede aşağıdaki ifadelerin geçtiğini de belirtmektedir.

“Bayındırlık işleri için, Devletçe ayrılacak para ile yapılacak olan kara ve deniz yollarından faydalanacak olan eyalet ve sancaklardan bu işe harcanmak üzere özel bir vergi alınacaktır.

Memleketin servet kaynaklarını değerlendirmek ve artırmak için ulaştırmayı daha kolay hale getirecek yollar yapılacak ve kanallar açılacaktır.

Ticaret ve ziraatin gelişmesine engel olabilecek her türlü zorluklar ortadan kaldırılacaktır. Bunun için de Avrupa'nın eğitim, bilim ve sermayesinden ve tekniğinden faydalanma tedbir ve çareleri etrafıyla incelenerek peyderpey yürütülecektir”(Karal, 2000:4).

Bu dönemde, kuruluş nizamnamesinde de belirtildiği gibi ulaşım öncelikli olarak önem verilmiş olsa ve Üsküdar-İzmit, Trabzon-Erzurum, Gemlik-Bursa, Beyrut-Şam yollarının yapılması planlansa da devletin imkanlarında ki kısıtlar sebebiyle hepsi yerine getirilememiştir. Maddi problemler ve teknik personel eksikliği yaşanan bu dönemde yabancı sermayeye ve onların teknik bilgilerine başvurulmak durumunda kalınmıştır. Karayolu yapımında başarılı olamayan devlet; Avrupa devletlerine uyum sağlayabilmek amacıyla, bir diğer ulaşım altyapı olan demiryolu inşaatı yapımına yönelmek istemiştir. Karayollarında kullanılan motorlu taşıma araçlarının hızının ve yük taşıma kapasitesinin karayolu taşımacılığına göre avantajlı olması Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir gerekçe ise de demiryollarının artması sömürgeci Avrupa devletleri için önemli gerekçe olmuştur. Birçok demiryolu inşaatı için planlamalar yapıldıysa da yalnızca İngiliz menşeli olarak Köstence-Çernavo (Romanya), İzmir-Aydın, Varna-Rusçuk (Bulgaristan), İzmir-Kasaba demiryolu hatları inşa edilebilmiştir (ÇŞB, 2015b:39-54).

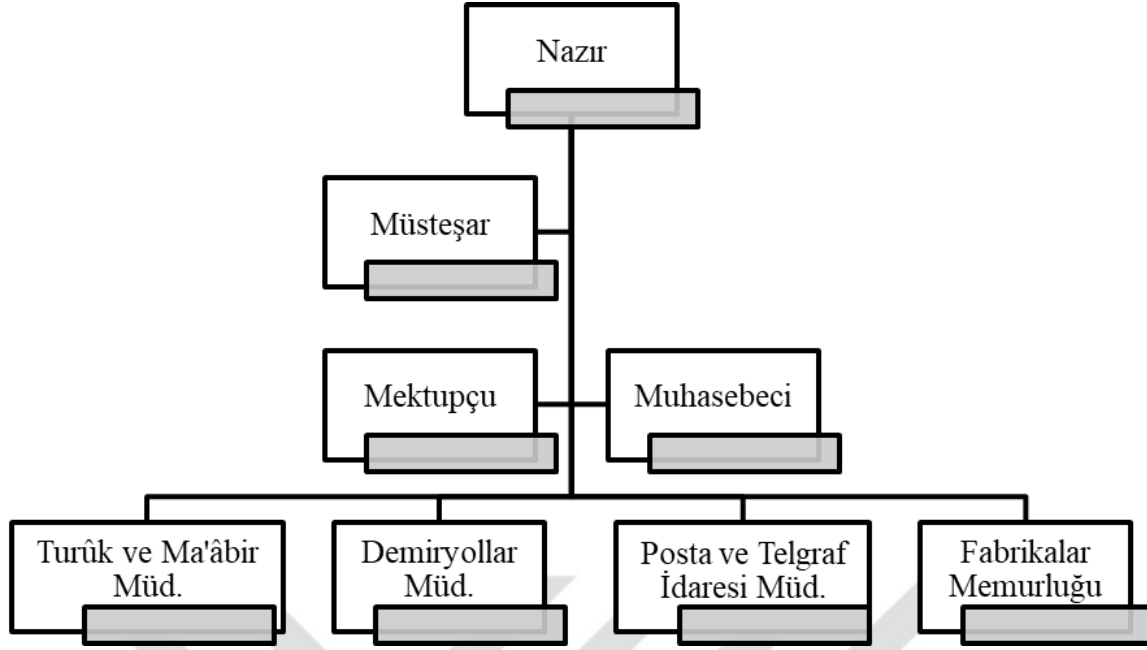
Osmanlı Devleti döneminden Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar geçen sürede yapısında birçok kez değişim olan Nâfia Nezâreti, Osmanlı İmparatorluğu döneminde zaman zaman Ticaret Nezâreti'ne bağlanarak onun bünyesinde görevine devam etmiş, birkaç kez Ticaret Nezâreti ile birleşip ayrılmıştır.

Nâfi'a Nezâreti'nin 1868 yılına kadar yine birkaç kez kapatılıp⁵ Ticaret Nezâreti'ne bağlanması görev konularında karmaşaya sebep olduğundan ilk teşkilat kanunun kaldırılarak 1870 yılında İkinci Teşkilat Kanun'unun hazırlanmasına karar verilmiş 2 Şubat 1870 yılında "Nâfi'a Nezâret'inin Suret-i Teşkili ve Vezaifine Dair Nizamname" yayımlanmıştır.

Bu nizamnameyle teşkilat yapısı; nazır idaresinde, müsteşar ile muhasebeci ve bir mektupçu, bir Turuk ve Ma'abir Müdürlüğü, bir Demiryolları Müdürlüğü, Posta ve Telgraf İdaresi Müdürlüğü, Fabrikalar Memurluğu'ndan oluşturulmuştur (ÇŞB, 2015b:72-73).

---

⁵ Nezaretlerin kuruluş, kapanış ve birleşmelerinde ki sebepler; ticaret, ziraat ve nâfi' a gibi üç önemli konunun aynı idari birim tarafından bir elden yönetilmesi, uygulamada her üçünün de gereğince ele alınamaması ve o yıllarda yetişmiş elemanın azlığı gibi unsurları içermektedir(ÇŞB, 2015b:37).

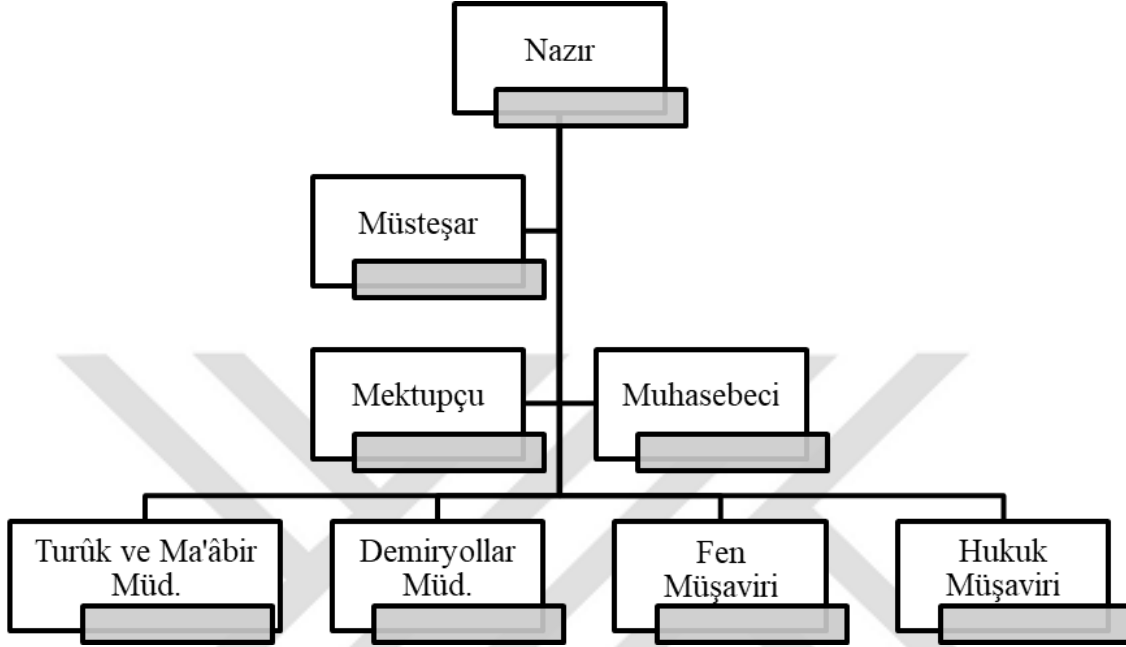
Şekil 3.1. 02/02/1870 tarihli İkinci Teşkilat Kanuna göre organizasyon şeması

1870 tarihli ikinci nizamnameye göre; yollar ve köprüler, demiryolları, madenlerin işletilmesi ve posta-telgraf işleri ile sanayi bakanlığın görevleri kapsamına alınırken birinci teşkilat kanunda yer alan görevlerden; ziraat ve çiftliğin geliştirilmesi, ormanlar, İstanbul'un kaldırımları, İstanbul'un su bentleri ev su yollarının onarımı işleri ise başka Nezâretlere ve belediye reisliğine verildiğinden yeni nizamnamede yer almamaktadır.

Bu kanun kapsamında, dönemin üniversitesi olan Darülfunun'u Cedid'e bağlı olarak "Mekteb-i Hendese-i Mülkiye" 1874'de teknik eleman yetersizliğini kapatmak üzere kurulmuşsa da beş yıl sonra kapatılmıştır. Ayrıca yine bu kanun kapsamında, "muavin mühendis" olarak isimlendirilen teknik elemanlar yetiştirilmesi ve Nezaret ile iş sahaları arasında bağlantı kurulması öngörülmüştür (ÇŞB, 2015b:73). Nezaret bağlantılı olarak yürütülmek istenen teknik okullar Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde olduğu gibi Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da denenmiştir. Ancak, bu dönemde mühendis ve mühendis muavini yetiştirme konusunda muhtemeldir ki, başarı yakalayamamıştır.

İkinci Teşkilat Kanunu'nun ilan edilmesinden sonraki on sene içinde, Bakanlığın görev alanlarında meydana gelen değişiklikler dolayısıyla, bu kanunun tekrar yenilenmesi gerekmiştir. Bu sebeple, 19/01/1880 tarihli, "*Nâfi'a Nezâreti'nin Nizamname-i Dahilisi*" başlıklı üçüncü teşkilat kanunu yürürlüğe konmuştur.

Bu nizamnameye göre teşkilat yapısı; nazır idaresinde, müsteşar ile muhasebeci ve bir mektupçu, bir Turuk ve Ma'abir Müdürü, bir Demiryolları Müdürü, Fen Müşaviri ve Hukuk Müşavirinden oluşmaktadır.

Şekil 3.2. 19/01/1880 tarihli Üçüncü Teşkilat Kanuna göre organizasyon şeması

On yıl önce yayınlanan ikinci teşkilat yapısından farklı olarak organizasyon yapısına Fen⁶ ve Hukuk Müşavirlerinin de katıldığı görülmektedir. (ÇŞB, 2015b:82-83). Bu kanuna göre; limanlar, rıhtımlar ve dokların inşası ile bataklıkların temizlenmesi, kanallar açılması, arazinin sulanması, nehirlerin taşımaya elverişli hale getirilmesi, deniz ve nehirlerde setler inşa edilmesi, önemli devlet yollarının yapılması, devlet yapılarının kontrolü⁷ gibi hususlar konusunda Nezâret görevlendirilmiştir.

Bu dönemde yapılan bir yenilikte, bayındırlık işlerinin artması sebebiyle bu işlerin belirli bir esasa oturtulması öngörüldüğünden 29/11/1882 tarihinde Nezaret' e tip sözleşme ve şartname yetkisinin verilmesi olmuştur. (ÇŞB, 2015b:90). Böylece, Cumhuriyet tarihinde yetkinin farklı kurumlara verilene dek sözleşme ve şartname hazırlama yetkisi Nezaret' in uzun soluklu sorumlulukları arasında olacaktır.

⁶ Fen Müşavirliği bir önceki kanunla oluşturulan teşkilat yapısındaki “muavin mühendislik” kadrosunun değiştirilmesiyle oluşturulmuştur.

⁷ Devlet yapılarının kontrolü ve Nafia Nezareti bünyesindeki Turuk ve Ma'abir Müdürlüğü'ne verilirken diğer yapı işlerine ilişkin hususlar ise “Ebniye Kanunu” gereğince belediyelerin yetkisi altındadır (ÇŞB, 2015b:82).

Geçen on senelik süre zarfında günümüzde bayındırlık işlerine ait olmayan madenler konusu ve posta-telgraf işleri Bakanlık'ın görev ve sorumluluk kapsamında alınarak farklı Nezâretlere verilmiştir. Sanayi konusunun ise bu süre içinde hala Nâfi'a Nezâreti görev alanında olduğu görülmektedir.

1874 yılında kurularak devamlılığını sürdürememiş olan “Mülkiye Mühendis ve Sanayi Mektebi” nden sonra okul açma çabaları yine devam etmiş ve 1884 yılında Mühendishane-i Berri Hümayun'a bağlı olarak Hendese-i Mülkiye Mektebi⁸ açılmış ve mektep yayınlanan nizamnameyle Nafia Nezareti ve Tophane Müşirliği' nin gözetimine verilmiştir. Geyrimüslümlerin alınmadığı bu okuladan mezun olacak mühendisler sırası ile; Nafia Nezaretinde, üçüncü sınıf mühendislik, birinci sınıf mühendislik, birinci sınıf mühendislik, başmühendislik, demiryollar-yollar ve köprüler ve vilayet Nafia Müdürlükleri ve Komiserlikleri ile; İstanbul ve diğer büyük şehirlerde Belediye Mühendisliklerinde görevlendirilmişlerdir (ÇŞB, 2015b:92).

Bu dönem faaliyetlerinde, Nezaret tarafından, yine ulaşım altyapı ihtiyaçlarının karşılanmasına önem verilmiş ve yabancı devletlerle verilen imtiyazlarla ve ihalelerle aşağıda birkaçı listelenmiş olan demiryolu inşaatı, bataklıkların kurutulması, su temininin ve dağıtımının yapılması, sulama kanalının yapılması, liman ve rıhtım inşaatının yapılması, tramvay hattının yapılması, havagazı ile aydınlatma yapılması ve nehir yataklarının temizlenmesi işleri yaptırılmıştır (ÇŞB, 2015b:107-136).

- Liman ve rıhtım iler liman ve rıhtım inşası (1887)
- İstanbul'da rıhtım ve antrepolar yapılması (1890)
- Lübnan'da sulama kanalı yapılması ((1889)
- Konya Ovası'nın sulaması (1907)
- İstanbul-Büyükkada'daki su temin ve dağıtım işi (1886)
- Selanik'e su temini ve dağıtım işi (1888)
- Üsküdar ve Kadıköy'e su temini ve dağıtılması işi (1889)
- İzmir ve Civarına su temin ve dağıtım işi (1893)
- İzmit'teki bataklıkların kurutulması (1884)
- Selanik Siroz' daki bataklıkların kurutulması işi (1884)
- Yanya'daki bataklığın kurutulması işi (1885)
- Selanik/ Drama' da bataklıkların kurutulması işi (1890)

---

⁸ 1908 yılında Mühendis Mektebi alınan bu okul Ticaret ve Nafia Nezareti'ne bağlanmıştır. Cumhuriyet tarihinde, 1928 yılında Yüksek Mühendis Mektebi 1944 yılında sonrasında ise İstanbul Teknik Üniversitesi olarak anılacaktır.

- Selanik'te Vardar nehri yatağının ve civarının temizlenmesi işi (1891)
- Menderes nehri yatağının temizlenmesi işi (1891)
- Beyrut'un havagazı ile aydınlatılması (1885)
- Selanik, Edirne ve Şam şehirlerinin havagazı ile aydınlatılması (1887-1888)
- İstanbul ve havalisinin havagazı ile aydınlatılması (1887)
- İstanbul tramvay hatlarının güzergahlarının arttırılması (1881)
- Beyrut-Şam arası buharlı tramvay hattı (1891)
- Eskişehir'in Mihalgazi nihayesindeki sulama işleri (1910)
- Babaeski-Kırkkilise (Kırklareli) arasındaki demiryolu yapımı (1910)
- Samsun ve Trabzon limanları için proje ihalesi yapılması (1911)

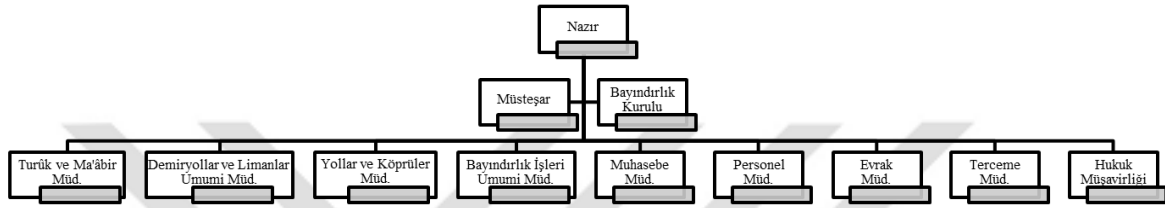
Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir yandan bayındırlık işleri yapılmaya devam ederken bir yandan da bu işleri yapabilecek Müslüman olan vatandaşın yetiştirilmesi hedefleniyordu. Yabancı ülkelerde eğitim alarak bu topraklara gelen gayrimüslimler ve yabancı devletlerin inşaat alanındaki proje ve yapım işleri egemenliğinden kurtulmak istendiği için eğitim alanında çalışmalar devam etmekteydi. Bu dönem içerisinde, bu kapsamda yapılan çalışmalardan birisi, yardımcı teknik eleman yetiştirmek üzere Ticaret ve Nafia Nezareti tarafından 1911 yılında açılan “Kondüktör Mektebi” dir (ÇŞB, 2015b:133). Diğer ise, kurulduğu dönemden bu yana Nafia Nezareti ile yakın ilişki içerisinde olan Hendese-i Mülkiye Mektebi'nin adının Mühendis Mektebi'ne çevrilerek Ticaret ve Nafia Nezaretine bağlanması ve 26/04/1913'de çıkarılan bir kanunla yatılı olan bu okulda okuyan öğrencilerin Nafia Nezareti'nde zorunlu görev yapmalarıdır (ÇŞB, 2015b:141).

II. Meşrutiyet'e kadar gecen bu dönem işlerine bakıldığında, Nezaret bünyesinde karayolu ve köprü yapmakla mükellef bir birim olmasına karşın gerek teknik eksiklikler gerek maddi imkanlar yönünden yaşanan kısıtlardan ötürü herhangi bir karayolu veya köprü inşasına rastlanılmamaktadır.

1887 yılında, 1849,1863,1871 yıllarından farklı olarak, Nâfi'a Nezâreti Ticaret Nezâreti ile eşit unvanla birleşerek Ticaret ve Nâfi'a Nezâreti adını almıştır. 1912 yılında tekrar bağımsız hale gelen Nâfi'a Nezâreti Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar varlığını sürdürmüştür.⁹ II. Meşrutiyet ile birlikte milletvekili seçimi yapılmaya başlanmış ve buna bağlı olarak Sadrazamın hükümet kurulmuştur.

⁹ 8 Ekim 1848 (Umur-i Nafia Nezareti'nin ilk kuruluşu)
15 Mart 1849 (Ticaret Nezareti'ne bağlanması)

1887 yılında Nâfi'a Nezâreti'nin Ticaret Nezâretiyle birleşmesinden sonra 1912 yılında tekrar müstakil Nezâret haline gelmesi 1870 tarihli Üçüncü Teşkilat Kanununun tekrar düzenlenmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir. 15/10/1914 tarihinde, “*Nâfi'a Nezâreti'nin Dördüncü Teşkilat Kanunu*” çıkarılmıştır. Bu teşkilat yapısı; Nazır, müsteşar, bayındırlık kurulu, Demiryolları ve Limanlar Genel Müdürlüğü, Yollar ve Köprüler Müdürlüğü, Bayındırlık İşleri Genel Müdürlüğü, Muhasebe Müdürlüğü, Hukuk Müşavirliği, Personel Müdürlüğü, Evrak Müdürlüğü ve Terceme Müdürlüğü'nden oluşmaktadır.

Şekil 3.3. Dördüncü Teşkilat Kanunu'na göre hazırlanan organizasyon yapısı

Teşkilat yapısının biraz daha geliştirildiği görülen bu kanuna göre; limanlar, rıhtımlar, demiryollarının yapılması görevleri tek bir Genel Müdürlük çatısı altında toplanmış ve tanımlanan görevlerde tramvayların yapımı ve işletilmesine de yer verilmiştir. Su işleri ise daha önce Yollar ve Köprüler Genel Müdürlüğü görevleri arasında yer alırken bu konu dördüncü teşkilat kanunu ile yeni kurulan Bayındırlık İşleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Bir değişiklik de yetkileri Turuk ve Ma'âbir İdaresi'ne verilmiş olan devlet yapıları kontrollüğünde olmuştur.

I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı döneme denk gelen bu süre içinde;

- Eskişehir'in elektrikle aydınlatılması (1919)
- Antalya'nın elektrikle aydınlatılması (1920)
- Bandırma'nın elektrikle aydınlatılması (1920)

12 Haziran 1863	(Nafia Nezareti ismiyle tekrar kurulması)
17 Haziran 1863	(Ticaret Nezareti'ne bağlanması)
18 Haziran 1866	(Nafia Nezareti adıyla tekrar kurulması)
25 Şubat-24 Mart 1868	(Umur-i Nafia Nezareti adıyla tekrar kurulması)
11 Eylül 1871	(Ticaret Nezareti ile bağlanması sonucu Ticaret ve Nafia Nezareti adıyla tekrar kurulması)
Mayıs 1872	(Ticaret Nezareti'nin ayrılması sonucu Nafia Nezareti olarak devam edilmesi)
1887	(Ticaret ve Nafia Nezareti'nin yeniden kurulması)
1912-1922	(Nafia Nezareti olarak Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar devam etmesi), (ÇŞB, 2015b).

- Ilıca-Palamutluk arasında demiryolu yapılması (1920)
- Akşehir kasabasının elektrikle aydınlatılması (1920)
- Safranbolu kasabasının elektrikle aydınlatılması (1921)

gibi işler yapılmıştır (ÇŞB, 2015b:167-170).

Dördüncü teşkilat kanunu ile birlikte bu görevin Nafia Nezaret’inde olmadığı görülmekte ve geçen süre içerisinde Dahiliye Nezaret’ine ya da belediyelere verildiği tahmin edilmektedir (ÇŞB, 2015b:153). Osmanlı İmparatorluğu’nun son nizamnamesi olan “Dördüncü Teşkilat Kanunu” 1922’ye kadar Osmanlı Devlet-i Aliyyesi’nde Nâfi’a Nezaret’i, 1920-1934 yılları arasında ise Türkiye Cumhuriyeti Nâfi’a Vekaleti’nin teşkilat ve görev kanunu olarak Bakanlığın hizmet verdiği yapılar ve teşkilat ve kuruluş kanunları hakkında detaylı bilgiye dördüncü bölümde yer alan “Mevzuat Üzerinden Mimari Kimliğin Okunması” başlığı altında yer verilecektir.

3.1.2. 1923-1980 yılları arasında geçen dönem

Osmanlı Devleti’nin başkenti olan İstanbul’un itilaf devletlerince işgal edilmesi sonucunda; meclisin, tehlike altında olan İstanbul yerine Anadolu’da toplanmasına karar verilmiş ve milli hareketin Anadolu’dan yönetilmesi uygun görülmüştür. Bu karardan sonra, ülkeyi düşman işgallerinden korumak için yönetimin Ankara’dan yapılması için, 23 Nisan 1920’de Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kurulmuştur (ÇŞB, 2015b). 24 Nisan 1920’de Mustafa Kemal Paşa’nın Meclis’e sunduğu "Hükümet Teşkili" hakkındaki teklifinde şöyle demektedir (Aslan, 2001):

"Reissiz bir hükümet vücuda getirmek zarureti içindeyiz. Çünkü Padişah Halife, hem Osmanlıların hem de bütün Müslümanların başı olmakla beraber zor ve tehdit altındadır. Bu sebeple, geçici olsa dahi, Anadolu’da bir hükümet reisliği veya padişah kaymakamlığı (vekilliği) kurmak doğru olmaz. Maksat Saltanat ve Hilafet makamının kurtarılmasıdır. Başka bir makama devlet reisliği yetkileri vererek, o makamı gayri mesul tanımakta felaketli netice doğurur."

Bu süreçte, İstanbul ve Ankara hükümetleri aynı anda görev yapmakta ancak, Ankara Hükümeti, İstanbul Hükümeti’ni yurtiçi ve yurtdışı hususları içeren hiçbir konuda tanımadığını, yurtiçinde tanıyanlarında hakkında işlem yapılacağını, yabancı devletlerin ise

İstanbul Hükümeti ile belirli bir tarihten sonra yapacağı anlaşmaların hükümsüz olduğunu belirtmiştir.

25 Nisan 1920’de de “İcra Vekilleri” adı verilen şimdiki adıyla Bakanlar Kurulu, kurulan yeni hükümetin aldığı 3 numaralı kanun kabul edilmiştir (ÇŞB, 2015b). Bu kanunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkanlığı’nda on bir bakandan oluşan bir kabine kurulmuştur. Ankara Hükümetince kurulan on bir bakanlıktan biri ise; savaştan çıkmış ülkenin, harap olan kentlerinin imar ve şehircilik faaliyetlerinin yürütüleceği Nâfi’a Vekaleti olmuştur.

İstanbul’daki hükümetin de halen görevde olduğu göz önünde bulundurulduğunda eş zamanlı olarak görevde olan Nâfi’a Nezâreti’ne karşılık kurulan Nâfi’a Vekaleti de Nâfi’a Nezâreti’ne benzer teşkilat yapılanmasıyla oluşturulmuştur.

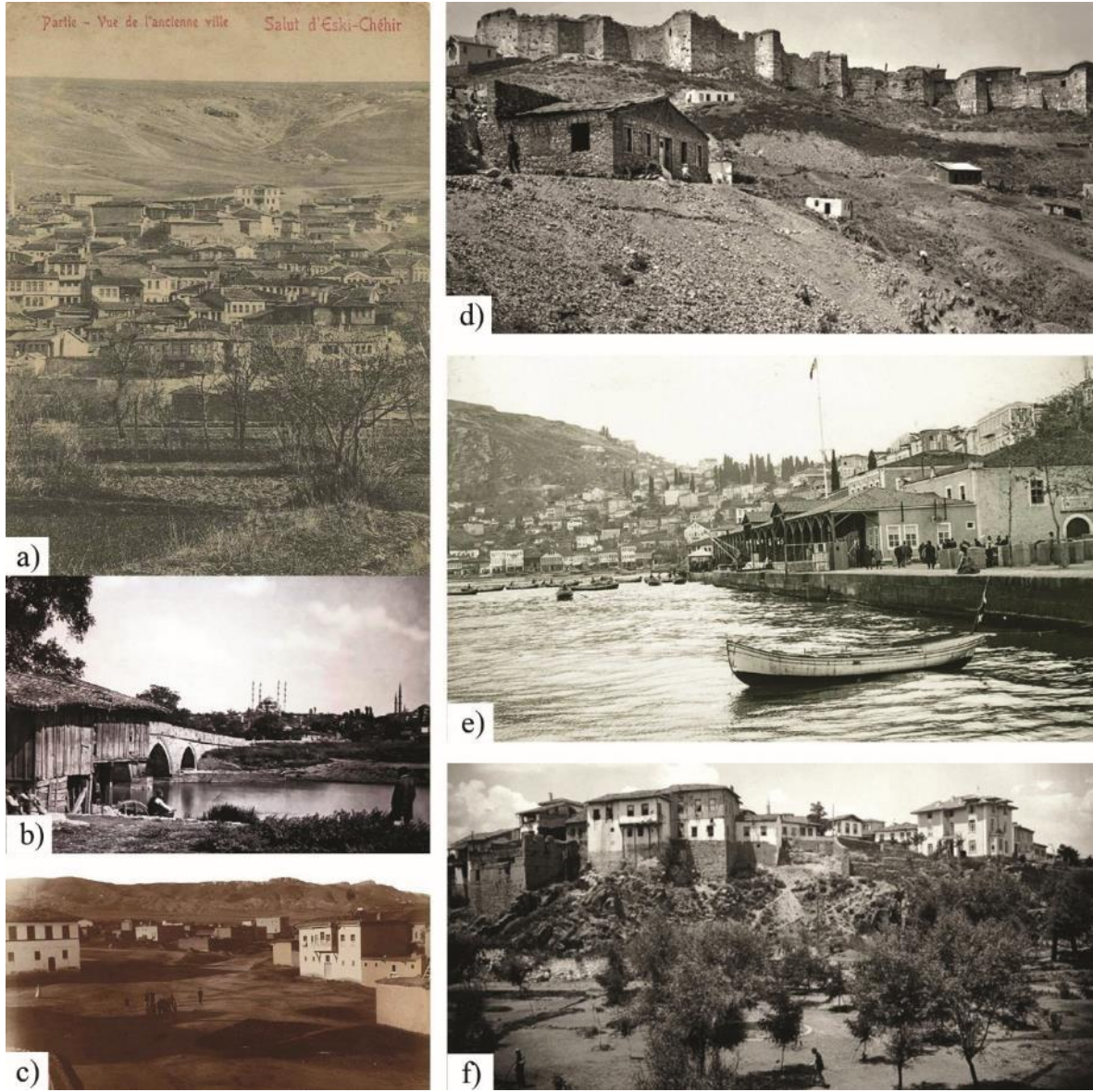
Merkez ve taşra teşkilatı oluşturulan bu yeni bakanlığın merkez teşkilatı; Müsteşar, Nâfi’a Meclisi (Bayındırlık Kurulu), Demiryollar ve Limanlar Müdüriyet-i Umumiyesi, Turuk ve Ma’abir Müdüriyet-i Umumiyesi (Karayolları), Muamelatt-ı Zatiye Müdürlüğü (Personel Dairesi); taşra teşkilatı ise, Nâfi’a Başmühendislikleri, Demiryollar ve Müesseseler Komiserlikleri, Su Mühensilikleri, Turuk-i Umumiye Fen Me’murlarından oluşturulmuştur.

Eliçin (1970:268),

“İmparatorluk’tan Türkiye’ye kalan varlık kaba çizgileriyle şöyle özetlenebilir: kırk iki bin köyü, bin kasabası, altmış yedi kenti ile yuvarlak yedi yüz elli bin kilometre karelik koskoca bir coğrafya parçasını kaplayan Türk yurdunda son derece ilkel geçim şartları içinde yaşayan on iki milyonluk bir halk oturmakta, daha bir “mutlu azınlığı” bile yok, daha kötüsü, bölgeler, yakın şehirler bile birbirine bağlı değil; her yer daracık bir çevrede kapalı. Bir milli pazardan, bir milli ekonomiden eser bile yok. Ortak dili, öz yurdu, bağımsız devleti, bir tarih ve kültür geleneği olsa bile ortada daha batılı anlamda bir ulus yok, olsa olsa Atatürk reformlarıyla çoşturulmuş bir ulus potansiyeli var.”

sözleriyle Osmanlı Devleti’nin kaybettiği topraklardan sonraki ülkenin halini özetlediği bu satırlarda Nâfi’a Vekaleti’ne düşen görevin zorluğunu da gözler önüne sermektedir.

Resim 3.2. (a) Odunpazarı / Eskişehir 1900'ler, (İnternet: URL-1); (b) Edirne 1900, (İnternet: URL-2); (c) Elâzığ 1905, (İnternet: URL-3); (d) Ankara kalesi 1905, (İnternet: URL-4); (e) Trabzon 1900, (İnternet: URL-5); (f) Ankara 1900, (İnternet: URL-6)

9 Mayıs 1920'de TBMM'ye sunulan ilk hükümet programında bayındırlık ile ilgili hususlardan aşağıdaki gibi söz edilmiştir.

“Bayındırlık işlerindeki girişimimize gelince; memleketin ekonomi bakımından çok gerekli olup da şimdiye kadar yapımına başlanmamış olan ana hatlarının, bilinen sıkıntılar dolayısıyla, bu yıl yapımının sürdürülememesi zorunluluğu vardır. Ancak mevcut olan yollarda halkımızın geçişine engel olan harap yol parçaları ile köprülerin onarımına ve bu yollarda yapımı bitmemiş olan önemli bölümlerinin yapımının tamamlanmasına süratle başlanacağı gibi; Ankara Sivas Demiryolu' nun yapımının,

Yahşi Han durağına kadar tamamlanıp işletilmesi ile ilgili tedbirler alınmıştır” (ÇŞB, 2015b).

Ali Fethi Bey hükümetine ait olan ikinci hükümet programında ise bayındırlık ile ilgili olarak aşağıdaki gibi bahsedilmiştir.

“Savaş yıllarında bayındırlık işlerine pek az masraf edebildik. Yollarımız, köprülerimiz tamire muhtaç olduğu gibi, birçok limanımız henüz yapılmamış ve birçok nehrimiz, yatakları civarındaki arazi için servet kaynağı olacak yerde, bakımsızlık yüzünden, o arazi için felaket sebebi olmuştur. Birçok yerde öyle bataklıklar vardır ki; masraf edilip kurutulursa, civar ahali için feyiz ve bereket kaynağı olacaktır. Halbuki bu halleri ile ırkımızın sağlığına ve nüfusumuzun artmasına düşman olan mikropların yatağıdır. Yaşamak için ve ekonomik gelişmemizi temin etmek için bayındırlık işlerine dört elle sarılmak mecburiyetindeyiz. Ancak bütün bu ihtiyaçların, bütçeden teminine bugün için imkân yoktur. Bugün yapabileceğimiz azami fedakârlık; bayındırlık işleri için 1922 yılında konulan ödeneği, atmış yedi katına yükseltmek olacaktır. Bununla şoseler ve umumi köprüler tamir olunacak, liman ve nehirler hakkında fenni etüdler yapılacak ve projeler hazırlanacaktır” (ÇŞB, 2015b).

Hükümet programlarından da görüldüğü üzere savaştan çıkmış ve oldukça zarar görmüş ülkenin ekonomisinin canlılığı öncelikle bayındırlık işlerine bağlanmış ve bayındırlık konularında ise öncelik, ulaşımı sorun olmaktan çıkarmak üzere, demiryolu ve karayolu inşa etmeye verilmiştir. Savaş sonrası toparlanmaya çalışan devletin, maddi anlamda yetersiz olması yapılacak yatırımlar için yabancı sermayeden yardım alınması eğiliminde olmuştur. Bunu, Fethi Bey’in mecliste ifade ettiği “... bütçenin imkanları dışında kalıp da yapılamayacak olanlarının, yabancı sermayelerinden faydalanarak yerine getirilmesi, Yüce Meclisçe uygun karşılanacak bir hareket kabul edilir, kanaatindeyiz.” sözlerinden çıkarmaktayız. Sonraları, yabancı yatırımcıların yanı sıra, ülkenin çağdaşları gibi modern üslupta yeniden inşa edilerek, yeni bir üslupta inşa edilmesi için yabancı mimarlara da ihtiyaç duyulduğu görülecektir.

29 Ekim 1923’te yeni anayasa ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti resmi olarak kurulmuş ve artık kurulan bu yeni devlet için çalışmalara süratle devam edilmiştir. Cumhuriyet’in kuruluşu ve Ankara’nın başkent oluşu ile birlikte Türkiye’de yalnızca toplumsal ve sosyal değil aynı zamanda hızlı kentsel değişimlerle savaş yıllarında oldukça zarar görmüş kentlerin ve özellikle başkent Ankara’nın yeniden imar edilmesi konusuna öncelik verilmiştir (Çetin, 2005). Bu dönemin mimarlığı, inşa edilmekte olan yeni sistemin bir parçası olarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurumlarını da barındıran fiziksel *mekânı*

yaratmakla yükümlüdür. Diğer yandan, mimarlığın etkili görsel dili toplumsal dönüşüm için bireyin eğitilmesinde ve yönlendirilmesinde araç olarak kullanılacaktır (Alpagut, 2010).

Mustafa Kemal Paşa, yurdun dört bir yanında yaptığı konuşmalarda inşaat ve işletme yönünden büyük maliyet isteyen konularda yabancı sermayeden ve yabancı uzmanlardan yardım alınabileceğini ifade etmiştir (ÇŞB, 2015b). Saltanat ve ona bağımlı halkın zihninden eski yönetim biçimini ve tüm izlerini silerek yeni bir toplum inşa etmek isteyen Mustafa Kemal Paşa, toplumun yaşamsal aktivitelerini de karşılayacak yapılar inşa ettirmek istemiştir.

1926¹⁰ yılında yeni başkent Ankara ile imara ihtiyaç duyan diğer şehirlerdeki inşaat faaliyetlerini desteklemek ve bu işlere kredi temin etmek amacıyla Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş ve ilk yıllar yapılan yardımlar Ankara'yı inşa etmek üzere olmuştur. Bunun yanı sıra, 1927 “Teşvik-i Sanayiye Kanunu” nun verdiği imkânlar dâhilinde ülkenin idari yapılarını yaptırmak ve eğitim alanında hizmet almak amacıyla ülkeye birçok yabancı mimar ve kent plancıları davet edilmiştir (Ural, 1974). Bu sayede, hedeflenen “muasır medeniyet” seviyesine ulaşma gayesi ülkeye gelecek olan yabancı uzmanlar aracılığıyla gerçekleşecektir.

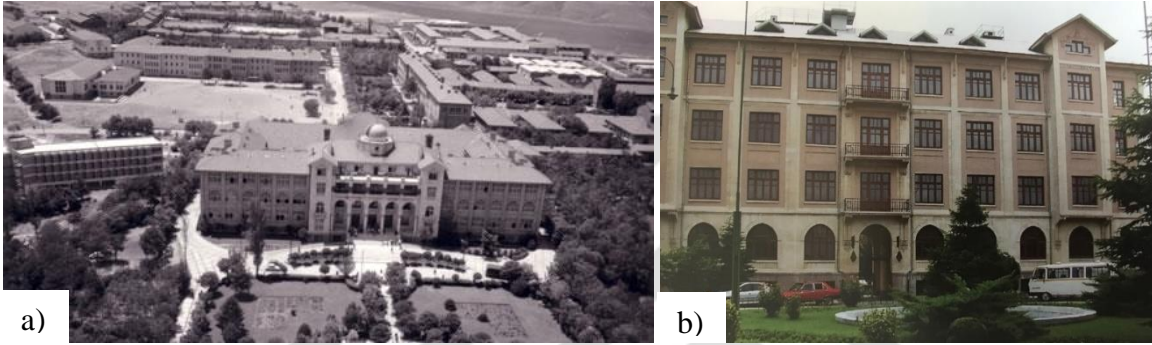
Almanya'nın 1930'lu yıllarda, içinde bulunduğu siyasi durumdan kaynaklı, birçok profesör ve mimar ülkelerini terk etmek zorunda kalmış ve başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'de Üniversite Reformu yapılan bu yıl, Cumhuriyet'in ilerlemeci ve çağdaş ilkeleri doğrultusunda üniversitelere yeni hocaların alınmasına ve yurt dışından özellikle Almanya'dan birçok profesör gelip göreve başlamasına olanak sağlamıştır (Durukan Kopuz, 2018).

“Zürih”te kurulmuş olan “Yurtdışındaki Alman Bilim Adamlarına Yardım Örgütü” adlı mülteci kuruluşunun girişimi, TC Berlin Büyükelçiliği ve daha sonraları TC Viyana Büyükelçiliği'nin girişimleriyle, aralarında 33 ila 45 kadar mimarın da bulunduğu 200 de fazla sürgün bilim adamı da 1933'ten itibaren Türkiye'ye çağırılmıştır... Bu mülteciler yalnızca üniversitelerde değil, danışman olarak Bakanlıklarda, şehircilik ve sağlık alanlarında ve ayrıca çeşitli araştırma kurumlarında çalıştırlar... Bu bilim

¹⁰ Emlak ve Eytam Bankası 22 Mayıs 1926 yılında 844 numaralı kanunla kurulmuştur. (Resmî Ceride ile neşir ve ilâmı : 3/VI/1926 - Sayı : 389)

adamları ve sanatçılar için ülke dışında bir iş bulmak hayati önem arz etmekteydi”(Erichsen, 1993).

Ancak, hayata geçirilecek bu yeni toplum düzenin batılı çağdaşlarının yaşam tarzının, dünya görüşünün gerisinde kalmasını istememiştir. Geç Osmanlı Döneminin etkin mimarlarından Mimar Kemalettin Bey’in klasik Osmanlı Döneminin öğelerini, Atatürk’ün oluşturma gayreti gösterdiği modern Türkiye’de kullanmak istemesi Cumhuriyet’in kurulduğu ilk dönemlerde mimaride hızlı bir modernleşmenin olmadığını göstermektedir.

Resim 3.3. (a) Mimar Kemalettin Bey, Gazi İlk Muallim Mektebi, 1926 (İnternet: URL-7); (b) Mimar Kemalettin Bey, Eski TCDD Genel Müdürlük Binası, 1925-1927, (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı [BİB], 2010:30)

Öyle ki, yabancı mimarlardan ülkemize gelerek projeciliğin yanı sıra öğretmenlik yapan Eglî Atatürk’ün Kemalettin Bey’in tasarımı olan Gazi İlk Muallim Mektebi (Gazi Eğitim Enstitüsü, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü) binasının tamamlanması görevini kendisinden istediğini de anılarını kaleme aldığı kitabında bahsetmiştir (Alpagut, 2010:133-134).

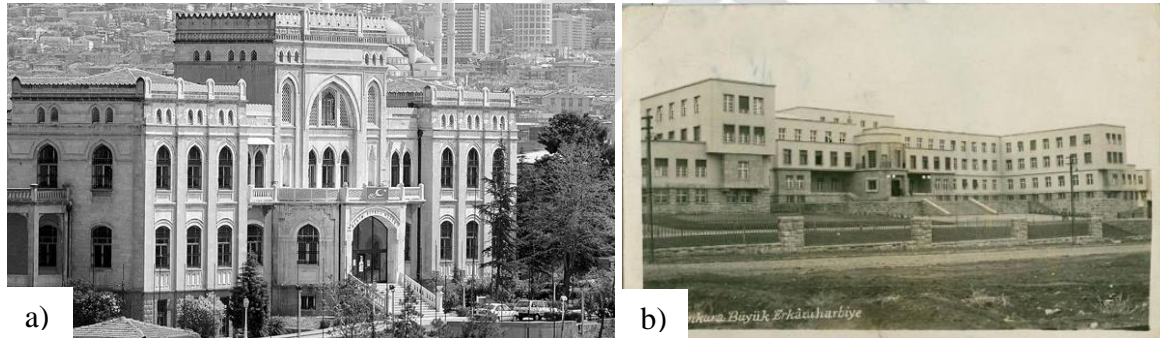
Yeni ulus devletinin inşasında yapıların tasarımlarında, devlet kurumlarında idarecilikte ve eğitim kurumlarında aktif görev yapan yabancı mimarlar dönemin yerli mimarlarının eleştirisine maruz kalmıştır. Yeni yapılaşma hareketlerinde tercih edilmeyen mimarlar bu süreçte oldukça buhranlı bir dönem yaşamış ve yabancı mimarlara gösterilen ilgiden ve onlara verilen bu geniş yetkiden rahatsızlık duymaktadırlar. Zeki Sayar yaşadıkları bu buhranlı dönemi şu sözleriyle anlatmıştır:

“Her halde mimarimize, Türk karakterini, muhallebi kaşıklarındaki ay yıldız motiflerini taklit ile, kale duvarları hacimlerini kopya ile, betonarme binalara ahşap saçak ve medreselerin tuğla ve taş işçiliklerini tatbik ile yaratmağa yeltenen ecnebi mimarlar verecek değildir. Ecnebi mimarın Türk mimarisi yapıyorum diye tetkik edemeden projesine kondurduğu eski motifli her bina kötü bir denemeden başka bir şey olamıyor!

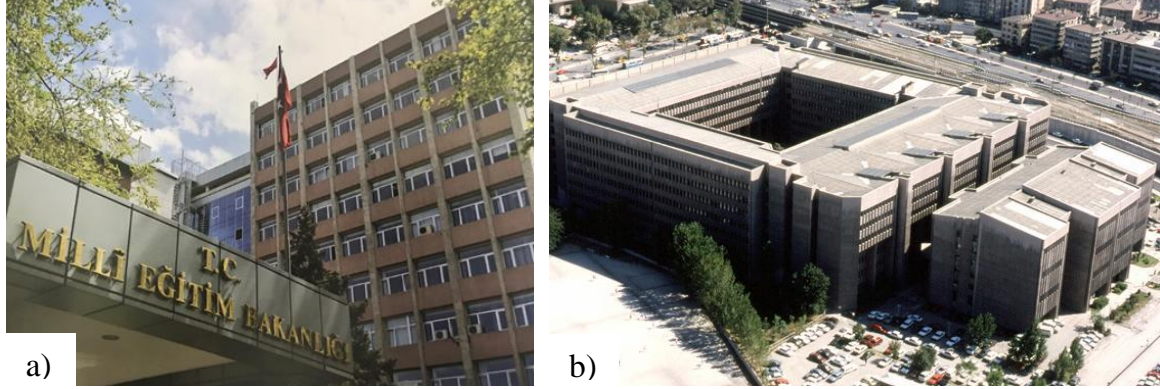

Şehirlerimizde çoğalan bu nevi binalar bize daima yabancı kalacaktır. Bugün bir Sirkeci garını, bir Düyunu Umumiye’ yi ve Ziraat Bankası’nı nasıl benimsemiyorsak, yenilerini de öyle benimsemeyeceğiz” (Sayar, 1938).

“Ankara’nın İnşası” Erken Cumhuriyet Dönemi modernite projesinin önemli bir aşamasını oluşturur. Bu dönemde Ankara’da bakanlık binalarından bankalara, okullardan hastanelere kadar birçok yapı Nafia Vekaleti’nin nezaretinde yapılmaya başlanmıştır.

Mimari alanda öncü ve model olma rolünü üstlenen devlet, Tıp Köy Evleri’nden Köy Enstitüleri’ne, Yönetim Yapıları’ndan Kültür Yapıları’na kadar çeşitlenen alanlarda düzenlediği yarışmalarla da etkinliğini belirginleştirmiştir. (Bkz. Çizelge 3.1-3)

Resim 3.6. (a) Yılmaz Sanlı, Milli Eğitim Bakanlığı Mimari Proje Yarışması, 1962-1967, (BİB, 2010); (b) Umut İNAN, Yüksel ERDEMİR, Edip Önder US, Can AYNAGÖZ ,Ankara Adalet Sarayı Mimari Proje Yarışması, 1978-1987, (İnternet: URL-12)

Bu dönemde yapılan yapılar ülke mimarlık tarihi açısından önemli bir yere sahip olmuş ve dönemin okunmasında yeterli olabilecek kadar fazla yapı inşa edilmiştir. Dönemin önemli yapılarının inşa faaliyetleri 1939 yılına kadar Nâfi'a Vekaleti olarak anılan 1945 yılında dilde yapılan değişiklikler sebebiyle Bayındırlık Bakanlığı olarak anılacak bu bakanlık tarafından yürütülmüştür (ÇŞB, 2015b:17).

1934 yılına kadar Osmanlı Dönemi'nin son nizamnamesini kullanan Türkiye Cumhuriyeti Bakanlığı olan Nafia Vekaleti artık günün şartlarına uygun, modern Türkiye'yi oluşturmaya zemin hazırlayacak şekilde tekrar yapılandırılmak istenmiştir. Bu kapsamda çıkarılan 2443 sayılı yeni teşkilat kanunu ile memleketin imarı, sosyalleşme ve ticari faaliyetlere hizmet edecek demiryolları, limanlar, şose ve köprüleri yapmak, karada ve havada ulaştırma ve haberleşmeye ait mimari yapılar yapmak, işletmek ve idare etmek, çağdaş ilerlemeleri takip ederek bunları uygulamak, devlet daireleri ve kuruluşlarına ait her türlü bina ve Türk mimarisi tarzını belirleyip yürütmekle görevlendirilmiştir. Yani teşkilat kanununa göre bakanlık bünyesinde;

- Bakan,
- Müsteşar,
- Yüksek Fen Kurulu,
- Teftiş Kurulu,
- Demiryollar ve Limanlar İnşaat Reisliği,
- Münakalat (Ulaştırma) Reisliği,
- Şose, Köprüler ve Bina İşleri Reisliği
- Sular Umum Müdürlüğü,
- Nafia Şirket ve Müesseseleri Umum Müdürlüğü

Yardımcı Hizmetler İçin;

- Hukuk Müşavirliği
- Tarife Müşavirliği,
- Muhabere ve Mürasele Müşavirliği,

İdari Hizmetler İçin;

- Zat İşleri Müdürlüğü
- Malzeme Müdürlüğü
- Tercüme-Neşriyat-İstatistik ve Müze Müdürlüğü
- Seferberlik Müdürlüğü
- Muhasebe Müdürlüğü
- Evrak Müdürlüğü

Bağlı okullar olarak ise,

- Yüksek Mühendis Mektebi Rektörlüğü
- Nafia Fen Mektebi Müdürlüğü

bulunmaktadır.

Görülmektedir ki, Geç Osmanlı Döneminde de bahsedildiği gibi şehircilik faaliyetlerinde yapılacak çalışmalar aynı zamanda uzman yetiştirmek üzere bu dönemde de gerek yabancı hocalar ile gerekse devlet kontrolünde açılan okullar ile yeni mimar/mühendislerin yetiştirilmesi konusu desteklenmektedir.

Genel ve özel idareler ile belediyelerin halkın ihtiyacını karşılamak için gerçekleştirmiş oldukları veya olacakları tramvay, elektrik, havagazı, su, tünel, telefon ve bunun gibi bayındırlık eserlerinin, teknik ve ekonomik esaslara uygun, halkın yararına ve ihtiyacına yetecek şekilde yapılması ve yönetilmesi hususlarını izleyip kontrol etmekle görevlendirilen Nafia Şirket ve Müesseseleri Genel Müdürlüğü günümüzde yok iken diğer bazı birimler farklı kurum ve kuruluşların bünyelerinde faaliyetlerine devam etmektedirler.

2443 sayılı teşkilat kanununun bir yıllık uygulamasından sonra,1935 yılında, “Şose, Köprüler ve Bina İşleri Reisliği” nden Bina İşleri kısmın ayrılması uygun görülmüş ve 2443 sayılı teşkilat kanununda değişiklik yapılarak 2799 sayılı kanun ile Yapı İşleri Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Bu zaman diliminde yapılan bu değişikliğin ülkede bina yapım işlerinin

artmasının; özellikle, Ankara’da inşa edilen yeni Türkiye inşa faaliyetlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. 2799 sayılı Kanunda ilgili madde şöyle geçmektedir:

Madde-2- Yapı İşleri Umum Müdürlüğü: Mühendis veya mimar bir umum müdürün idaresinde merkezde mühendis veya mimar bir muavinle şehircilik ve yapı işleri ile iştigal eden iki fen heyeti ve bir muamelat müdürlüğüne ait vazifeler üçüncü maddede yazılı (Vilayet Nafia Müdürlükleri) tarafından yapılır.

Vazifesi: Yüksek fen heyetinin mütalaası alınarak tespit edilecek esaslar dahilinde şehircilik noktasından yurdun imar işlerini ve yapı cihetinden mimari birliğini tanzim ve tesis ile her nevi inşaatta takip edilecek sıklet ve mukavemet kaide ve usullerini memlekette düstur olacak mahiyette tertip etmek.

Devlet daire ve müesseselerine ve vilayet hususi idarelerine ait bilumum binaların inşa veya esaslı tamirleri için iktiza eden proje ve keşifleri tanzim ve ihzar, işi idare ve murakabe ve kabul muamelerini ifa etmek.

Mülhak bütçelerle idare olunan daire ve müesseselerden Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğünün, Enstitülerin, Ziraat Bakanlığına bağlı haraların ve çiftliklerin yapı işlerini Devlet daireleri yapı işleri gibi idare etmek.

Mülhak bütçelerle idare olunan diğer bilumum dairelerle Devlete ait iktisadi ve sınai müesseselerin ve belediyelerin yaptıracağı binalardan keşif bedeli elli bin lirayı geçenlerinin keşif, proje ve diğer fenni evrakını tetkik ve tasdik etmek ve işin ikmalinde kabulleri için heyetler intihap ve tayin etmek.

2290 sayılı Belediye Yol ve Yapı kanununun esasları dahilinde belediyelerin yaptıracağı şehir veya kasaba halihazır haritalarının tanzim ve tatbikinde takip edilecek usulleri gösteren nizamnameler ve talimatlar yapmak.

Milli Müdafaa Bakanlığına ait inşaat Nafia Bakanlığının tertip ve tanzim edeceği nizamname, talimatname ve şartnameler hükümlerine riayet edilmek üzere Milli Müdafaa Bakanlığı fen heyeti tarafından yapılır.

Mülhak bütçelerle idare olunan Devlet Demiryolları ile Evkaf Umum Müdürlüğü yapı işleri; Nafia Bakanlığının bu husustaki nizamname, talimatname ve şartnameleri hükümleri dahilinde kendi fen heyetleri tarafından yapılır.

Bu kanun kapsamında; Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Türkiye’de kamu eliyle yaptırılacak binaların neredeyse tamamında yetkilendirilmiş, ayrıca, Tarım Bakanlığı’na bağlı hara ve çiftliklerini idare etmek, katma bütçeli diğer daireler ile devlete ait iktisadi ve sınai kuruluşların ve belediyelerin yaptıracağı yapıların keşif bedeli elli bin lirayı geçmesi halinde keşif, proje, ve diğer ihale belgelerini inceleyip, onaylamak ve kabullerini yapmak, yapılaşma yönünden mimari alanda ortak bir dil oluşturmak için teknik şartnameler hazırlamak gibi önemli konularda da görevlendirilmiştir.

Millî Savunma Bakanlığı, Devlet Demiryolları ve Limanları Genel Müdürlüğü ile Vakıflar Genel Müdürlüğü ve bunlara ait yapılar Yapı İşleri Genel Müdürlüğü’ne verilen bu geniş yetkiler dışında tutulsa da sözü edilen kurumlar da Bakanlığın hazırladığı mevzuat

uymakla mükellef kılınmıştır. Bu da Bakanlığın yapıcı, kontrol edici ve düzenleyici rolünün üst seviyede olduğunun kanıtıdır.

1935 yılının Bakanlık için bir diğer önemli bir gelişmesi ise 1933 yılında Milli Müdafaa Nezareti bünyesinde kurulan “Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi”nin 30/05/1935 tarih ve 2744 sayılı Kanunla Nafia Vekâlet’ine bağlanmasıdır.

1937 yılı için önemli bir gelişme de 1927 Anayasa’sında değişiklikler meydana gelmesidir. Bu değişikliklerin Bakanlıkları etkileyen kısmı, Başbakanın TBMM üyeleri arasından seçerek Cumhurbaşkanı’na onaylatarak bakanlıklara atadıkları siyasi müsteşarlardır. Turan (M. Turan, 1999:33) siyasi müsteşarlıkların kurulma gerekçesini vekillere yardımcı olmak, meclis çalışmalarında vekillere yardım etmek ve şayet yetenekli iseler ileride vekil olmaları için hazırlamak şeklinde belirtmiştir. Siyasi Müsteşarlık 8/02/1937 tarihli 3115 sayılı Kanun yasalaşmış ve 11.02.1937 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bakan yardımcısı olarak görevlendirilecek bu müsteşarlar herhangi bir bakanın yokluğunda yerine vekalet edeceklerdir. Ancak, bu düzenleme kısa ömürlü olmuş ve yaklaşık sekiz aylık bir tecrübeye sahip olan “Siyasi müsteşarlık” kurumunun 21 Aralık 1937’de Atatürk’ün başkanlığında yapılan kabine toplantısında kaldırılması kararlaştırılmış ve 29/11/1937’de kaldırılmıştır.

1938 yılında, Nafia Vekâletinin yalnızca yapım işleri ile ilgili olması uygun görüldüğünden vekaletin ulaştırma ve haberleşmeye ait birimleri ile iktisat Vekâlet’ine bağlı deniz nakliyat işleri alınarak Münakale ve Muhabere Vekaleti (Ulaştırma Bakanlığı) kurulmuştur. Bu değişiklikten sonra Nafia Vekaleti’nin görev ve yetki alanlarının tekrar belirlenmesi gerekmiştir.

Nafia Vekaleti’nin Cumhuriyet tarihindeki ilk kanunu olan 2443 sayılı kanun ile ekleri 2799,3074 ve 3476 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırılmış ve 26/05/1939 tarihli 3611 sayılı “Nafia Vekaletinin Teşkilat ve Vazifeleri” ne dair kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında; vekalet, demiryolları ve limanlar inşaatı, su işleri, şose ve köprü işleri, yapı ve imar işleri, bayındırlık ve şirket müesseseleri işleri, genel ve özel kanunların yüklediği işler, ehliyetli fen adamlarının yetiştirilmesi ile yapılacak işlere ilişkin şartname, sözleşme, tüzük ve yönetmelik hazırlanmasında görevlendirilmiştir.

Bakanlık teşkilat yapısı ise,

Merkezde;

- Demiryollar ve Limanlar Reisliği
- Su İşleri Reisliği
- Şose ve Köprüler Reisliği
- Bayındırlık Şirket ve Müesseseleri Reisliği
- Yüksek Fen Kurulu

Bağlı Okul Olarak;

- Yüksek Mühendis Mektebi
- Teknik Okul

Taşrada,

- Bayındırlık Müdürlükleri
- Milli Şose ve Büyük Köprüler Mıntıka Müdürlükleri
- Demiryolları ve Limanlar İnşaat Başmüdürlükleri
- Bayındırlık Şirket ve Müesseseleri komiserlikleri
- Su İşleri Müdürlükleri'nden

oluşmaktadır.

İktisat Bakanlığı'na ait “Elektrik İşleri Etüd İdaresi” nin, “Su İşleri Reisliği” görevlerinde yer alan “yurt içindeki suların vaziyet ve tabiatları hakkındaki genel etüdlere ve rasatlar yapılması” ve “su kuvvetlerinin, kendilerinden faydalı hale getirilmesi” hususlarında Su İşleri Reisliği ile koordineli çalışmasının daha yararlı olduğu düşünüldüğünden bu kanunla Nafia Vekâlet'ine bağlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, Amerika'nın Chicago kentinde yapılan kongrede imzalanan “Milletlerarası Sivil Havacılık Antlaşması” esaslarına uygun olarak Türkiye'de milletlerarası sivil havacılığa elverişli kapasitede havaalanlarının ve tesislerinin yapımı kararlaştırıldı. Bu konu aynı zamanda yeni bir inşaat alanıdır. O yıllarda İstanbul-Yeşilköy'deki bugün askeri uçakların iniş yaptığı pist grubuna yabancı havayolu şirketleri sefer yapıyorsa da bu inişler tehditli inişlerdir (ÇŞB, 2015b:283). Ülkemiz için yeni bir konu olan bu mesele ile Ulaştırma Bakanlığı yetkilendirilir. Ancak, sonrasında gerek kamulaştırma gerekse yapılaşma da sorunlar yaşanınca yanlış bir karar verildiği anlaşılır.

hava meydanlarının yapımına ilişkin bir kanun çıkarılarak Bayındırlık Bakanlığı görevlendirilir. Bu görev dolayısı ile kurulan Hava Meydanları İnşaatı Bürosu'nun iş sahasındaki artış sebebiyle yeterli gelmeyerek "Hava Meydanları ve Akaryakıt ve Tesisleri İnşaat Reisliği"¹¹ ismini alır.

Aradan geçen zaman içerisinde hizmetlerin giderek artması, çeşitlilik kazanması, ülke ekonomisindeki gelişmeler, bilim ve teknoloji alanındaki yenilikler sonucunda birtakım hizmet birimlerinin kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Ancak, kurulan yeni hizmet birimlerine rağmen Bakanlık hizmetlerine beklenen etkili, süratli ve verimli bir sonuç alınamamış, netice itibarıyla yeni düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda 14/05/1958 tarihinde yürürlüğe giren 7116 sayılı Kanunla İmar ve İskân Bakanlığı ise kurulmuştur.

09/05/1958 tarih ve 7166 sayılı Kanunla 14/05/1958 tarih ve 9906 Resmî Gazete ile yayımlanan kanun ile faaliyetine başlayan İmar ve İskân Vekâleti Bayındırlık Vekâlet'inin birtakım görevlerini almıştır. Bu görevler, genel anlamda yurdun bölge, şehir, kasaba ve köylerinin harita ve imar planlarının alınması ve uygulanması, memleketin bünyesine uygun mesken politikasının esaslarını tespit ederek uygulanmasına sağlanması, memleket şartlarına ve imkanlarına göre en lüzumlu ve faydalı olan yapı malzemelerinin temininin sağlayacak tedbirlerin alınması, gerek yurtiçi nüfus kaydırmaları ve gerekse yurtdışından gelmiş ve gelebilecek göçmen ve mültecilerin iskanlarının sağlanması görevleri ile sorumlu tutulmuştur.

¹¹ 1950'nin başlarında Şose ve Köprüler Reisliği, bir kanun ile Karayolları Genel Müdürlüğü'ne dönüşür. Bu Genel Müdürlüğe kanunen verilen görevler içinde de hava meydanları inşaatını teknik yönden yürütmesi görevi bulunmamaktadır. Bu durumda Hava Meydanları İnşaatı Bürosu, 19/04/1950'de, Bakanlığın bir başka kuruluşu olan Yapı ve İmar İşleri Reisliğine bağlanır; ancak yapılacak işler, Yüksek Fen Kurulu Başkanlığı'nın teknik nezareti altında yürütülecektir. Hava Meydanları İnşaat Bürosu'nun merkez ve taşra teşkilatı, zaman içinde yeterli tecrübeye sahip olunca, 1953 yılının sonunda, bu Reislik 'ten de ayrılır ve Bakanlığa doğrudan bağlantılı olan Hava Meydanları İnşaat Müdürlüğü" kurulur.

1952 yılında Türkiye'nin NATO'ya katılmasını takiben, NATO Müşterek Altyapı Programı'na dahil olan hava meydanları ve akaryakıt boru hatlarının yapımı ile de Bayındırlık Bakanlığı görevlendirilince, Hava Meydanları İnşaat Müdürlüğü'nün işleri hayli çoğalır. Bu durum karşısında Hava Meydanları İnşaat Müdürlüğü, Bakan onayı ile, 1 Nisan 1956'dan itibaren "Hava Meydanları ve Akaryakıt Tesisleri İnşaat Reisliği" ismi altında ve bütün yurt sathında olmak zere, yeniden teşkilatlandırılır. 1971'de NATO tesislerinin yapımı, bir Bakanlar Kurulu Kararı ile Millî Savunma Bakanlığı'na devredildikten kısa bir süre sonra; Hava Meydanları ve Akaryakıt Tesisleri İnşaat Reisliği, Ekim 1971'de yine bir Bakan onayı ile kaldırılmış ve Demiryolları ve Limanlar İnşaatı Reisliği ile birleştirilerek, yeni bir birim kurulmuştur (ÇŞB, 2015b:283-284).

Teşkilat yapısı;

Merkezde,

- Müsteşarlık
- Hususi Kalem Müdürlüğü
- Tetkik Heyeti Reisliği
- Teftiş Heyeti Reisliği
- Hukuk Müşavirliği
- Planlama ve İmar Umum Müdürlüğü
- Mesken Umum Müdürlüğü
- Yapı Malzemesi Umum Müdürlüğü
- Zatişleri Müdürlüğü
- Levazım ve Evrak İşleri Müdürlüğü

Vilayetlerde;

- Vekaletçe gerekli görülen yerlerde kurulacak bölge müdürlükleri, imar müdürlükleri ve imar şefliklerinden

oluşmaktadır.

Bayındırlık Bakanlığınca yürütülen İmar Planı yapımı, imar uygulamaları ve doğal afetler konularındaki görevler İmar ve İskân Bakanlığına devredilmiştir. Yine o tarihe kadar Başbakanlığa bağlı olarak çalışan Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü, İmar ve İskân Bakanlığına bağlanmış, böylece bu Genel Müdürlüğün kırsal iskân diye özetlenebilecek görevi İmar ve İskân Bakanlığına geçmiştir. Bunlara ilave olarak o yıllarda artık ağırlığını iyice hissettiren gecekonduların çözümünü görevi de bu Bakanlığa verilmiştir.

Bu arada Bakanlığın görevlerini yerine getirebilmesine yardımcı olmak üzere Türkiye Emlak Kredi Bankası Genel Müdürlüğü ile İller Bankası Genel Müdürlüğü ve daha sonra kurulan Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü Bakanlık ile ilgilendirilen kuruluşlar olmuşlardır. Köy İşleri Bakanlığının kurulması ile Toprak ve İskân İşleri Genel müdürlüğü 1964 yılında İmar ve İskân Bakanlığından alınarak bu Bakanlığa bağlanmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı, afet uygulamalarının dışında, belediye ve müşavir alan sınırları içinde şehirleşme ve meseleleri ile uğraşır bir özellik kazanmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile İmar ve İskân Bakanlığının şehirleşme meselesine sahip çıkması ev büyük şehirlerin Belediyeleri yanında onlara ek sorumluluk ve görevler

alması için yeniden düzenlenmesi öngörülmüştür. Buna göre Bakanlık Merkez Teşkilatı 1970 yılında yeniden düzenlenmiştir.

1958 yılından sonra Bakanlığa görevler veren, 775 sayılı Gecekondu Yasası, 7269-1051 sayılı Afetler Yasası, 1163 sayılı Kooperatifler Yasası çıkmış ve bu yasalar Bakanlığın bazı görevlerinin kapsamlarını genişletmiştir.

16/07/1965 tarih ve 673 sayılı Kanun ile “3611 Sayılı Bayındırlık Bakanlığı Teşkilat Kanununda Değişiklik Yapılması” 24/07/1965 tarih ve 12057 sayılı Resmî Gazete ile yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında, Bayındırlık Kurulu’nun kuruluş şekli ve görevlerinde değişiklik yapılmıştır.

3611 sayılı Nafia Vekaleti Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kanunun yürürlükte olduğu 33 yıl içinde; Bakanlık bünyesindeki bazı kuruluşların ve görevlerin diğer bakanlıklara aktarılmasından dolayı çeşitli kanunlarla bakanlığa verilmiş ve bakanlıktan alınmış görevleri¹² bir mevzuatta toplamak gayesiyle 16/07/1972 tarih ve 1609 sayılı son Bayındırlık Bakanlığı Kuruluş ve Görev Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Bu kanunla Bakanlığa, yapı işlerini, demiryolları inşaatını, limanlar ve kıyı tesisleri inşaatı, hava meydanları inşaatı, akaryakıt ve doğal gaz boru hatları ve tesisleri inşaatı ve esaslı onarımları yapmak veya yaptırmak, 5539 sayılı Kanun esasları dairesinde karayollarının yapım ve bakımını sağlamak; bu işlerle ilgili tüzük, yönetmelik, tip sözleşme, şartname, rayiç, fiyat analizleri ve birim fiyatları hazırlamak ve yayınlamak; müteahhitlerle ilgili gizli sicilleri tutmak ve müteahhitlik karnesi vermek, özel idarelere ait yapı ve tesisleri yapmak ve yaptırmak; bu kanunla verilen proje onama ve denetleme hizmetlerini ve diğer kanunlarla verilen işleri yapmak görevleri verilmiştir.

Kanuna göre teşkilat yapısı;

Merkezde,

---

¹² “Hava Meydanları ve Akaryakıt Tesisleri” nin yapımına ilişkin özel kanun çıkarıldığı ve Bakanlık Kuruluş ve Görev Kanuna eklenmediği bilinmektedir.

- Bakan
- Müsteşar,
- Bayındırlık Kurulu,
- Yüksek Fen Kurulu,
- Yapı İşleri Genel Müdürlüğü,
- Demiryolları Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü

Taşrada,

- Yapı İşleri Bölge Müdürlükleri
- Makine ve İkmal Grup Amirlikleri ve Kontrol Amirlikleridir.

1609 sayılı Bayındırlık Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Kanunu ile belirlenen Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlükleri 30/09/1977 tarihli Bayındırlık Kurulu ve Bakan onayı ile; 1983 yılı sonunda tekrar birleşinceye kadar, Demiryolları İnşaatı Genel Müdürlüğü, Limanlar İnşaatı Genel Müdürlüğü, Hava Meydanları ve Akaryakıt Tesisleri İnşaatı Genel Müdürlüğü olmak üzere üç Genel Müdürlüğe bölünmüştür (ÇŞB, 2015b:338).

Gelinen aşamada Bayındırlık ve İmar İskân Bakanlıklarının birleştirilmesi gündeme gelmiştir. Kanun Hükmünde Kararname Tasarısı hazırlanırken bir yandan 1958 yılından bugüne kadar Bakanlığın görev alanlarında ortaya çıkan yeni durum ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmuş, öte yandan “Bakanlıkların Merkez Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile getirilen esaslara uyulmuştur.

1958 yılında 7116 sayılı kanun ile yeni bir bakanlık olarak İmar ve İskan Bakanlığı kurulmuş (ÇŞB, 2015a:24); yurdun bölge, şehir, kasaba ve köylerinin harita ve imar planlarının hazırlanması, imar için her türlü tedbirlerin alınması ve uygulanmasının sağlanması, memleketin bünyesine uygun mesken politikasının tespit edilerek uygulanmasının sağlanması, memleket şartlarına ve imkanlarına göre en lüzumlu ve faydalı olan yapı malzemelerinin teminini sağlayacak tedbirlerin alınması, gerek yurtiçi nüfus kaydırmaları ve gerekse yurtdışından gelmiş ve gelebilecek göçmen ve mültecilerin iskanlarının sağlanması konularında görevlendirilmiştir (ÇŞB,2015b). Böylece yeni kurulan bu bakanlık ana hatlarıyla imar planlama, mesken politikası, yapı malzemesi konularında yetkilendirildiğinden İmar ve İskân Bakanlığı ülkenin şehircilik ve konut

politikasını belirleyen bir kurum olunca, ardından Bayındırlık Bakanlığı'nın da görev tanımlarının yeniden oluşturulması durumu ortaya çıkmıştır.

1972 yılında 1609 sayılı “Bayındırlık Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Kanunu”¹³ ile yeniden düzenlenen Bakanlık, kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi ile görevli bir bakanlık haline gelmiş ve bu Kanun ile ismi değişen Yüksek Fen Heyeti de “Yüksek Fen Kurulu” olarak yeniden teşkilatlanmış ve önemli görevler üstlenmiştir.

3.1.3. 1980 sonrası dönem

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarihinin incelendiği; 1980 ve sonrası olarak belirlendiği üçüncü bölüm, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 12 Eylül 1980'de, emir ve komuta zinciri içinde idareye el koyduğu dönemden başlatılmaktadır. Bu yeni dönemde 1961 Anayasası başta olmak üzere hemen hemen bütün mevzuat yeniden ele alınarak düzenlenmiştir.

Askeri darbeden sonra yapılan ilk seçimler sonrasında kurulan hükümet bu zaman diliminde birçok düzenleme yapmıştır. Kamu hizmetlerinin düzenli, süratli, etkili, verimli ve ekonomik bir şekilde yürütülebilmesi için bakanlıkların yeni kurulması, bazı bakanlıkların birleştirilmesi gibi hususlar gündeme gelmiştir. Bu kapsamda, Ticaret, Gümrük ve Tekel, İmar ve İskân, Köy İşleri ve Kooperatifler, Gençlik ve Spor ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları kaldırılmış ve görevlerine başka bakanlıkların bünyesine katılarak devam etmiştir.

Ülkenin alt yapı ihtiyacını karşılamak üzere, yapı işleri, karayolları, demiryolları, limanlar ve kıyı yapıları, hava meydanları akaryakıt ve tabii gaz boru hatları ve tesisleri inşaatı ile esaslı onarımlarının yapılması ve yaptırılması; fizikî planlama, imar planı uygulaması, konut, yapı malzemesi, afet uygulaması hizmetlerinin etkili, düzenli ve süratli olarak görülebilmesi amacıyla; 14/12/1983 tarih ve 18251 sayılı Resmî Gazete'de, 180 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın kurulduğu belirtilmektedir.

¹³ 20 Temmuz 1972 Sayılı Resmî Gazete

Bu birleşmede, daha önce tek bir bakanlıkta olan bazı yetkilerin başka bir bakanlığa tekrar verilmesinin ardından, bu birleşmenin işleri aksattığı gerekçesiyle tekrar birleştirilmesi bürokratik süreçlerin azaltılarak yapılacak yapılaşma işlerinde hız istenmesi olabilir.

Bu Kanun'a göre Bakanlığın görevleri;

“Millî Savunma Bakanlığının inşaat, millî ve NATO alt yapı hizmetleri ile Ulaştırma Bakanlığına bağlı genel müdürlüklere kanunlarla yapım yetkisi verilmiş olan özel ihtisas işleri hariç, şunlardır:

- a) Yapı işleri, demiryolları, limanlar ve kıyı yapıları, hava meydanları, akaryakıt ve tabii gaz boru hatları ve tesislerinin inşaat ve esaslı onarımlarını yapmak veya yaptırmak,
- b) 16.2.1950 tarih ve 5539 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğünün Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki kanun esaslarına göre karayollarının yapım ve onarımını sağlamak,
- c) Bu işlerle ilgili tüzük, yönetmelik, tip sözleşme, şartname, rayiç, fiyat analizleri ve birim fiyatları hazırlamak ve yayımlamak,
- d) Yurt içinde kamu kurum ve kuruluşlarına iş yapan ve faaliyet gösteren her çeşit müteahhitlerle ilgili gizli sicilleri tutmak ve belirlenecek gerekli nitelikleri taşıyanlara müteahhitlik karnesi vermek,
- e) Yurtdışında iş yapmak isteyen müteahhitlerle ilgili olarak mevzuatın gerektirdiği işlemleri yapmak, sicillerini tutmak,
- f) Özel idarelere ait yapı ve tesisleri yapmak veya yaptırmak,
- g) Bu kanunla verilen proje tasdik ve teftiş hizmetlerin ve diğer kanunlarla verilen işleri yapmak,
- h) Ülkenin bölge ve köylerinin harita ve imar planlarını hazırlamak, hazırlatmak ve belediyelerce hazırlanan veya hazırlatılan imar planlarını, onaylamak, imar için her türlü tedbiri almak ve bunların uygulanmasını sağlamak, takip etmek,
- i) Belediyelerin imar işleri ilgili teknik çalışmalarını denetlemek, yönlendirmek ve malî destek sağlamak, çevreyi korumak ve çevre düzenlemelerini yönlendirmek, alt yapı tesis projeleri için standartları geliştirmek ve bu projeleri gereğinde yapmak, yaptırmak ve onaylamak,
- j) Ülkenin bünyesine uygun konut politikası ilkelerini tespit etmek, konut yapmak, yaptırmak ve hızlı konut inşaatı için gerekli uygulama ve teşvik tedbirleri ile ilgili çalışmaları yapmak,
- k) Ülkenin şart ve imkânlarına göre, en gerekli ve faydalı yapı malzemesinin ucuz ve standartlara uygun imalini ve kullanılmasını sağlayacak bütün tedbirleri almak,
- l) Deprem, yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, çığı ve benzeri afetlerden evvel ve sonra meskûn alanlarda alınacak tedbirlere, yapılacak yardımları tespit etmek ve bunların uygulanmasını sağlamak, bu konularda İçişler i Bakanlığı ve diğer Bakanlık ve kuruluşlarla a iş birliği yapmak,
- m) Yukarıdaki bentlerde yazılı görevlerin en iyi şekilde yerine getirilmese için gerekli etüd, planlama ve araştırmalarla, kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.”

olarak belirlenmiştir.

Görülmektedir ki, iki bakanlığın görevleri birleştirilmiş ve dönemin ihtiyaçları doğrultusunda bu görevler detaylandırılmıştır. Teşkilat yapısı da önceki dönemlerde kurulan yapılardan daha detaylı olarak ele alınmıştır.

Bu kanunda göre teşkilat yapısı,

- Bakan
- Müsteşar
- Müsteşar Yardımcıları (4 adet)

Ana Hizmet Birimleri

- Yapı İşleri Genel Müdürlüğü,
- Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü,
- Demiryolları Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü,
- Belediyeler Teknik Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- Mesken Genel Müdürlüğü,
- Yapı Malzemesi ve Deprem Araştırma Genel Müdürlüğü,
- Afet İşleri Genel Müdürlüğü

Danışma ve Denetim Birimleri

- Teftiş Kurulu Başkanlığı
- Yüksek Fen Kurulu Başkanlığı
- Araştırma, Geliştirme, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı
- Hukuk Müşavirliği
- Bakanlık Müşavirleri

Yardımcı Birimler

- Personel Dairesi Başkanlığı
- Komptrollük Dairesi Başkanlığı
- Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
- Genel Sekreterlik
- Savunma Sekreterliği
- Özel Kalem Müdürlüğü'nden

oluşmaktadır.

Bunların yanı sıra, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın sürekli kurulları olarak;

- Bayındırlık Kurulu
- Toplu Konut Yüksek Kurulu
- İmar Koordinasyon Kurulu
- İmar ve İskân Şurası

Kurulları da oluşturulmuştur.

Ayrıca, “genel çerçeve kanunu” kapsamında her Bakanlığın, ana hizmet birimlerinin yanı sıra “bağlı” ve “ilgili” kuruluşları oluşturulmuştur. Bayındırlık Bakanlığı’nın Karayolları Genel Müdürlüğü ile İmar ve İskân Bakanlığı’nın Arsa Ofisleri Genel Müdürlüğü yeni bakanlığın bağlı kuruluşları; Emlak Kredi Bankası Anonim Ortaklığı ile İller Bankası Genel Müdürlüğü ilgili kurumlar olarak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın bünyesine alınmıştır.

Geçen altı aylık sürede Bakanlık teşkilat yapıları ile ilgili olarak yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuş ve çıkarılan 209 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bakanlığın görevleri tekrar belirlenmiştir. Bu yeni düzenlemede Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı;

“Ülkenin alt yapı ihtiyacını karşılamak üzere; kamu yapıları, karayolları, demiryolları, limanlar ve kıyı yapıları, hava meydanları, akaryakıt ve doğal gaz boru hatları ve tesisleri inşaatı ile esaslı onarımlarının yapılması ve yaptırılması, yapı malzemesi, deprem araştırması, afet uygulaması hizmetlerinin etkili, düzenli ve süratli olarak görülebilmesi”

olarak ifade edilmiştir. Bu amaç 180 sayılı KHK ile kıyaslandığında yapı işleri ifadesinin kamu yapıları olarak değiştirildiği gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, İmar ve İskan Bakanlığı’nda alınmış olan birimlerden Afet İşleri Genel Müdürlüğü dışındaki; Planlama ve İmar, Belediyeler Teknik Hizmetleri, Mesken, Yapı Malzemesi ve Deprem Araştırma Genel Müdürlükleri yeni kurulan Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü çatısı altında toplanmıştır. Bu durumda yeniden düzenlenen teşkilat yapısındaki hizmet birimleri;

- Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
- Demiryolları ve Limanlar Genel Müdürlüğü
- Afet İşleri Genel Müdürlüğü
- Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü’nden

oluşturulmuştur.

180 sayılı KHK ile imar konuları ile ilgili olarak kurulan Toplu Konut Yüksek Kurulu, İmar Koordinasyon Yüksek Kurulu ile İmar ve İskân Şurası'nın 209 sayılı KHK ile belirlenen teşkilat yapısında olmadığını görmekteyiz.

BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI MERKEZ TEŞKİLATI				
Müsteğar	Müsteğar Yard.	Ana Hizmet Birimleri	Danışma ve Denetim Birimleri	Yardımcı Birimler
Müsteğar	Müsteğar Yard.	1. Yapı İşleri Genel Md.	Teftiş Kurulu Bşk.	Personel Dairesi Bşk.
	Müsteğar Yard.	2. Dmy. Lm. ve Hava Myd. İn- şaatı Genel Md.	Yüksek Fcn Kurulu Bşk.	İdari ve Mali İşler Dal. Bşk.
	Müsteğar Yard.	3. Afet İşleri Genel Md.	Araştırma, Planlama ve Koordi- nasyon Kurulu Bşk.	Savunma Sekreterliği
	Müsteğar Yard.	4. Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü	Hukuk Müşavirliği Bakanlık Müşavirleri Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği	Özel Kalem Müdürlüğü

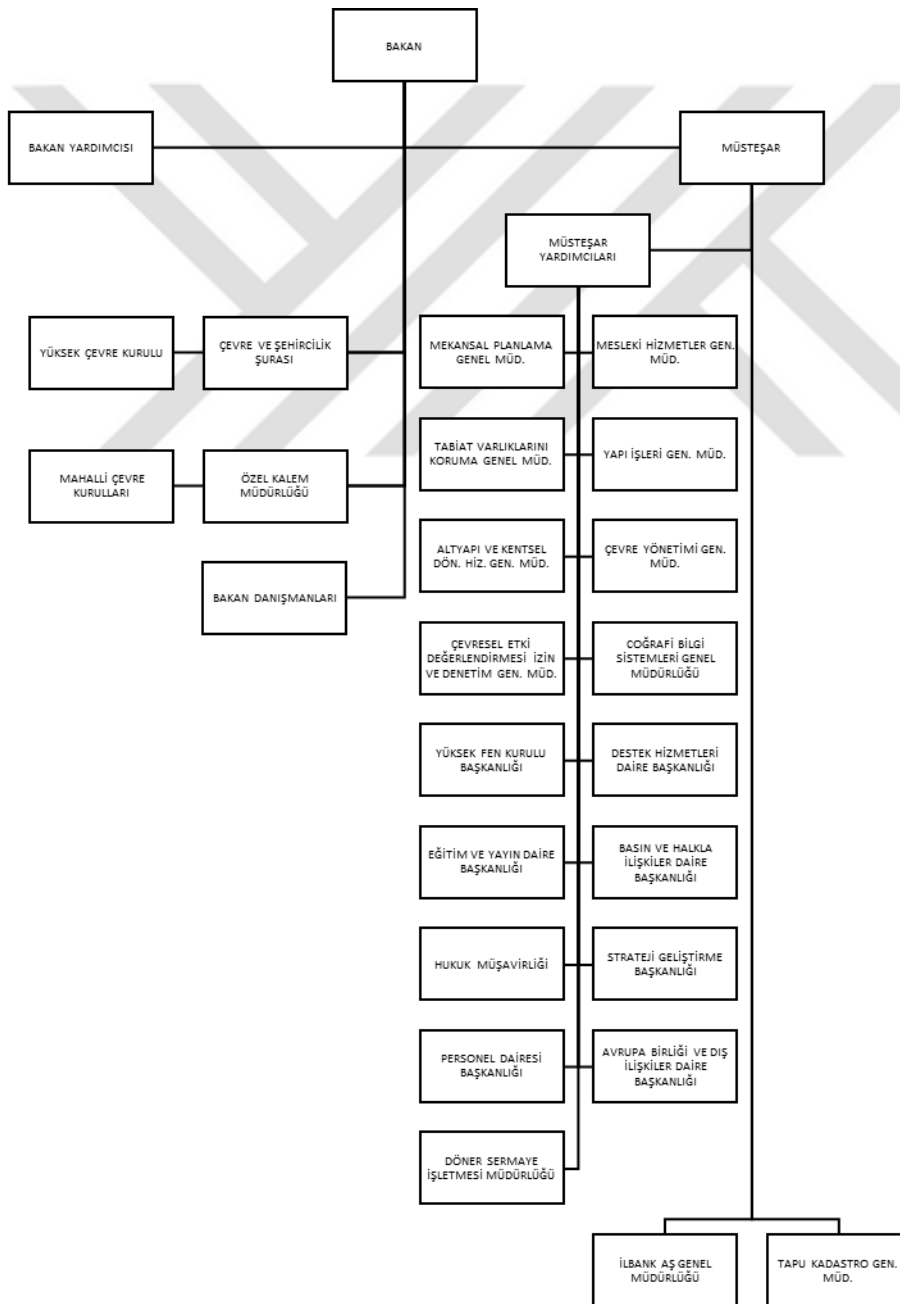
Resim 3.7. 209 sayılı KHK ile belirlenen teşkilat yapısı, (Resmi Gazete, 1984)

17.10.1986 tarihinde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Bayındırlık ve İskan Bakanlığına, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın hizmet birimlerinden olan Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü 26.11.1986 yılında Ulaştırma Bakanlığına; ilgili kuruluşlarından Türkiye Emlak Kredi Bankası (sonradan Emlak Bankası adı verilmiştir) 20.12.1987 tarihinde Başbakanlığa; bağlı kuruluşlarından olan Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü 11.9.1989 tarihinde Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na devredilmiştir. (BİB,1983) 2009 yılında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla Afet İşleri Genel Müdürlüğü kaldırılmıştır. (ÇŞB, 2015b:19)

1991 yılında ise, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile doğal zenginliklerinin korunması, geliştirilmesi ve her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla 443 numaralı Kanun Hükmünde Kararname ile "Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş ve "Görevleri 9/8/1991 yılında kurulmuştur. Bu Kanunla, ileride Bayındırlık Bakanlığı'nın yapısının değişmesinin ilk adımları da atılmıştır.

06/04/2011 tarih ve 636 sayılı "Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" yayımlanmış ve Çevre ve Orman Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığı birleştirilmiş ancak, iki buçuk ay kadar sonra vazgeçilerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak tekrar bir bakanlık kurulmuştur.

29/6/2011 tarih ve 644 sayılı “Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile tanımlanan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın teşkilat yapısı; Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Genel Müdürlüğü, Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü, Coğrafi Bilgi sistemleri Genel Müdürlüğü, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü; bağlı kuruluş olarak Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü; ilgili kuruluş olarak ise İller Bankası Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü'nden oluşmaktadır.

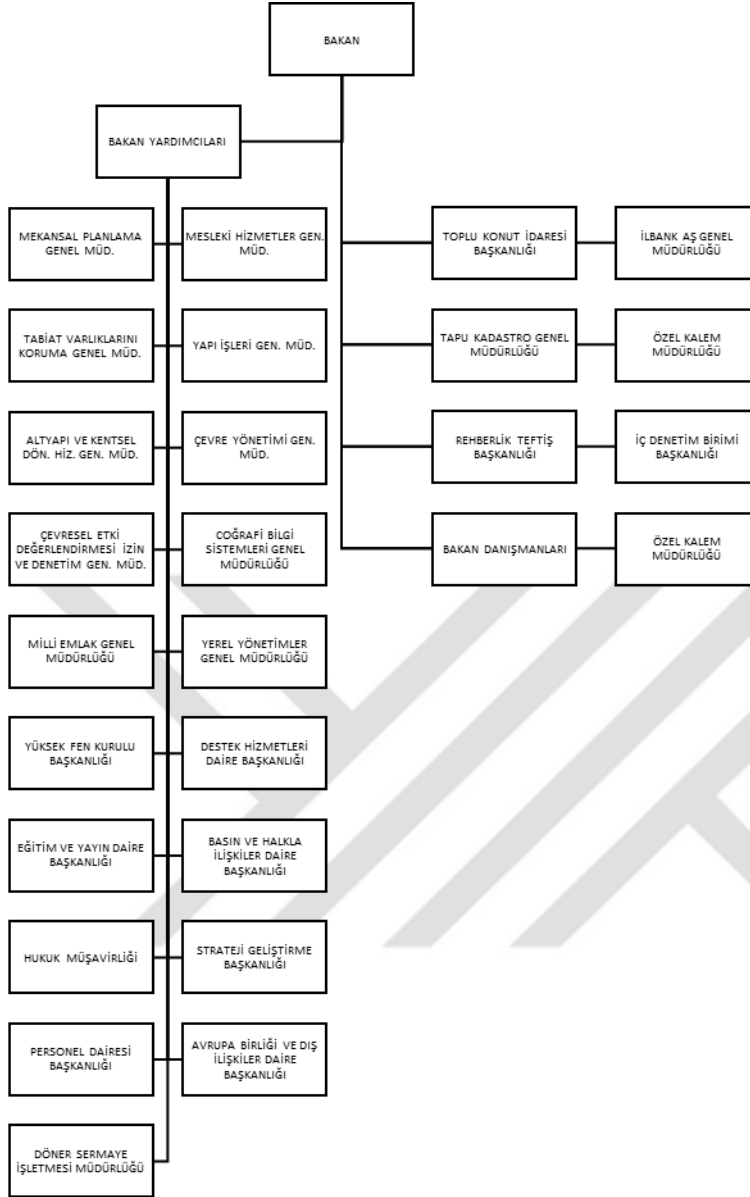
Şekil 3.4. 644 sayılı KHK ile belirlenen teşkilat yapısı

“Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile tanımlanan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın görevleri;

“Yerleşmeye, çevreye ve yapılaşmaya dair imar, çevre, yapı ve yapım mevzuatını hazırlamak, uygulamaları izlemek ve denetlemek, Bakanlığın görev alanı ile ilgili mesleki hizmetlerin norm ve standartlarını hazırlamak, geliştirmek, uygulanmasını sağlamak ve ilgililerin kayıtlarını tutmak; çevrenin korunması ve iyileştirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesi için prensip ve politikalar tespit etmek, standart ve ölçütler geliştirmek, programlara hazırlamak”

şeklinde özetlenebilir (ÇŞB, 2015b:19) .

16 Nisan 2017 yılında gerçekleştirilen referandum ile Türkiye Cumhuriyeti parlamenter sisteminde değişiklik yapılması kabul edilmiş ve 24 Haziran 2018 günü düzenlenen Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri ile Türkiye’nin yönetim şeklinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklik sonucunda bakanlıkların görev ve yetki ve sorumluluklarının belirlendiği 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayımlanmış ve 97. maddede Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın da görev, yetki ve sorumlulukları açıklanmıştır.

Şekil 3.5. 1 no.lu CB Kararnamesiyle oluşturulan teşkilat yapısı

Nâfi'a Nezâretinden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na gelinen 169 yıllık süreçte 7 farklı isimde, 3 farklı ana hizmet binasında, 226 bakanla (Mevcut Çevre ve Şehircilik Bakanı Sn. Murat Kurum) hizmet vermiş ve vermeye devam etmektedir.

3.2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Faaliyetleri

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, geçmişten günümüze yapı sektörünü en önde temsil eden ve aktif rol oynayan bir kurumdur. Bu açıdan değerlendirildiğinde ülkemiz mimarlık tarihi açısından önemli bir yere sahiptir.

Tüm kamu kurumlarına gerek idari bina gerekse kamuya hizmet edecek okul ve hastane gibi yapıların projelendirilmesinde, inşaat işlerinin yürütülmesinde, yapılaşma ve çevreye ilişkin konularda mevzuat oluşturulmasında, mesleki kontrollüklerinin yapılmasında kilit kurumdur.

Bakanlık kurulduğu ilk dönemden günümüze kadar geçen süre zarfında faaliyet alanları ve teşkilat yapısı ile ilgili olarak birçok değişiklik yaşadığından proje elde etme yöntemlerinde ve uygulama yöntemlerinde de değişimler söz konusu olmuştur.

Bakanlığın yüz yetmiş yılı aşan bu süre içinde etüt proje işleri, kurumun kendi ya da diğer kurumlarda çalışan yani kamu çalışanı olan mimarlarca ve dışarıdan hizmet aldığı mimarlarca yürütülmüştür. Dışarıdan aldığı proje hizmetleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde özel bürolardan alınan hizmet ile karşılanmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ise yine kamu-özel sektör iş birliği ve ihale ve yarışma yöntemleri ile yapılmış ve/veya yaptırılmıştır.

Bu bölümde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın dönemler içinde farklılaşan proje elde etme yöntemlerini sınıflandırılarak incelenmiştir.

3.2.1. Etüd Proje İşleri

Dönemler içerisinde mimarlık hizmetlerinin, kurumlarca ne şekilde verildiği; o dönem içerisinde hizmet veren kurumun organizasyon yapısına, mevzuatına, dönemin mimari ihtiyaçlarına ve yapılan inşaat faaliyetlerini karşıtararak yapılabilir.

Osmanlı Döneminden günümüze mimari projelerin üretilmesinde ve uygulanmasında etken rol oynamış olan; ilk adıyla Nafia Nezareti ve varlığını Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak sürdüren, kurum proje elde etme yöntemi olarak aşağıdaki üç metottan faydalandığı tespit edilmiştir.

1. Kendi bünyesindeki mimar ve mühendislerle proje hazırlatarak
2. Hizmet satın alma yöntemi ile özel ofislere proje hazırlatarak (İhale)
3. Yarışma düzenleyerek

Kendi bünyesindeki mimar ve mühendislere proje hazırlatarak

Dünder (2002), Osmanlı devletinde faaliyet gösteren bütün mimarların, imparatorlukta imar, inşa, tamir ve bayındırlık hizmetlerini yürüten merkezdeki Hassa Mimarlar Ocağı ile bir taşra mimarlık teşkilatı olan Eyalet Mimarlıklarına bağlı olmadığını; saraya bağlı olan Hassa Mimarlar Ocağı'nda görev yapan mimarların bilgi, beceri ve deneyimlerine göre seçildiklerini ve devlete ait yapıların proje ve uygulama şamalarında çalıştıklarını belirtmiştir.

Hassa Mimarları Ocağı'nın yapısının; hassa mimarbaşı önderliğinde, bir adet kethüda (vekil), bir adet kalem kâtibi, birçok mimar, minareci, mermerci, taşçı, sıvacı, neccar, nakkaş bulunduğu bahsedilmiştir. Bu yapıya bakıldığında saraya ait yapıların proje, tadilat ve uygulama safhalarının devlet kontrolünde yapıldığı çıkarımını yapmamız mümkündür. Ayrıca, hassa mimarlarının sivil yapıların yapımından önce projelerinin kontrollerini yaptıktan sonra ruhsat verdiklerini bilmekteyiz. Hassa mimarlar ocağının kapanmasıyla kurulan Ebniye Müdürlüğü'nün sonraki zamanlarda kurulan Nafia Nezareti'nin bünyesine girmesi, kurumların da adeta bireyler gibi kazandıkları deneyimleri sonrakilere aktardığı ve kurum işleyişinde benzerlik olabileceğini düşündürtebilir.

Nafia Nezareti'nin kurulmasıyla ülkede yapılaşma faaliyetlerinin kontrol yetkisi Nafia Nezaret'ine verilmiştir. Bu dönemde yapılan işler devlet kontrolünde Ebniye işlerinin Nafia Nezareti idaresine girmesiyle Ebniye Müdürü, Ebniye Mimarları, Ebniye Meclisi gibi kurum ve memurların Nafia Nezareti'nin idaresine geçmiştir. Bu sebeple Ebniye Müdürlüğü, Ebniye Muavinliği'ne dönüştürüldükten sonra bina inşaları için Nafia Nezareti'ne başvurulması kararlaştırılmıştır. Böylece başkent İstanbul ve İstanbul dışındaki imar faaliyetlerinin ortak hareket edilmesi ve merkezi bir organizasyon yapısıyla idare edilebilmesi için kanunlara göre yapılmasına karar verilmiştir.

Ebniyeye ilişkin yapılması beklenen hususlar Babıali'den Nafia Nezareti'ne havale edilir; Ebniye Meclisince incelenen konu Nafia Meclisi'ne raporlanır Nafia Meclisi'nce değerlendirilen konu Nafia Nezaret'i tarafından tekrar Babıali'ye sunulmaktadır. Sonrasında ise en üst merci olan Babıali tarafından Nafia Nezareti'ne yapılması gerekenle bildirilir ve işleyiş başlatılmaktadır (Tekdemir, 2011:118-120).

Başkent İstanbul'da yer alan bu teşkilat yapısı, projelendirme işlerini kendi bünyesindeki mimarları ile; inşa faaliyetlerini merkezden taşraya gönderdiği bünyesindeki mimarları ile yapıyor ve kontrol yetkisini elinde bulunduruyordu. Bunun yanı sıra, Akyürek, İstanbul'da daha yetkin mimarlarca yapılan kamu yapılarının özellikle askerlerin etkin olduğu taşradaki uygulamalara örnek teşkil etmesi ve teknik başvuru kitabı olması adına pratik tasarım ve inşaat rehberi olarak tanımlan teknik el kitaplarının basıldığını da belirtmektedir (Akyürek, 2009). Bu kitapla yapı üretiminin projelendirilmesinden inşasına kadar denetim altına alan bir devlet yapısı oluşturulduğu görülmektedir.

Böylece, dönemin yetişmiş mimar sıkıntısı çektiği göz önünde bulundurulduğunda, kışla hastane gibi nitelikli yapıların tasarım aşamasından, yapı malzemelerine, plan tipleri ve maliyet hesaplarına kadar örnekleyerek anlatan bu kitaplar dönemin inşaat işlerini kolaylaştırmaya yönelik önemli bir adım olmuştur.

Geç Osmanlı Dönemi olarak nitelendirilen bu dönemde önceleri proje ve inşaat devlete bağlı yapı içerisinde yapılıyorken önce inşaat ihale yöntemi ile bir nevi özel sektör olarak adlandırabileceğimiz sektöre verildi. Sonrasında ise, projelendirme işleri de açılan özel bürolara verilebilmektedir. Bu dönemde özel sektörde çalışan mimarlar büro mimarı olarak geçerken, devlette çalışan mimarlar ise daire mimarı olarak anılmaktadır. Daire mimarlarının da özel büro açma konusunda kısıtlanmadığı bilinmektedir¹⁴ (Yıldız, 2018).

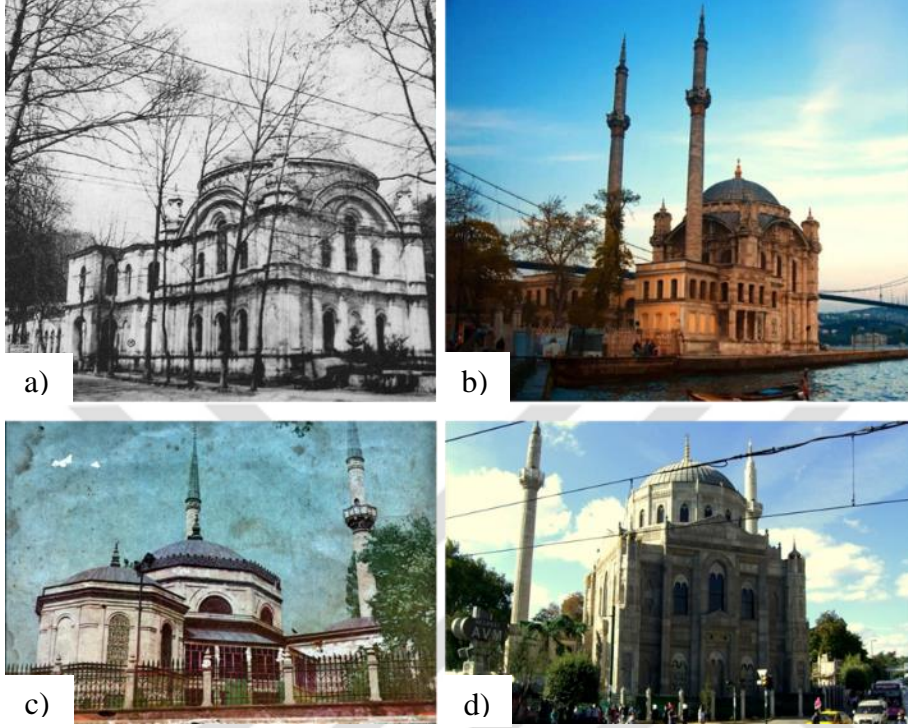
Cumhuriyet'in kurulduğu yıllara kadar Osmanlı İmparatorluğu uzunca bir süredir yönünü batıya çevirmiş ve bu batılılaşma çabasıyla Avrupa'nın etkisinde kalmış ve o dönem yabancı mimar kalfaların etkisiyle de Barok, Rokoko ve Ampir gibi üsluplar yapı tasarımlarında etkili olmuştur.¹⁵ Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde bulunan topraklarda inşa edilmiş birçok kamu kurumunun yanı sıra yine batının örnek alınmasıyla

¹⁴ İlk büro sahibi diplomalı mimar Gaspare Fossati'dir (Yıldız, 2018).

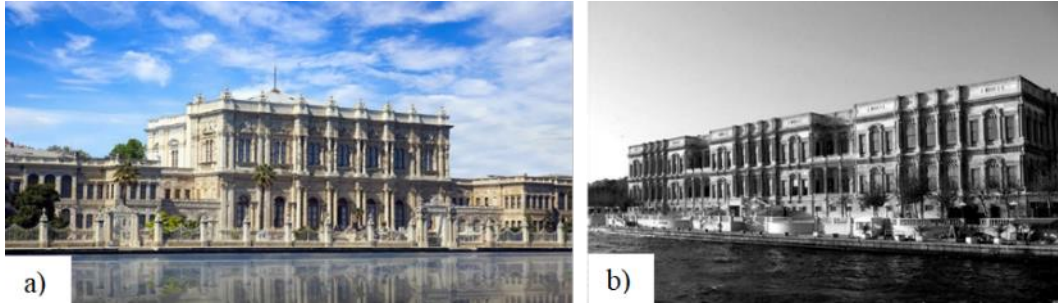
¹⁵ Mimarı bilinmeyen Hırka-i Şerif Cami'sinin (Bkz. Resim 3.8.c) inşaatına 1847'de başlamış ve 1851 yılında tamamlanmıştır. Ampir, barok ve rokoko üsluplarının karışımıyla oluşturulan caminin girişinde antik Yunan tapınaklarını anımsatan dor sütunlarına yer verilirken cephelerinde Osmanlı süslemeleri görülmemektedir (Tanman, 1994:68-69).

1848'de Mimar Garabet Amira Balyan'a yaptırılan Mecidiye Cami (Bkz. Resim 3.8.a), mimarından da anlaşılacağı üzere Osmanlı İmparatorluğu modernleşme arzusuyla batı tarzı eklektik üslupta inşa edilen yapıda neo-klasik süslemelerin yanı sıra gotik kemerler de bulunmaktadır (Batur, 1994).

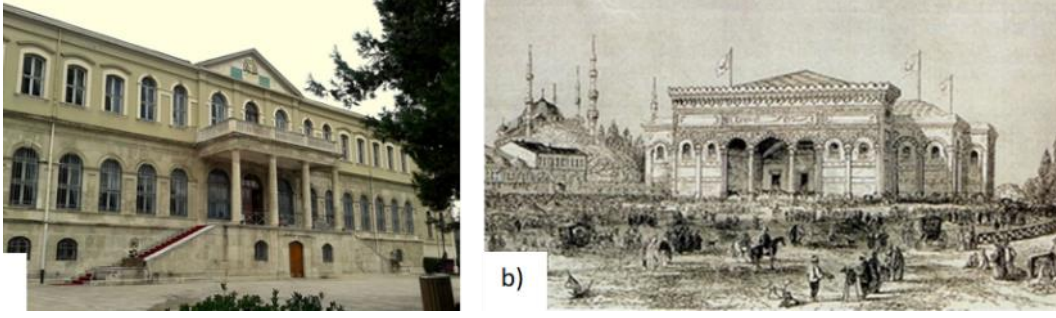
toplumun da batılılaşmasına imkân verecek banka, sigorta şirketleri, iş hanları, oteller, liman, rıhtım antrepo ve posta binaları gibi binalar da projelendirilmiştir.

Resim 3.8. (a) Garabet BALYAN, Mecidiye Camii,1849, (Batur, 1994); (b) Ortaköy Camii, 1854, (İnternet: URL-13); (c) Hırka-i Şerif Camii,1847-1851, (İnternet: URL-14); (d) Pertevniyal Valide Sultan Camii, 1869-1871, (İnternet: URL-15)

Resim 3.9. (a) Dolmabahçe sarayı 1856, (İnternet: URL-16); (b) Çırağan Sarayı, 1863-1871, (İnternet:URL-17)

Resim 3.10. Harbiye Mektebi,1846, (İnternet:URL-18); Sultanahmet Sergi Binası, 1863, (İnternet: URL-19)

Resim 3.11. Tophane Saat Kulesi, 1848, (İnternet: URL-20)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, savaştan çıkmış ülkenin savaşa dair izlerini silmek için ulaşım ağı ve ulaşım yapılarına verilen önem sonrasında 1930'larda Ankara'nın imarı ve devlet işlerinin yürütülebilmesini sağlayacak resmi kurum binalarının yapımına önem verilmiştir. Bu çerçevede, 1927 Teşviki Sanayi Kanunu'nun verdiği olanaklarla Türkiye'ye mimarlık faaliyetlerinde ve mimarlık eğitiminde bulunulması amacıyla yabancı uzmanlar davet edilmiştir (Ural, 1974). Bu uzmanlar hem eğitim alanında hem de devletin kurumlarında yer almış ve aktif projecilik hayatlarına devam etmişler ve döneme oldukça zengin mimariler bırakmışlardır.

Resim 3.12. Clemens HOLZMEISTER, Kara Harp Okulu, 1934, (İnternet: URL-21)

a)

b)

Resim 3.13. Clemens HOLZMEISTER, (a) Yargıtay binası, 1932-1934, (BİB, 2010:59); (b) Yargıtay ek binası, 1934-1935, (İnternet: URL-22)

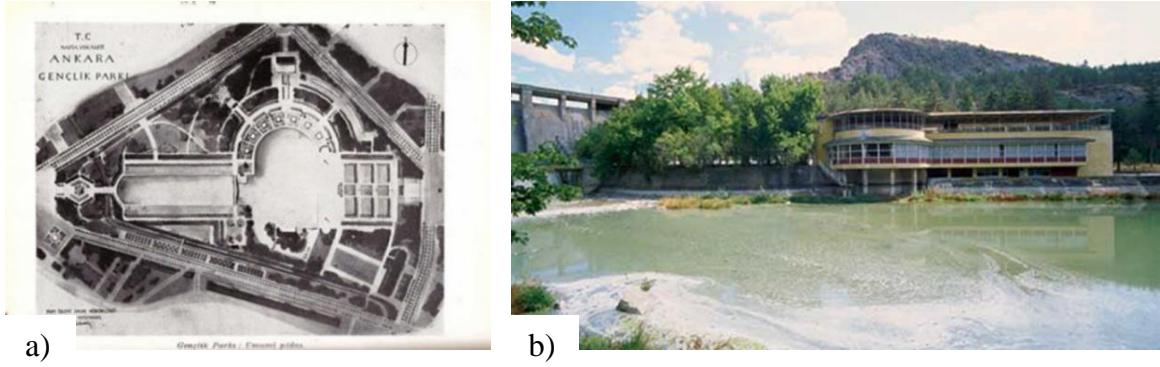
a)

b)

Resim 3.14. Clemens HOLZMEISTER, (a) İçişleri Bakanlığı, 1932-1934, (İnternet: URL-23); (b) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (Nafia Vekaleti), 1934, (İnternet: URL-24)

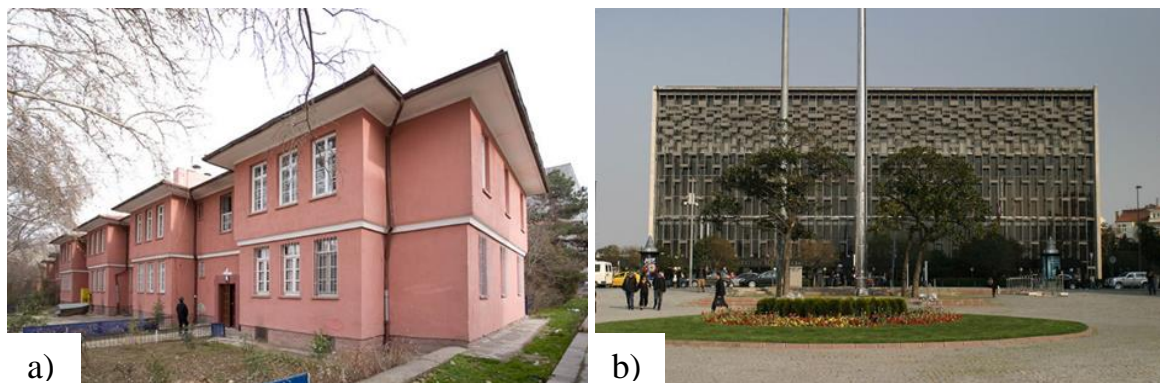

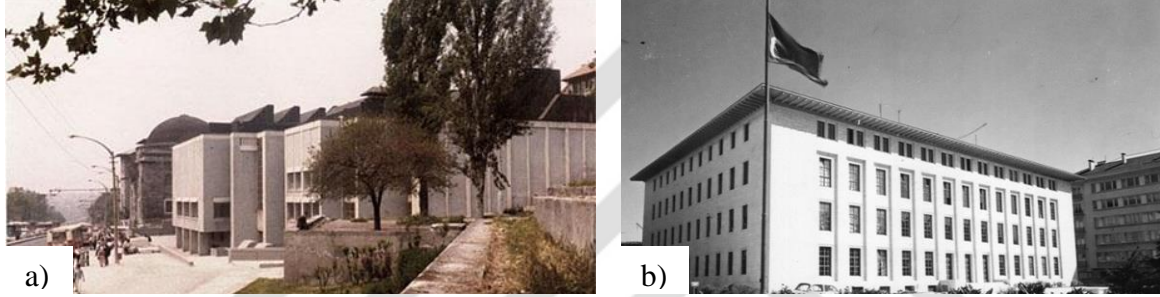
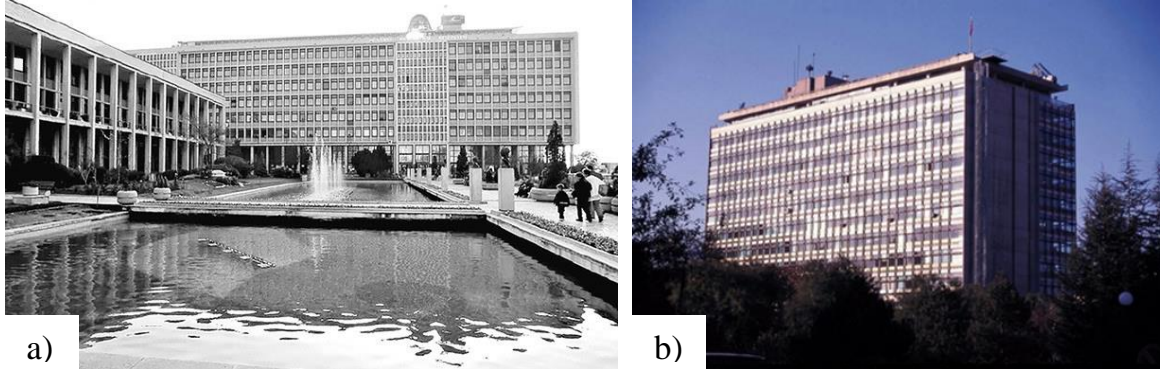
Resim 3.15. (a) Hermann JANSEN, Gençlik Parkı, 1943, (İnternet: URL-25); (b) Theo LEVEAU, Çubuk Barajı Gazinosu ve Çevre Düzenlemesi, 1937-1938, (İnternet: URL-26)

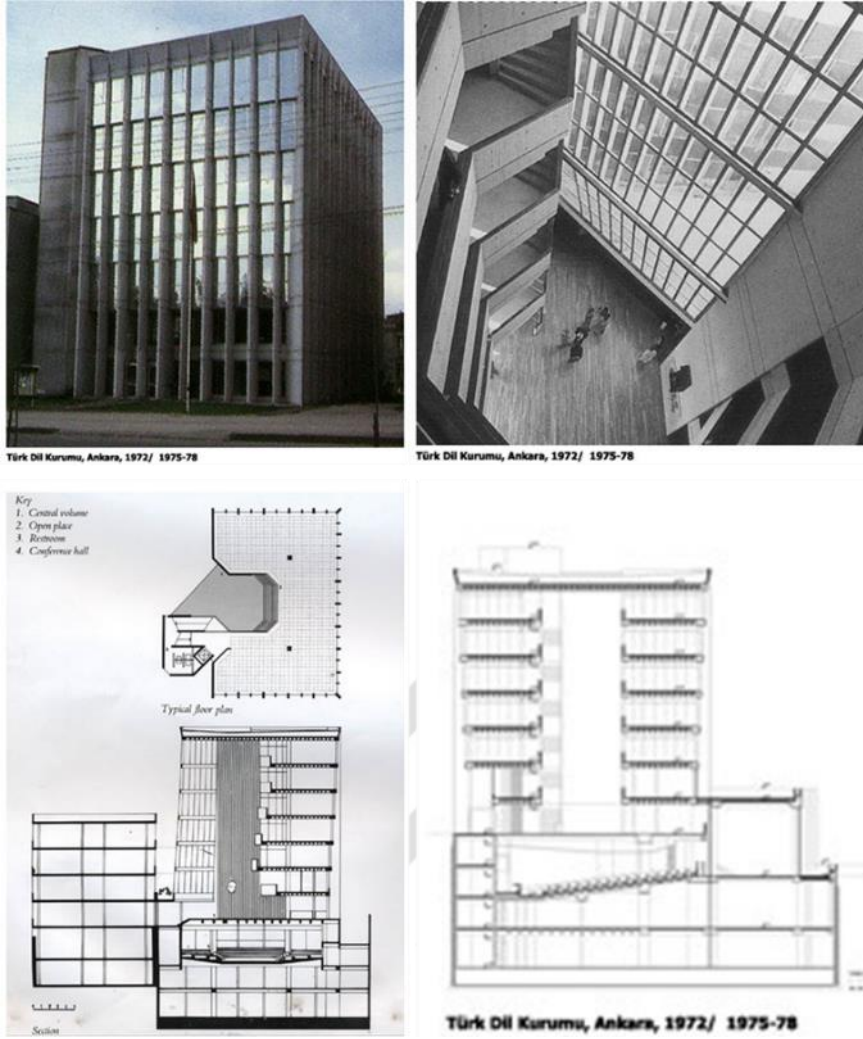
Resim 3.16. (a) Sedad Hakkı ELDEM, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 1942, (İnternet: URL-27); (b) Emin ONAT, Sedad Hakkı ELDEM, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, 1945, (İnternet: URL-28)

Resim 3.17. (a) Paul BONATZ, Ankara Saraçoğlu Mahallesi, 1946, (İnternet: URL-29); (b) Rükneddin GÜNEY, Hayati TABANLIOĞLU, İstanbul Atatürk Kültür Merkezi, 1946-1969, (İnternet: URL-30)

Resim 3.21. Cengiz Bektaş, Türk Dil Kurumu, 1974, (İnternet: URL-36)

Osmanlı'nın etkilerinin mimari yapılarda da izlendiği Erken Cumhuriyet Dönemi'nde savaşın izlerinin toplumsal hafızadan silinmesi ve yeni modern bir toplumun oluşturulması yeni mimari fonksiyonların üretilmesinin yanı sıra mimarilerde estetik kaygıların değiştirilerek de halkın bu konuda da gelişiminin sağlanmasının istendiği düşünülebilir. Modern anıtsal kamu yapıları ile yeni ulusun mimarinin de katkıları ile yeni bir kimlik kazanması istenmiştir. Bu geçiş elbette ki kolay olmamış ve Geç Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e köprü görevi gören mimarlardan olan Mimar Kemalettin Bey için de modernleşme çabasında olunan bu dönem zor bir dönem olmuştur. Ancak dönemin lideri Atatürk'ün ve ülke bürokratlarının da gayreti ile mimari alanda da istenen modernleşme çabaları özellikle yabancı mimarlarla oluşmaya başlamıştır. Alsaç (1976), bu dönemin mimari üslubunu yorumlarken, Cumhuriyet dönemi mimarlığının da yine batı mimarlığındaki gelişmelere paralel olarak ilerlediğini, birinci ulusal mimarlık düşüncesinin batı seçmeci mimarlık düşüncelerinin etkisi altında geliştiğini; ilerleyen dönemlerde ise

batıya daha bilinçli bakılmasıyla Türk mimarlık dünyasına Bauhaus etkisiyle rasyonel-fonksiyoncu düşüncelerin girdiğini ifadelerini kullanmıştır.

Mimarlık dergisi, 27/10/1965-03/04/1967 tarihleri arasında Bayındırlık Bakanı olan İbrahim Etem Erdinç ile yaptığı röportajda dönemin mimari proje elde etme yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bu röportaj şöyledir:

“Mimarlık Dergisi: Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliğinin İnşaat Sektörünün Sosyal Yapılar Bölümünde en büyük yatırımı yapması nedeni ile karşılaştığı zorluklar var mıdır? Yatırımlar aksamakta mıdır? Aksamakta ise sebepleri nelerdir?

Erdinç: Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliğinin inşaat sektörünün Devlet Yapıları bölümünde, en büyük yatırımı yapması sebebi ile, karşılaştığı zorluklar bulunabilir. Bütün Yurt sathına yayılmış 4000 şantiyede tatbikat yapan bu Reisliğin, başlıca karşılaştığı zorluk, yetişmiş, tecrübeli teknik personel bulunamamasıdır. Memleketimizdeki çalışma ve yaşama şartları değişiktir. Batıda daha çok müteahhit bulmaktayız, doğuda müteahhit bulamamaktayız. Bu, büyük aksaklık doğurmaktadır. Bu durum Sosyalizasyon Bölgesinde önemle ortaya çıkmaktadır.

Plânlı bir devrede olmamıza rağmen, bu tatbikata derhal geçilmiştir. Aynı yıl içinde projeden başlayarak yapıyı bitirmeye imkân olmamaktadır. Bu nedenle yeterli proje yapma süresi verilememekte, proje yapımı aksamaktadır.

Çözüm yolu olarak, ölü yatırım yapılmaması böylece proje yapma süresi kazanılması düşünülmektedir.

Mimarlık Dergisi: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânu ve Yıllık programlarında İnşaat Sektörü aksaklıklarının giderilmesi amacı ile ön görülen tedbirler yeterli midir? Bu tedbirler uygulanabilmekte midir? D.P.T. 1 bu tedbirlerin uygulanmasına ne ölçüde yardımcı olmaktadır?

Erdinç: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânu ve yıllık programlarda, inşaat sektöründeki bazı aksaklıkların halli için, gerekli tedbirler Bakanlığımızca izhar edilmiş ve D.P.T. 1nce da, yıllık programlarda belirtilmiştir. Arsa temini konusu büyük aksamalar yaratmaktadır. İstimlâk konuları da inşaat süresini uzatmaktadır. Devlet Plânlama teşkilâtının 1963 yılı tutumu ile 1966 yılı tutumu değişiktir. Projelendirme sorununa yeterli önemi vermemektedirler.

Mimarlık Dergisi: Projelendirme işleminin eksiksiz olarak gerçekleştirilebilmesini ve komple projeler olmadan inşaat ihalesine gidilememesini temin amacıyla özel sektörden yararlanılması düşünülmekte midir? Düşünülmekte ise, bu yararlanma hangi statü içinde yapılacaktır?

Erdinç: Bakanlığımızca, tatbikat projeleri hazırlanmadan inşaat ihalesine gidilmemesi, esasen prensip olarak kabul edilmiştir. Ancak, komple projelerin elde edilmesi için, özel sektördeki teknik güçten faydalanmak elbette düşünülmektedir. Özel sektörün gücünden

yararlanma, tabiatıyla, Bakanlığımızın Kuruluş Kanunu ve bu Kanun gereğince tanzim olunmuş mer'i mevzuata göre mümkün olabilecektir.

Proje yapımında özel sektörden yararlanılması zorunludur. Bu konuda avan proje ile ihale edilerek diğer projelerin yapılması müteahhitten istenen işlerde, idari elemanların bu projeleri yaptıklarına dair şikâyetler olmakta ve bu durum müşahede edilmektedir. Bu durumun üstünde durmaktayım. Müteahhitçe yaptırılan projelerde kazançlı kalemlerin büyütülmesi esas olmaktadır.

Bu sorunun çözümü, komple projenin, ihaleden önce tamamlanmasıdır. Bayındırlık Bakanlığı yeni teşkilât kanunu Meclise sunulmuştur. Özel sektöre proje yaptırma esasları çıkacak bu kanuna bağlı olarak, bir tüzükle tespit edilecektir.

Mimarlık Dergisi: Bitmemiş projelerle inşaatların ihale edilmesi ve yerine uymayan tip projelerle inşaatların gerçekleştirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Erdinç: Yukarıda da belirttiğim gibi, inşaatların bitmiş projelerle ihaleye vazı esastır. Birçok yerde, aynı sürede tatbiki sebebi ile, tip haline gelen projenin tatbikatında, tahsis edilen arsanın yol, topografik durum, jeolojik durum sebepleri ile, tatbikatta bazı zorluklar tevhit ettiği düşünülebilir. Malî portesi büyük olan binalarda, her mahal için özel proje hazırlanması, herhalde en iyi çözüm yoludur. Ancak, yıllık programlara alınan bu konular için, kâfi proje süresi ayrılamadığı hallerde, tip projelerin zemine tatbiki için, lüzumlu tedbirler alınmaktadır.

Mimarlık Dergisi: İnşaatların yeterli olarak gerçekleştirilmesinde diğer sorunların önemi nedir? Mevcut statüler aksamakta mıdır? Aksıyorsa düzeltilme çareleri nelerdir?

Erdinç: Serbest proje bürolarının teknik gücünden faydalanma yönünden, mevcut statüde bir aksaklık müşahede edilmemektedir. Ancak, bir aksaklık düşünülüyorsa, bunun, Bakanlığımız Teşkilâtı ile, Mühendis ve Mimar Odalarının müşterek mesaisi ile tashihi çarelerinin aranması mümkündür. 2490 sayılı kanunu değiştirmek zorunludur. Yeni tasarı hazırlanmıştır. Bu tasarı Başbakan'ın takibi ile bu meclis devresinde kanunlaştırılacaktır. Ehil olan ve olmayan müteahhitler vardır. Müteahhitlerin düzenlenmesi, gerekli kanunun çıkartılarak, Müteahhitler Odasının kurulması ile mümkün olacaktır. Müteahhit karneleri, dikkatsizce verilmiş ve sahte karneler ortaya çıkmıştır. Önümüzdeki 6 ay içinde bütün eski karneler iptal edilerek, yeni soğuk damgalı karneler verilecektir. Bu hazırlık gelişmiştir" (Mimarlık, 1967).

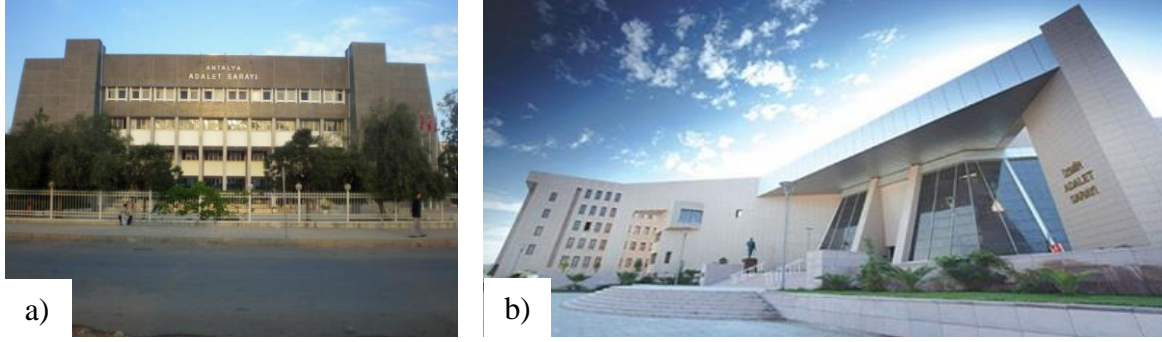
Bu röportaja göre, bu dönemde henüz özel sektörün kamu yapılarının oluşturulmasında etkin olmadığı; süreç içinde hacmi artan iş sahası ve ihale kanunu gereğince bakanlık tarafından hazırlanan avan projelerin ihaleyi alan müteahhit tarafından uygulama projesi olarak hazırlatıldığı, ancak müteahhitten bu süreçte bakanlık personeli ile iş yapmasından ötürü sorunların çıktığı anlaşılmaktadır. Bu sebepler doğrultusunda ise, uygulama projelerinin tamamlanması ardından inşaat ihalelerine çıkılmasının ve işlerin aksatılmadan yürütülebilmesi için özel sektör mimarlarından faydalanılmak üzere gerekli çalışmalar yapılacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, ihale kanunundaki bu madde sebebiyle mimari proje

üretimini hızlandırılma kaygısıyla tip proje üretim yöntemiyle mimari yapıların inşa edildiği; ancak, sektörün bu yöntemden memnun olmadığı anlaşılmaktadır.

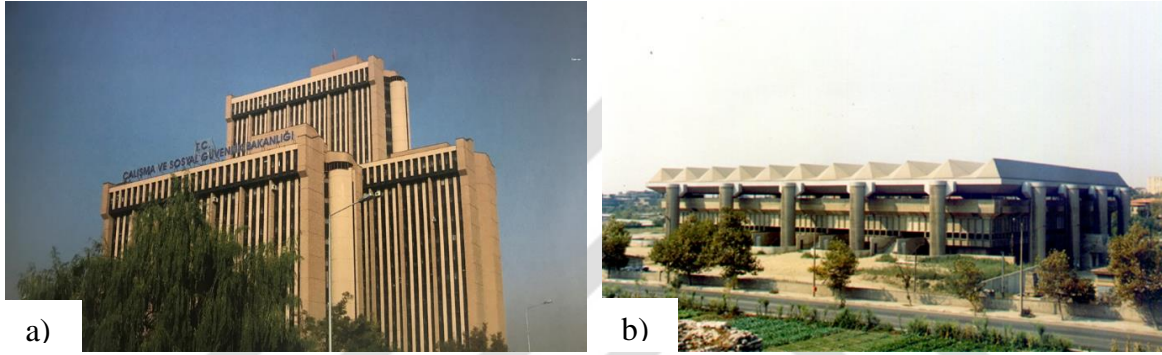
Birinci beş yıllık kalkınma planında geçen; “Tüm projeleri hazır olmadan inşaat ihalesi yapılamaz” ve “İnşaat sektörü, programlama, etüd, projelendirme ve inşaat olarak bir bütündür. Birbirinden ayrılamaz ve bütün işe ait para bir elden bir defada ayrılır” ifadelerinden kaynaklı bakanlık maddi sebepler ve zaman yönünden de tercih ettiği düşünülen tip projeler ile birçok eğitim ve sağlık yapısı elde etmiş ve uzunca bir süre bu sistemin etkisinde kalmıştır.

Andaç (1987), mimarlar odasının düzenlediği programda bayındırlık bakanlığının proje elde etme yöntemini anlatırken; son zamanlarda, “kendi okulunu kendin yap” gibi kampanyalarla okul, hastane, sağlık ocağı ya da daha büyük projelerin yapılmak istendiğini; ancak, gerçek ya da tüzel kişiler tarafından kamu yararına yapılmak istenen bu yapıların yarıda kalabildiği ve bakanlığın programına giren yapıların %99’unun da sorunlar olduğundan bahsetmiş ve projelendirme ve inşaat sürecinde yaşanan bu sorunların önüne geçebilmek adına diğer bakanlıklarla protokol imzalandığını ifade etmiştir. Bu protokolle, kamu yararına proje yaptırmak isteyen kişi, kurum ya da kuruluşların bakanlığa projersiz başvurulması halinde tip proje verilerek, proje ile başvurulması halinde ise uygulanması istenen projelerin kontrolü yapılarak sürecin yönetildiğini de konuşmasına ekleyen Andaç’ın bu ifadeleri, bakanlığın dönem içinde mimari proje üretme, üretirme ve uygulama da ne kadar etken hale geldiğini göstermektedir.

Geçen zaman içinde, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı gibi daimi yapı üretme potansiyelindeki kurumlar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gibi Kamu İhale Kurumu’na tabi olarak benzer şekilde inşaat yaptırabilmekte ya da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile protokol yaparak işin bakanlık tarafından yürütülmesini sağlayabilmektedirler.

Resim 3.22. (a) Ercan Çoban Mimarlık, Antalya Adalet Sarayı, 1986-1990, (İnternet: URL-37); Mustafa AYTÖRE, Orhan AKYÜREK, İzmir Adalet Sarayı, 1990-2004, (İnternet: URL-38)

Resim 3.23. (a) Yalçın SAĞLIK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 1985, (BİB, 2010:75); (b) A. Ragıp BULUÇ, Ziya TANALI, Ercan YENER, Abdi İpekçi Spor Salonu, 1989, (İnternet: URL-39)

Resim 3.24. Orhan AKYÜREK, İnal UŞAKLI, Ünal DEMİRASLAN, Demir GÖKMEN, Milli Kütüphane, 1983, (İnternet: URL-40)

Hizmet satın alma yöntemi ile özel ofislere proje hazırlatarak (İhale)

Geç Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde inşa faaliyetleri için münakasa (açık eksiltme) sistemi ihale ile yüklenici belirleme ve emanet usulüyle inşaat yaptırıldığı bilinmekle beraber proje işleri için herhangi ihale bilgisine ulaşılmamıştır. Bu dönemde

daha çok saray hükümetine bağlı Nafia Nezareti ve ona bağlı çalışana taşra teşkilatı ile yürütülen mimari projeler daha sonra özel büroların açılmasıyla devlet-özel karma yapısıyla yapılmaya devam etmiştir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'ne bakıldığında ise, önceleri yetişmiş eleman azlığı sebebiyle ihale yöntemi gibi bir tür yarışma olan sisteme ihtiyaç duyulmadığı ve ülkeye gelen yabancı mimarlar ve ekipleri ile proje üretme işlerinin gerçekleştirildiği düşünülmektedir. İlerleyen yıllarda nüfusun ve sosyal ihtiyaçların artması okulların artık daha çok mezun vermesiyle gelişen mühendislik-mimarlık sektöründe bakanlığın yönetmeliklerde “proje yapmak veya yaptırmak” olarak geçen ifadeleri çerçevesinde daha çok özel sektöre iş verdiği görülmektedir.

Andaç (1987), bakanlığın proje üretme faaliyetlerini anlattığı bir seminerde ihale ile proje satın alma yöntemlerinden şu şekilde bahsediyor:

“Bir de programa etüt proje olarak girmiş konular var. Bu etüt proje konularının bütçelerini ihtiyaç programlarına göre, bakanlıkta tespit ediyoruz ve ön proje formlarına, bunları intikal ettiriyoruz. Bu etüt proje miktarlarının yeterli olup olmadığı, o yılın birim fiyatlarıyla bir kere de proje hesapları yapılarak kontrol edilir. Eğer yetersiz geliyorsa, o zaman maliyet artışı için Devlet Planlama Teşkilatı'na başvurulur. Şimdi etüt proje deneyiyle programda yer almış olan konuların genelde, dış bürolar tarafından yapılması düşünülmektedir. Bunların da muhtelif yolları var. Bir; yarışma yoluyla proje elde ediyoruz. İkincisi, pazarlık usulüyle. İhale Kanunu'na göre bir de kapalı teklif alma usulüyle pazarlıkla ihale etmek yöntemi de mevcut. Biz, bu tarifte kadar bu yöntemi, hiç kullanmamıştık, ama bu sene ilk defa, Genel Müdürlük, bir kere denenmesinde fayda gördü. Deneyeceğiz, bakalım sonuç nasıl olacak? Genel Müdürlüğümüz bunu, şu bakımdan denemek istiyor; pazarlıkla yapılan ihalelerde kamu tarafı olmakla birlikte, bizleri bile ürküten indirimler yapılıyor, rekabet giriyor araya. Genel Müdürlükte, bu kadar indirimle, sağlıklı bir proje alınıp alınmayacağı konusunda bir endişe beliriyor. Bu bakımdan bu yıl, bir de kapalı teklifle pazarlık usulü deneyeceğiz.

Pazarlıkla proje elde ettiğimizi söyledik. Pazarlıkla ihale edeceğimiz konularda da konunun iki şekilde ele alınması mümkün. Bir, ihtiyaç programı ile doğrudan pazarlığa çıkabiliyoruz. Bir de avam projeyi, biz, kendimiz merkezde veyahut taşrada hazırladıktan sonra, pazarlıkla dış bürolara verebiliyoruz. Burada da tabii proje ücretlerinin hesaplanmasında, Mimarlık Mühendislik Hizmetleri Şartnamesindeki maddelere uyarak hesaplamalar yapılıyor. Sonra belirli firmalar, ihale için, pazarlığa davet ediliyor. Bunların arasında en fazla indirim yapan büroya, bu hizmet yaptırılıyor. Avam projeyi biz hazırlamışsak, bu hizmetin ücretini "üçte hesabından düşüyoruz. Diğer hizmetleri, projeyi, hizmetine alan proje müteahhidine yaptırıyoruz. Avam proje ile konuyu vermişsek, yarışmalarda nasıl bir fikir projesi elde ediliyorsa, bu yöntemle de bir fikir projesi elde etmek zorunluluğu vardır. O zaman, proje müteahhidinden iki

tane eskiz proje hazırlaması istenir. Bu eskiz projelere, takdiren bir ücret verilir. Bu eskizler içinden uygun görülen bir tanesi seçilir veya her ikisinin iyi olan tarafları birleştirilerek bir üçüncü teklif getirilmesi istenebilir. Onun üzerinde mutabakat sağlandıktan sonra, diğer hizmetler bu eskiz proje üzerinden devam ettirilir. Bildiğiniz üzere, proje hizmetleri, belirli kademelerden geçmektedir. 1/200 ölçekli proje safhası, 1/100 ölçekli proje safhası, kesin proje safhası, detay ve uygulama safhası, keşif ve ihale evrakının hazırlanması ve orijinal safhaları”.

Andaç’ın ihale ile proje elde etme yöntemine bakılacak olursa, önceki dönemlerde teknik eleman yetersizliği ile yabancı mimarların iş gücüne başvuran bakanlık, zaman içinde sektördeki rekabetin ortasında kalmış ve ihaleyi kazanabilmek adına firmalar tarafından yapılan indirimler neticesinde iş kalitesinde düşmeler yaşanmaya başlamıştır.

Günümüzde ise, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adıyla hizmet veren bakanlık diğer kurumlar gibi Kamu İhale Kurumu’nun sorumluluğunda olan İhale Kanunu’nun imkan verdiği şekilde; farklı kriterlere sahip açık ihale, pazarlık usulü ve davet usulü olan ihale yöntemleriyle proje elde etmeye devam etmektedir. Bakanlığın 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 105 inci maddesinin d bendinde “5543 sayılı Kanun uyarınca daimi iskân için kamu kurum ve kuruluşlarınca yaptırılacak her türlü yapılara ve konutlara ilişkin etüt ve planlama işlerini yapmak veya yaptırmak, onaylamak veya onaylanmasını sağlamak, daimi iskân için yaptırılacak her türlü yapıların inşaatlarını yapmak veya yaptırmak” ifade edildiğine göre bakanlık proje yapmakla görevlendirse de sektörün getirdiği şartlar nedeniyle daha çok, özel sektöre yaptırılan işlerin kontrol mekanizması olarak çalışmaktadır.

Resim 3.25. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi¹⁶, (İnternet: URL-41)

Yarışma

Kaynaklarda Türkiye'ye ait rastlanan en eski proje yarışması 1867 yılında Tarabya'da yapılacak olan İngiliz Sefarethanesi yazlığı için düzenlenen proje yarışması olduğu bilgisiyle karşılaşılmaktadır (Cezar, 1991). Osmanlı İmparatorluğu döneminde denemeye başlayan yarışma ile proje elde etme yöntemi Cumhuriyet döneminde güçlü bir yöntem olarak kullanılmış ve çokça tercih edilmiştir. Tanalı' da ülkemiz mimari yarışma projesi serüvenini şöyle ifade etmektedir:

“Yarışmaların varlığı, Türk mimarlığını uzun yıllar ayakta tuttu. Neredeyse hepimiz kazandığımız bir yarışmadan sonra yürüyüp çıktık dünyaya... Çok eleştirildi, çok hırpalandı sonlara doğru da eleştiriler, “aklı başında” olmaya başladı, ama “hiç olmaması” olasılığı akla bile getirilmedi. Biz bir yandan, ilgili kesimler diğer taraftan, yedik bitirdik! Dayanamadı, bir gün çekip gitti aramızdan. Başlangıçta fark edemedik yokluğunu. Sonraları, “işverenler” değiştiğinde, İstanbul'da küçük ve seçkinler arasında oynanan sınırlı bir oyun olarak görüldüğü söylendi. Yeni yeni de “misafir sanatçı”

¹⁶ İstanbul Uluslararası Finans Merkezi projesi alanında birçok kamu kurumu ve özel sektöre ait olan parsellere ilişkin hazırlanan projeler Bakanlığın kontrolü altında özel sektör proje firmaları ile yürütülmektedir.

olarak Ankara’da tekrar sahne alıyor... Kendini yenilemeden, bu haliyle hayatını daha ne kadar sürdürebileceği de merak konusu...” (Tanalı, 2009).

Erken Cumhuriyet döneminde yabancı mimarlara duyulan güven yerli mimarlara duyulan güven yerli mimarların iş alanının gelişmemesi ve varlıklarını duyuramamalarına sebep olmuştur. Yerli mimarlar bu durumla uzun süre boyunca mücadele etmişlerdir.

Nitelikli ve farklı tipteki mimari projelerin devlet tarafından yaptırıldığı ve bu projelerde modern ve yeni Türkiye’yi inşa etmekte yalnızca yabancı mimarlara güvenildiği düşünülürse yerli mimarların iş alanlarında sadece konut projeleri kalmıştır. Konut projelerinde ise kalfaların yerli mimarların iş alanını daralttığı söylenebilir.

Yeni modern Türkiye inşa edilirken; yerli mimarlar, ülkenin yabancı mimarların tasarımlarıyla millileştirilemeyeceği ve Türk kimliği kazandırılmayacağını, bunu ancak kendilerinin başarabileceğini savunmuşlar ve sürekli gündemde tutmuşlardır. Mimar dergisinde yer verilen “Ankara’da inşa edilecek Vekalet binaları projelerinin Türk mimarlarının da iştirak edebileceği bir müsabaka neticesinde tespitini memleket sanatkarları kuvvetle ve haklı olarak temenni etmektedir” ifadeleri bunun kanıtıdır. Yerli mimarların bu çabası 1933 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından açılmış olan Sergi Evi projesinin Türk mimar Şevki Balmumcu tarafından kazanılmasıyla yerli mimarlar için bir dönüm noktası olmuş ve Türk mimarlar da artık devlet yapılarının yapılaşma serüvenine katkı sağlayacak duruma gelmişlerdir. Ancak, ülkenin yeni meclisi olacak III. TBMM projesinin yarışmayla yapılacağı ve yarışmaya yalnızca yabancı mimarların katılım sağlayacağı yerli mimarlar için yine umut kırıcı olsa da verdikleri mücadeleye devam etmişler ve yarışmaya yerli mimarların da katılmalarını sağlamışlardır. III. TBMM yarışma jürisinin yabancı mimarlardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda yerli mimarların tasarım yetilerinden ve bilgilerine hala kuşku ile yaklaşıldığının göstergesi olabilir.

Konut sektöründe “yarıştıkları” kalfalarla ve devlet yapılarının mimari projelerinde “yarışamadıkları” yabancı mimarlara karşı verdikleri mücadelede nispeten başarılı olmuşlar; kalfaları mevzuatın sağladığı hükümler çerçevesinde diplomayla, yabancı mimarlarla ise kısmen de olsa eşitliği yakalayabilmiş onların katılım sağladıkları yarışmalara katılabilmişlerdir.

1950’li yıllara gelindiğinde ise dünya genelinde yaşanan değişimler Türkiye’yi de etkilemiş ekonomik gelişmelerin katkısıyla özel sektör de yeni yapı tiplerine ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bu olay ise, ülkenin büyük projeler için tek işvereni olan “devlet” in “özel sektör” ile inşaat sektörünü paylaşmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra, geçen süre içinde ülkede yerli-yabancı fark etmeksizin birçoğunun kamuda çalıştığı mimarlar için özel mimarlık bürolarının açılmaya başlaması da mimarlar için önemli bir değişim olmuştur.

Bayındırlık Bakanlığı öncülüğünde 27/01/1954 yılında Türk Mühendis ve Odalar Birliği’nin Kuruluşu ile mesleğin uygulamasına ilişkin birçok düzenlemeler yapılmıştır. Kanunun 34. Maddesine göre; yabancı müteahhitler veya yabancı kuruluşlar, Türkiye’de devlet daireleri ile resmi ve özel bütün kuruluşlara ve şahıslara karşı, doğrudan veya yerli kuruluşlarla ortak olarak taahhüt ettikleri mühendislik veya mimarlık ile ilgili işlerde yalnız o işe ait olmak ve bu kanunla kurulan birliğin görüşünü almak, Bayındırlık Bakanlığı’nın onayından geçmek şartı ile; yabancı uzman çalıştırabilmekteydi. Bu düzenlemeyle yabancı mimarların sektördeki ezici üstünlükleri kırılmaya başladığının ve mimarlık sahnesinin yerli mimarlara bırakıldığını söyleyebiliriz.

Yarışmalara ilişkin düzenlemelerin de devam ettiği bu süreçte mimarlar odası ve bakanlık bir süre ortak çalışsalar da, sonrasında aralarında sürtüşmeler başlamıştır (Şentek, 2013). 1960’lı yılların sonları olan bu dönemde mimarlar odası üyelerini bakanlığın açtığı yarışmalara girmemeleri konusunda uyararak bakanlığı protesto etmiş; bakanlık da mimarlar odasını konunun dışında bırakarak yarışmalar açmaya devam etmiştir. On yıl kadar süren oda ve bakanlık anlaşmazlığı son bulmuş ve ortak düzenlemeler ile yarışma yapmaya devam etmişlerdir.

Türkiye tarihinde yaşanan ihtilaller sonrasında devletin tekrar tekrar yapılanmaya ihtiyaç duyması sebebiyle kamunun bina ihtiyaçları uzun müddet gündemde olmuş ve ihtiyaç duyulan projeleri elde etme yöntemlerinden olan yarışmalar da tercihler arasında bulunmuştur.

Ancak, bakanlığın 1970’ten sonraki sert tutumu yarışmalarda dahi malzeme ve tasarım kıstasları getirmek üzerine olmuş ve yarışmalar yeniliklere karşı kapatılmış, adeta “tip proje” oluşturulurcasına yönlendirilmiştir. Bayındırlık Bakanlığı, enerji tasarrufu için

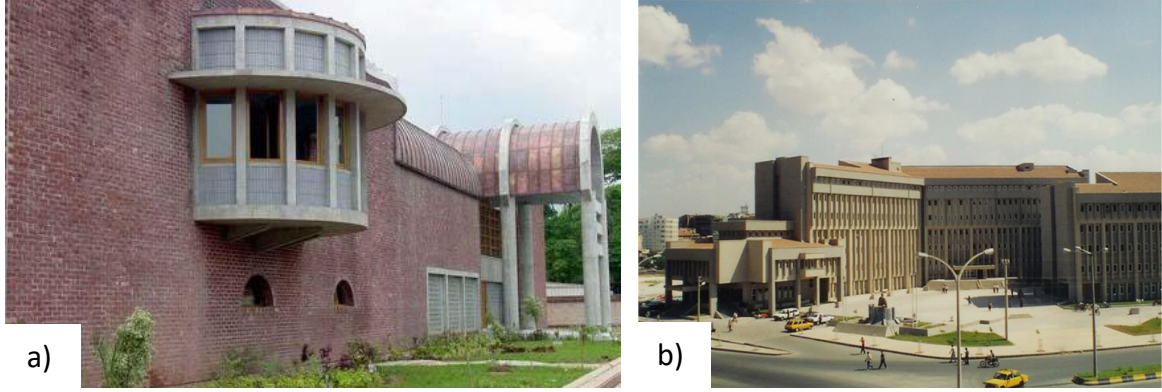
yapılardaki pencerelerin boyutlarının küçültülmesini, düşük maliyetli malzeme seçilmesini, düz çatı yerine kırma çatı kullanılmasını istemiştir (Zahra, 2009).

1970’li yıllarda Türkiye’nin ekonomik şartlarından dolayı yarışmalara da kısıtlamalar getirilmiştir. Karaaslan, yazısında dönemde yaşananları şu sözleriyle ifade etmiştir:

“1970'ten sonra Bakanlık yönetiminde mimarlara bir tepki oluştu. ve "ülke koşullarına uygun bina yapmak" gibi haklı bir tezden, Bakanlık prensipleri adı altında yanlış bir politika oluşturuldu. Sonuçta "kokusuz bulaşmaz proje", "dökme mozayik", "kiremit çatı", "dışarıda çinko oluk", "dökme muntabık pencere", gibi prensipler yazılı ve sözlü belgeler halinde resmi devlet görüşleri oldular. Yarışmalarla elde edilen binalar da bu prensiplerden nasiplerini aldılar” (Karaaslan, 1987).

Alman Fiziksel Planlama, Şehircilik ve Mimarlık Alanlarında Geçerli Yarışma İlke ve Yönergeleri (GRW 95) girişinde Yakut’un şöyle bir ifadesine yer veriliyor: “Yarışmalar yolu, karmaşıktan başlayarak gündeliğe kadar inen planlama görevlerini ekonomik ve yenilikçi çözümlere bağlayabilen en uygun yöntemdir. Uzmanlık dalları arasında eşgüdümü sağladığı ölçüde toplumdaki kalite bilincinin yükselmesine de katkıda bulunur” (Meltem, 2010).

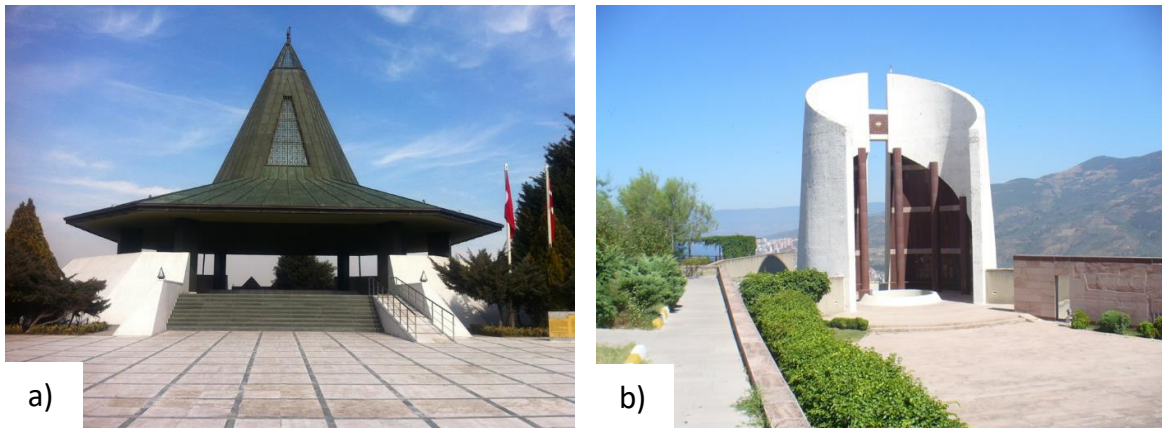
Mimarlar Odası yarışmalar dizinine göre Bayındırlık Bakanlığı’nın tespit edilen ilk yarışmasının 1945 yılında yapılan Adana Adalet Sarayı’nın proje yarışması olduğu ve erken Cumhuriyet dönemi ve sonrasında bayındırlık bakanlığı ve diğer kurumlar için proje elde etmede tercih edilen bir yöntem olduğu o dönemde ilan edilen yarışma sayılarından anlaşılmaktadır. Bakanlığın yarışmaları tecrübeli mimarlardan edindikleri birçok proje elde etmenin getirdiği faydanın yanı sıra sektöre yeni atılan mimarların da camiada yer edinmeleri ve tecrübe sağlaması yönünden değerli bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

Resim 3.26. H. ÖZBAY, T. Başbuğ, T.C İslamabad Büyükelçiliği, 1984, (İnternet: URL-42); UZ Mimarlık, Gaziantep Hükümet Konağı, 1987, (İnternet: URL-43)

Resim 3.27. Filiz ERKAL, Coşkun ERKAL, Atatürk Kültür Merkezi, 1981-1987, (İnternet: URL-44)

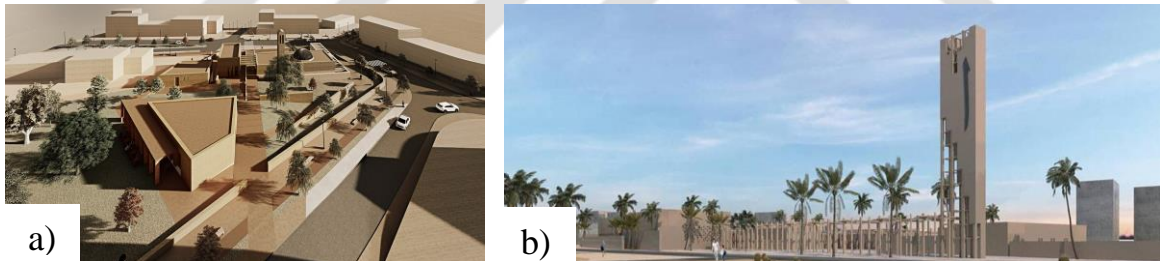
Resim 3.28. Taylan BAYKARA, Adnan Menderes Anıt Mezarı, 1990, (İnternet: URL-45); Mustafa Aslan ASLANER, Salih Zeki SALALI, Fatih AÇIKLANI, Turhan ÇETİN, Celal Bayar Anıt Mezarı, 1991-1993, (İnternet: URL-46)

Resim 3.29. (a) MONO Mimarlık, Anayasa Mahkemesi Hizmet Binası, 2008-2009, (İnternet: URL-47); Baraka Mimarlık, Kamu binaları fikir yarışması, 2017, (İnternet: URL-48)

Resim 3.30. Mahalle tasarımı fikir yarışması, 2017; (a) MimLab, (İnternet: URL-49) (b) Ozan GÜRSOY ve ekibi, (İnternet: URL-50); Serdar KAYA ve ekibi, (İnternet: URL-51)

Resim 3.31. Cami projesi fikir yarışması, 2018; (a) Emrah Bal ve ekibi, (İnternet: URL-52) (b) Bünyamin ATAN, (İnternet: URL-53)

Andaç (Andaç, 1987), 1983 yılında kabul edilen 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nda, yarışma usulünün de ihale usulü olarak yer aldığından birtakım sorunlar ortaya çıktığını belirtmektedir. Diğer ihale yöntemlerinde olduğu gibi katılımcılardan teminat bedelleri alınması gerektiğinin ve bunun uygulamada yapılamaz bir durum olduğunu konuşmasına ekleyen Andaç 2886 sayılı kanunun yeniden gözden geçirilerek değiştirilmesi söz konusu olduğunu ancak bu süreçte yarışma çıkarma imkânlarının olmadığını da belirtmiştir. 10/9/1983 tarih ve 18161 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan kanun değişikliğinin iki aylık bir süre içinde tamamlanarak "Mimarlık, mühendislik proje yarışmalarıyla ilgili yönetmelik Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanır" hükmünün eklenmesinin bakanlıkça yarışma elde etme yöntemlerine bakanlığın yetkili olduğu yönetmelikle devam edilmiştir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın farklı dönemlerinde çıkarmış olduğu yarışmalara bakıldığında eğitimden, sağlığa, kamu hizmet binalarından sağlık yapılarına kadar birçok farklı türde yarışma açıldığı görülmektedir. Dönemler arasında politik, teknolojik ya da maliyete ilişkin unsurlar dolayısı ile ne tür değişikliklerin olduğu tablolardan (Çizelge. 3.1-3) okunabilmektedir.

Çizelge 3.1. Bayındırlık Bakanlığı yarışma dizini (1923-1983)

1	1945	Adana Adalet Sarayı
2	1946	Trabzon Sergievi
3	1947	İstanbul Adalet Sarayı
4	1948	İzmit Belediye Binası ile Otel (İLBANK)
5	1951	İzmir Şehir İmar Planı (Uluslararası) (İLBANK)
6	1952	Eskişehir İmar Planı (İLBANK)
7	1953	Malatya İmar Planı (İLBANK)
8	1955	Antalya İmar Planı (İLBANK)
9	1955	Elazığ Hükümet Konağı
10	1955	Erzurum Atatürk Üniversitesi (Uluslararası)
11	1956	Brüksel Sergisi Türkiye Pavyonu
12	1957	Çankaya Okul Sitesi
13	1957	Adapazarı İmar Planı (İLBANK)
14	1958	Adana Devlet Hastanesi (425 Yataklı)
15	1958	Diyarbakır Koleji
16	1958	İstanbul Moda Koleji
17	1958	Kırşehir Hükümet Konağı
18	1958	Urfa Hükümet Konağı
19	1959	Ankara Maliye Bakanlığı Sitesi Yarışma Projesi
20	1960	Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Öğrenci Kültür ve Dinlenme Merkezi
21	1960	Aydın Hükümet Konağı Mimari Yarışma Projesi
22	1960	Karadeniz Teknik Üniversitesi Kampüsü
23	1961	Adana Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi (400 Yataklı)
24	1961	Ankara Atatürk İlköğretmen Okulu
25	1961	Ankara Ev Ekonomisi ve Tarım Okulu (Sınırlı)
26	1961	Ankara Test ve Araştırma Eğitsel araçları Geliştirme Merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığı'na ait Araştırma Binaları Grubu
27	1961	Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Hastanesi
28	1961	Erzincan Erkek Teknik Tarım Okulu (Sınırlı)
29	1961	Malatya Erkek Teknik Tarım Okulu (Sınırlı)
30	1961	Yalova Bağ-Bahçe Araştırma Enstitüsü
31	1962	Adana Devlet Hastanesi (400 Yataklı)
32	1962	Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi
33	1962	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Ek Binası (Sınırlı)
34	1962	Denizli Kız Öğrenci Ziraat ve Ev Ekonomisi Okulu
35	1962	Karadeniz Teknik Üniversitesi
36	1962	Mardin Teknik Bahçivanlık Okulu (Sınırlı)
37	1962	Milli Eğitim Bakanlığı
38	1962	New York Dünya Fuarı Türkiye Pavyonu
39	1962	Trabzon Teknik Bahçivanlık Okulu
40	1962	T.C. Yeni Delhi Büyükelçiliği
41	1963	Ege Üniversitesi Fen Fakültesi
42	1963	Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi
43	1963	T.C. Bonn Delhi Büyükelçiliği
44	1963	T.C. Kabil Delhi Büyükelçiliği
45	1963	T.C. Lizbon Delhi Büyükelçiliği
46	1963	Zeytinburnu Merkezefendi Öğrenci Yurdu
47	1964	Mersin Şehrinde Mevzii İmar Planı (İLBANK)
48	1964	Antalya Bölge Müzesi
49	1964	Edirne Hükümet Konağı
50	1964	İstanbul Beykoz Ortaokulu
51	1964	T.C. İslamabad (Pakistan) Büyükelçiliği
52	1965	İstanbul Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi (200 Yataklı)
53	1965	Erzurum İmar Planı (İLBANK)
54	1965	Konya İmar Planı (İLBANK)
55	1966	İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi
56	1966	Adana Kent İmar Planı (İLBANK)
57	1966	Erzurum Yönetici Merkez Düzenlemesi ve Belediye Sitesi (İLBANK)
58	1966	T.C. Brezilya (Brasilia) Büyükelçiliği
59	1966	T.C. Varşova Büyükelçiliği
60	1967	Edirne Selimiye Camii Çevre Düzenlemesi (İLBANK)

Çizelge 3.1. Bayındırlık Bakanlığı yarışma dizini devamı (1923-1983)

61	1967	Ankara Polis Eğitim Sitesi
62	1967	Ankara Refik Saydam Merkez Hfzıssıhha Enstitüsü
63	1967	Ankara Sivil Savunma Koleji İdare ve Eğitim Tesisleri
64	1967	Başbakanlık İstanbul bölge Binası
65	1967	Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi
66	1967	Erzurum Devlet Hastanesi Kadın-Doğum, Çocuk Servisleri Ek Binası
67	1967	Isparta Eğirdir Kemik Hastalıkları Hastanesi
68	1967	İstanbul Ayazağa Harp Akademileri İkinci Etabı
69	1967	İstanbul 1. Ordu Karargah Tesisleri
70	1967	İzmir Devlet Hastanesi
71	1967	Karadeniz Teknik Üniversitesi Makine ve Elektrik Fakülteleri
72	1967	Tarım Meslek Okulları (Sınırlı)
73	1967	Tokat Devlet hastanesi (Sınırlı)
74	1967	Zonguldak Kız İlköğretmen Okulu
75	1967	Zonguldak Teknik Okulu
76	1967	Sivas Ana İmar Planı (İLBANK)
77	1968	Trabzon İmar Planı (İLBANK)
78	1968	Ankara Numune Hastanesi Tevsii
79	1968	Artvin Hükümet Konağı
80	1968	Bakırköy İhtiyarlık Bakım Yurdu
81	1968	Başbakanlık Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı Sitesi
82	1968	Çorum Devlet Hastanesi
83	1968	Diyarbakır Devlet Hastanesi (500 Yataklı)
84	1968	Karadeniz Teknik Üniversitesi Akademik Merkezi
85	1968	Karadeniz Teknik Üniversitesi Spor ve Sosyal Tesisleri
86	1968	Karadeniz Teknik Üniversitesi Yer Bilimleri ve Orman Fakültesi
87	1968	Muş Göğüs Hastalıkları Hastanesi (200 Yataklı)
88	1968	Ordu Göğüs Hastalıkları Hastanesi (200 Yataklı)
89	1968	Samsun Göğüs Hastalıkları Hastanesi (400 Yataklı) (Sınırlı)
90	1968	Sayıştay İlave Binası
91	1968	Trabzon Göğüs Hastalıkları Hastanesi (Sınırlı)
92	1968	Zonguldak Toplum Polisi Sitesi
93	1969	Adana Ruh Sağlığı Sitesi (500 Yataklı)
94	1969	Adana Kültür Sitesi
95	1969	Ankara DGSA ve Devlet Konservatuarı
96	1969	Ankara Milli Kütüphane Binası
97	1969	Ankara Ortopedik Sakat Çocuklar Okulu
98	1969	Bolu Kültür Sitesi
99	1969	Expo '70 Japonya-Osaka Dünya Sergisi Türkiye Pavyonu
100	1969	İstanbul Eğitim Enstitüsü
101	1969	İzmir DGSA ve Konservatuarı
102	1969	İzmir Rehabilitasyon Merkezi
103	1969	İzmir Toplum Polisi Sitesi
104	1969	Kars Hükümet Konağı
105	1969	Kastamonu Göğüs Hastalıkları Hastanesi (200 Yataklı)
106	1969	Trabzon Eğitim Enstitüsü
107	1970	İzmit İmar Planı 8İLBANK)
108	1970	Ankara Bahçelievler Kız Sanat Enstitüsü ve Ankara Kız Sanat Öğretmen Okulu
109	1970	Ankara Gölbaşı Ruh Sağlığı Sitesi (Sınırlı)
110	1970	Ankara Telekomünikasyon Binası
111	1970	Ankara 1000 Kişilik Toplum Polisi Sitesi
112	1970	Niğde Devlet Hastanesi (200 Yataklı)
113	1971	Ankara Devlet Arşivi Sitesi
114	1971	Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Ek Tesisleri
115	1971	Edirne Kapıkule Sınır Kapısı Gümrük Tesisleri
116	1971	Erzurum Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi ve Temel Bilimler Yabancı Diller Yüksek Okulu
117	1971	Gümüşhane Hükümet Konağı
118	1971	İstanbul Adli Tıp Enstitüsü
119	1971	İstanbul Bakırköy Ruh Sağlığı Sitesi (1170 Yataklı)
120	1971	İstanbul Yedikule Sağlık Sitesi
121	1971	Mersin Devlet Hastanesi (400 Yataklı)

Çizelge 3.1. Bayındırlık Bakanlığı yarışma dizini devamı (1923-1983)

122	1972	Zonguldak-Kozlu-Kilimli-Çatalağzı Metropolitan Alan Planlaması (İLBANK)
123	1972	Erzurum Atatürk Üniversitesi 200 Kişilik Laborant ve Tıbbi Teknisyen Okulu ve Dış Hekimliği Fakültesi
124	1972	Erzurum Atatürk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Yüksekokulu
125	1972	Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Teknolojisi ve Ev Ekonomisi Binası
126	1972	Hatay Hükümet Konağı
127	1972	İçişleri Bakanlığı
128	1972	İstanbul Cevizli Onkoloji Hastanesi
129	1972	İzmir Hükümet Konağı
130	1972	Kocaeli Hükümet Konağı
131	1972	Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Araştırma Hastanesi
132	1973	Akşehir Nasrettin Hoca Türbesi ve Çevre Düzenlemesi (İLBANK)
133	1973	Gaziantep Kent Bütünü İmar Planı (İLBANK)
134	1973	Ankara Adliye Sarayı
135	1973	Ankara Sarayköy Çocuk Bakım ve Yetiştirme Yurdu
136	1973	Antalya Hükümet Konağı
137	1973	Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
138	1973	Kütahya Hükümet Konağı
139	1973	Muş-Malazgirt Zafer Anıtı
140	1973	Sinop Hükümet Konağı
141	1973	Sivas Hükümet Konağı
142	1974	Antalya Turizm ve Otelcilik Meslek Lisesi
143	1974	Pamucak Mevkii Turistik Planlaması (İLBANK)
144	1974	Elazığ Hükümet Konağı
145	1974	Kırşehir Devlet Hastanesi (200 Yataklı)
146	1975	Trabzon Kemik Hastalıkları Hastanesi (200 Yataklı)
147	1975	Ankara Geri Zekalılar Bakım ve Eğitim Merkezi
148	1975	Bingöl Hükümet Konağı
149	1975	Çankırı Hükümet Konağı
150	1975	Çaykur Genel Müdürlüğü ve Sosyal Tesisleri
151	1975	Erzurum Atatürk Üniversitesi Akademik Merkezi
152	1975	Erzurum Atatürk Üniversitesi Spor Salonu ve Kapalı Yüzme Havuzu
153	1975	Erzurum Atatürk Üniversitesi Yemekhanesi
154	1975	Hava Kuvvetleri Karargah Binası
155	1975	İstanbul Zeytinburnu 12.500 Kişilik Kapalı Spor Salonu
156	1975	Kütahya Devlet Hastanesi (200 Yataklı)
157	1977	Urfa DSİ XV. Bölge Tesisleri
158	1977	İzmit Kıyı Kesimi Kültür, Fuar ve Rekreasyon Alanları Planlaması (İLBANK)
159	1978	Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü
160	1978	Aydın Devlet Hastanesi
161	1978	Bayındırlık Bakanlığı Genel Müdürlükleri
162	1979	İstanbul Emniyet Müdürlüğü
163	1979	Trabzon Hükümet Konağı
164	1980	Afyon Hükümet Konağı
165	1980	Erzurum Hükümet Konağı
166	1981	Eskişehir Fuarı ve Dinlenme Eğlence Kültür Alanları Kentsel Tasarımı (İLBANK)
167	1981	Anayasa Mahkemesi
168	1981	Atatürk Kültür Merkezi
169	1981	Başbakanlık ve Bağlı Kuruluşlar, Dışişleri, İmar İskan Bakanlıkları (Sınırlı)
170	1981	Isparta Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi Kampüsü (Sınırlı)
171	1981	İstanbul Yüksek Denizcilik Okulu
172	1983	200 Üniteli Ankara Devlet Mahallesi (Sınırlı)
173	1983	Antalya Adliye Binası
174	1983	Cezayir Subay Milli Merkezi
175	1983	Cumhurbaşkanlığı Hizmet Binası
176	1983	Çalışma Bakanlığı Binası
177	1983	İzmir Aliğa Hükümet Konağı
178	1983	Nevşehir Hükümet Konağı
179	1983	Samsun Hükümet Konağı

Çizelge 3.2. Bayındırlık Bakanlığı yarışma dizini (1983-2011)

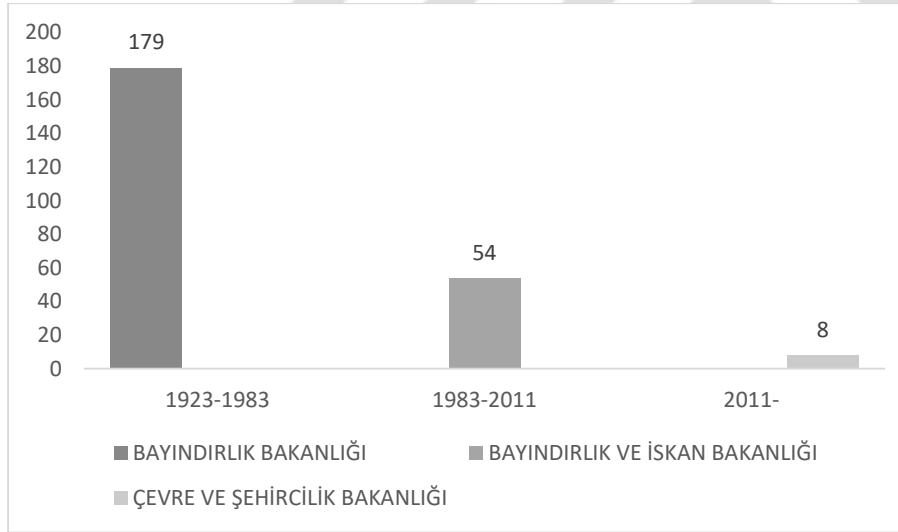
1	1984	60-80-100 Yatak Kapasiteli Değişken Yaşlılar Huzurevi Tip Proje Yarışması
2	1984	Anayasa Mahkemesi Binası (Sınırlı)
3	1984	Aydın İkinci Hükümet Konağı
4	1984	Aydın Kuşadası Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi
5	1984	Emniyet Genel Müdürlüğü Söke- Didim Eğitim Tesisleri
6	1984	Eskişehir Kültür Tesisleri
7	1984	Gaziantep Hükümet Konağı
8	1984	TC. İslamabad Büyükelçiliği
9	1984	İstanbul Gaziosmanpaşa Hükümet Konağı
10	1984	İstanbul Maçka Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi Ek Tesisleri
11	1984	Mardin Hükümet Konağı
12	1984	Mersin Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi
13	1984	Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Hizmet Binası
14	1984	Samsun Devlet Hastanesi Reorganizasyonu ve Tevsii (415 Yataklı)
15	1984	Zonguldak Hükümet Konağı
16	1985	Ankara Esenboğa Havalimanı Üst Yapı Tesisleri
17	1985	Ankara Gölbaşı Polis Okul Ek Tesisleri
18	1985	Ankara Polis Akademisi Kampüsü
19	1985	Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı Hizmet Binası
20	1985	Bolu Devlet Hastanesi (250 Yataklı)
21	1985	Erzincan Hükümet Konağı
22	1985	İstanbul Çamlıca Dinlenme Merkezi ve Rekreasyon Alanı
23	1985	İzmir Bornova Fen Lisesi
24	1986	Adana Hükümet Konağı
25	1986	Bursa Adliye Binası
26	1986	Giresun Hükümet Konağı
27	1989	Celal Bayar Anıt Mezarı ile Yakın ve Uzak Çevre Düzenlemesi
28	1989	Gaziantep 100. Yıl Atatürk Kültürparkı ve Çevresi Kentsel Tasarımı (İLBANK)
29	1990	İstanbul Bakırköy (Surdışı) Adalet Binaları
30	1990	Şanlıurfa Devlet Hastanesi (500 Yataklı)
31	1992	Ankara Çocuk Hastanesi (250 Yataklı)
32	1992	Atatürk Kültür Merkezi Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu ve Koro Çalışma Binaları
33	1992	Bursa Hükümet Konağı
34	1992	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi Tip Proje Yarışması (100 Yataklı)
35	1992	Göz Hastanesi Tip Proje Yarışması (100 Yataklı)
36	1992	Ruh Sağlığı ve Rehabilitasyon Merkezi Tip Proje Yarışması (200 Yataklı)
37	1993	Devlet Hastanesi Tip Proje Yarışması (250 Yataklı)
38	1993	İstanbul Kadıköy Hükümet Konağı
39	1993	İzmir- Buca Doğum ve Çocuk Bakımevi (125 Yataklı)
40	1993	Konya Onkoloji Hastanesi (200 Yataklı)
41	1995	Ankara Kongre ve Kültür Merkezi (Opera-Bale, Tiyatro ve Toplantı Salonu)
42	1995	Ankara Trafik (Acil Yardım ve Travmatoloji) Hastanesi (400 Yataklı)
43	1995	Devlet Hastanesi Tip Proje Yarışması (400 Yataklı)
44	1995	Devlet Hastanesi Tip Proje Yarışması (500 Yataklı)
45	1995	İstanbul Gaziosmanpaşa Devlet Hastanesi (300 Yataklı)
46	1995	Kastamonu Guatr Merkezi (100 Yataklı)
47	1995	Konya Göğüs Hastahıkları Hastanesi (250 Yataklı)
48	1995	Samsun Onkoloji Hastanesi (100 Yataklı)
49	1995	Tekirdağ Devlet Hastanesi (250 Yataklı)
50	1997	TBMM Milletvekili Çalışma Binası
51	2001	Çevre Bakanlığı Hizmet Binası
52	2008	Bitlis Merkez Hükümet Konağı
53	2008	Danıştay Başkanlığı Hizmet Binası Mimari Proje Yarışması
54	2008	Anayasa Mahkemesi Binası Mimari Proje Yarışması

Çizelge 3.3. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yarışma dizini (2011 ve sonrası)

1	2016	I. Ekolojik Kentsel Tasarım Yarışması (Öğrenci)
2	2017	Kısa Film ve Fotoğraf Yarışması (Öğrenci)
3	2017	II. Ekolojik Kentsel Tasarım Yarışması (Öğrenci)
4	2017	Mahalle Tasarımı Fikir Yarışması (İLBANK)
5	2017	Kimlikli Kent Mobilyaları Fikir Yarışması
6	2017	Enerji Verimli Bina Tasarım Yarışması
7	2018	Kamu Binaları Tasarımı Fikir Yarışması (İLBANK)
8	2019	Cami Tasarımı Fikir Yarışması

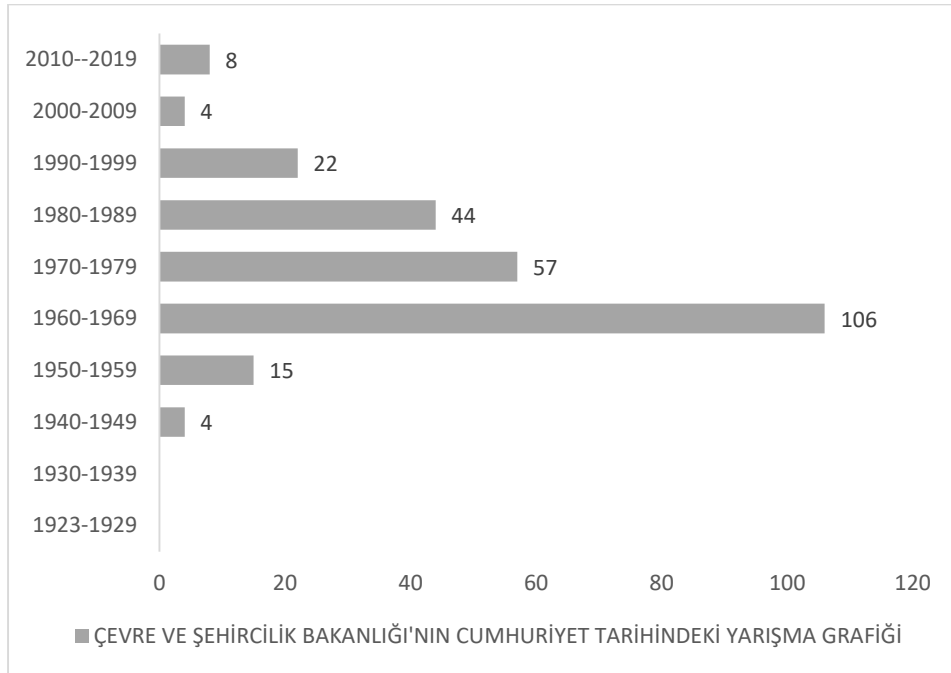
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Cumhuriyet tarihindeki mimari projeleri yarışmalarla elde etme yöntemi değerlendirilecek olursa; 1923-1983 yıllarında Bayındırlık Bakanlığı ismiyle hizmet veren kurumun yüz yetmiş dokuz proje yarışması açtığı-ı, 1983-2011 yılları arasında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı olarak hizmet veren kurumun elli dört proje yarışması açtığı, 2011 yılından günümüze kadar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak hizmet veren kurumun ise iki adeti mimari proje olmak üzere toplam sekiz proje yarışması açtığı gözlenmektedir.

Şekil 3.6. Bakanlığın dönemler içerisinde açtığı yarışma sayısını gösterir grafik

Bakanlığın Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne geçen doksan altı yıllık tarihinde toplam iki yüz kırk bir adet yarışma açtığı görülmektedir. Birçok ülkede mimari projelerin yarışmalarla elde edildiği bilinmekle beraber Tuna'nın (2007), Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu'nda Finlandiya'nın yüz otuz yıllık yarışma grafiğini "Finlandiya'daki mimarlık yarışmalarının 130. Yılı kutlanırken hazırlanan sergide, 10'ar yıllık dönemlere ayrılmış halde düzenlenen panolarda, 130 yılda gerçekleştirilen yaklaşık

2000 mimarlık yarışmasının sonuçlarını, mimarlık eğilimlerini izleyebiliyoruz.” İfadeleriyle özetmesi ülkemizin giderek düşen grafiğini daha da çarpıcı hale getirmektedir.

Şekil 3.7. Bakanlığın on yıllık periyotlardaki açtığı yarışma sayısını gösterir grafik

3.2.2. İnşaat/Taahhüt İşleri

Osmanlı devletinin mimarlık hizmetlerini yürüttüğü hassa mimarlık ocağının başında yer alan mimarbaşı, yapıların hem projelendirilmesi ile hem de inşa edilmesiyle ilgileniyordu. Sonraki dönemlerde mimarbaşılardan inşa görevi alınmış; padişahın itimat ettiği ve hali vakti yerinde kişilerden seçilen “bina eminleri” ne verilmiştir. Bina eminleri hazırlanan projeler üzerinden keşif ve metraj hazırlıklarını yaparak devlet bütçesininim doğru kullanmakla yükümlüydüler. XVIII. Yüzyıla kadar devam eden bina eminliği, bina eminlerinin adlarının karıştığı yolsuzluk ve projelere uygun inşaat yapmama gibi sorunlardan kaynaklı olarak yerini ihaleyle inşaat yapma sistemine bırakmıştır. Osmanlı Devleti’nde yeni bir dönem başlatan bu ihale sisteminde, ebniye müdürlüğünce hazırlanan projeye göre belirlenen bedel üzerinden “münakasa”¹⁷ denilen eksiltme yöntemiyle en

¹⁷ 23 Eylül 1863 tarihli nizamnameye göre;

- Devlete ait binalar ile vakıf yapılarının inşa ve tamiri için düzenlenen münakasaya katılacak kalfalar7müteahhitler için toplam miktarının binde on beşi kadar harç yatracaklardır.
- Yapılacak inşaat ve tamiratın yerinde keşfi ve muayenesi için ebniye (binalar) idaresinden gönderilecek mimarlara mevsime göre belirlenecek miktarda yevmiye vereceklerdir.
- Binaların tamir ve inşasında gerek görüldüğü takdirde ihaleye gidilmeden emaneten tercih edilen birine de iş teslim edilebilir. Emaneten inşa edilen yapılara bina emini atanır.

düşük fiyatı veren yeterlilik belgesi olan yüklenici ile sözleşme yapılarak inşa faaliyetleri başlatılmıştır (Can, 2010:67).

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde inşaat sektöründe kullanılan “kalfa” nın anlamı süreç içinde değişime uğramıştır. Tanzimat sürecinde, planlama ve inşa faaliyetlerinde çalışan yabancı ve gayrimüslimler “mimar” ya da “kalfa”, müslümanlar “mimar” ya da “halife” şeklinde tanımlanmıştır (Yazıcı, 2007). Sonraki zamanlarda ise daha çok “müteahhit” olanları kalfa olarak anılmaya başlanmıştır. Can, ihaleye giren yabancı ve Türk yüklenicilerin ayırmaksızın kalfa olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Yapının hem mimarı hem müteahhidi olanlar ise yazışmalarda kalfa mimar unvanını kullanmaktadırlar.

Osmanlı Devleti'nde İstanbul ve taşrada yapılacak olan devlet binalarının inşaları için gerekli malzemenin hile karıştırılmadan temin edilmesi ve yapılacak olan yapıların sağlamlığı, çevreye zarar vermemesi ve uygun maliyetlerle yapılması esas alınmıştır. Taşrada yapılacak olan yapılar için ise Ebniye Meclisi'nden mimar ve mühendisler gönderilerek keşif yapmaları istenmiştir. Taşrada olan köprülerin, ana yol üzerinde olanlarının tamiri gerekli ise giderlerinin Nafia Hazinesi'nden karşılanması, olmayanların ise sırasıyla vakıf, hayır sahipleri, ya da o bölgenin vatandaşı tarafından yaptırılması uygun görülmektedir (Tekdemir, 2011).

Bu dönemde, münakasa ile ihale yapılmasının yanı sıra işin niteliğine göre ihale yapılmaksızın bilgi ve deneyimi yeterli görülen müteahhitlere aylık ödeme yapılmak suretiyle inşa işleri verilmekte ve bu sisteme emanet usulü (Can, 2010:67) denilmektedir. Bu yöntemle iş alan birçok kalfa zaman içinde birikim yaparak bazı yapılarda yüklenici

-
- Yetimlere ait yapıların keşiflerinde bin kuruştan yirmi bin kuruşa kadar olanlardan yirmi beş kuruş ve yirmi binden yukarı olanlardan binde elli para alınacaktır.
  - Sivillere ait inşaatlarda kafalar tarafından hazırlanacak olan keşiflerin toplamından her bin kuruşta on kuruş harç alınacaktır.
  - İhtilafli inşaatlar için yapılacak incelemelerde görevlendirilecek mühendisler elli kuruş, ebniye mübaşirine yirmi beş kuruş ödeme yapılacaktır. Bu ücretler davaların görülmesinden önce peşin olarak alınacaktır.
  - Şahıslar arasında sorun yaşanan inşaatlarda sınırların çizimi ve planların hazırlanması için gönderilen mühendise her bir arşın için üç para ebniye veznesine ödeme yapılacaktır.
  - Binayı yaptıran ile kalfa/müteahhit arasında anlaşmazlık çıkıp inşaat tatil olduğu takdirde durumun çözümü için devletin göndereceği mübaşire iddiacı tarafından peşin olarak yirmi beş kuruş ödeme yapılacak ancak dava sonunda bu ücret haksız çıkan tarafa ait olacaktır.
  - Vakıf ve devlet yapılarının keşfine gidecek olan mimarlara sur dışında Boğaziçi ve Üsküdar gibi uzak mahallelere gittikleri takdirde binek hayvan, kayık ve vapur ücreti ödenecektir.

olma imkânı kazanmışlardır. Tanzimat'ın ilanıyla, Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde yaşayan gayrimüslim halkın ekonomik durumlarının iyi olması sebebiyle, yapılan ihalelerde gayrimüslimler proje ve inşaat alanında aktif rol üstlenmişlerdir. Bu dönemin parlayan kişileri olan gayrimüslim kalfaların aynı zamanda ebniye meclisinde (Can, 2018:51) ve güvenilir olanlarının ihale münakasalarında yer aldıkları da bilinmektedir.¹⁸

Geç Osmanlı Döneminde başlatılan batılılaşma hareketi dolayısı ile yapı türleri de çeşitlilik kazanmaya başlamış ve toplumsal dönüşümün de sağlanmasına yönelik inşa faaliyetleri sürdürülmüştür. Tekeli (1998), kamusal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik inşa edilen yapı tiplerinin; sosyo-ekonomik değişimle ortaya çıkan bankalar, sigorta şirketleri, iş hanları ve oteller ve değişen ulaştırma ve haberleşme sisteminin işleyebilirliğini sağlamak için liman, rıhtım, antrepo ve posta binaları olduğu ifade etmiştir (Kürkçü, 2009).

Erken Cumhuriyet Dönemine bakıldığında ise, yine bir kırılma noktasından geçen ulusun yeniden inşası söz konusu olmuş ve bu kez yapılaşma faaliyetlerinin ana merkezi başkent ilan edilen Ankara olmuştur. Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda askeri, siyasi, sosyal ve ticari hayatın gerekleri sebebiyle öncelik ulaşım konularına verilse de yeniden inşa edilen toplumun belleğinden savaşın izlerini silmek ve yeni modern bir ulus inşa etmek gerektiğinden bu dönemde de sağlık yapılarından eğitim ve kültür yapılarına kadar topluma çok çeşitli alanda hizmet verecek birçok yapı tipi inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin teşkilat yapısından ve kanunnamelerinden faydalanan yeni devlet de imar ve inşaat faaliyetlerinin kontrolü elden bırakmamıştır.

Ülkede kentsel dönüşümün yapıldığı bu dönemde nitelikli eğitim yapıları yaparak toplumun da hızlıca dönüşümün sağlanmasını sağlamak amacıyla Maarif Vekaleti bünyesinde de inşaat dairesi kurulduğu ve Ernst Egli 1927 yılında bu dairenin başına "danışman mimar" olarak atandığı bilinmektedir. Danışman olarak çalışan ilk yabancı mimar olan Egli'nin 1936 yılında istifa etmesinden sonra kısa bir süre Robert Vorhoelzer ve daha sonra 1936-38 yılları arasında Bruno Taut danışmanlık görevini üstlendikleri bilinmektedir (Tonguç, 1947:352). Ayrıca, Türkiye Mühendislik Haberleri dergisinde yer

---

¹⁸ 1848'de, Ebniye Müdürü Abdülhalim Efendi başkanlığında kurulan ve 13 asil, 2 yedek üyeden oluşan Ebniye Meclisi'nde gayrimüslim mimar ve kalfalar da istihdam edilmiştir. Bunlar Ermeni milletinden Kirkor Kalfa, Ermeni milletinden Menas Kalfa, Ermeni milletinden Küçük Ohannes Kalfa, Rum milletinden Panayot Kalfa, Rum milletinden Todori Kalfa, Rum milletinden Onikos Kalfa'dır. Ohannes Kalfa ve Stefan/İstefan Kalfa meclisin yedek üyeleridir (Yazıcı, 2007).

verilen şu sözler Bayındırlık Bakanlığının planlama ve karar vermede yetkili olduğunun ve inşaat işlerinde teknik birimi olan kurumların kendi alanlarına giren yapıları inşa edebildiklerini göstermektedir.

“1923’te başkent olan Ankara’nın nüfusu hızla artmış, konut ve işyeri ihtiyacı baş göstermiş, ulaşım ağının odak noktası haline gelen kentin ana giriş kapısı olan eski gar, artan yolcu kapasitesi karşısında yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu nedenle yeni bir merkez garının yapılması karar altına alınmıştır. Kararın altında dönemin Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya’nın imzası bulunmaktadır. Jansen Planı çerçevesinde Bayındırlık Bakanlığı tarafından, Almanya’dan Profesör Blum Ankara’ya davet edilir, yapılan görüşmelerde yeni gar binasının anılan yerde olması gerektiği üzerine anlaşma sağlanır ve yeni gar için proje hazırlama görevi Bayındırlık Bakanlığının genç mimarlarından Şekip Sabri Akalına verilir.

İnşaatı Abdurrahman Naci Demirağ, kontrolü Devlet Demiryolları Yol Dairesi Reis Muavini Alaettin Arısan üstlenir” (TMH, 2006:32).

Bu bilgiler neticesinde Bayındırlık Bakanlığı, Sağlık, Tarım, Milli Eğitim, İç İşleri ve diğer yatırımcı bakanlıkların yüklenicisi olarak çalıştığı anlaşılmaktadır.

1934 yılında çıkarılan “Nafia Vekâletinin Teşkilatı ve Vazifelerine Dair Kanun” la Bayındırlık Bakanlığı “...Devlet daire ve müesseselerine ait her türlü bina ve inşaatın Türk mimarisinin tarzını tayin ile birlik temin ve vasıta ve unsurlarını yetiştirme” görevlerini üstlenmiştir. Kanunda, Milli Müdafa Vekaleti’nin askeri ihtiyaçlar doğrultusunda inşa ettireceği yapıları yapmakta yetkili olduğu ihtiyacı olduğu takdirde görüş verilebileceği; özel idareler ve belediyelerin yaptıkları projelerin kontrollerinin yapılacağı ifade edilmektedir. Bu sebeple, Maarif Vekâleti gibi ülkenin birçok yerinde vatandaşa hizmet vermesi gereken kurumların bakanlığın ilgili biriminin (günümüzdeki adı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü) izni ve kontrolü doğrultusunda, kendi yapıların tasarlama ve inşa etmesine izin verildiği anlaşılmaktadır. Kul (2011) da çalışmasında, 1935 yılından sonra da Maarif Vekâleti etkin biçimde okul binalarının tasarım ve inşasıyla uğraştığını ve Nafia Vekaleti’nin daha çok üst kademelerdeki eğitim yapılarını tasarladığını ve inşa ettiğini; az sayıda inşa ettiği ilköğretim yapılarını inşa ettiğini ve Maarif Vekaleti’nce tasarlanan ilkokulların projelerini onayladığını belirtmiştir.

1972 yılında 1619 Sayılı Bayındırlık Bakanlığı Kuruluş ve Görev Kanunu’nda Yapı İşleri Genel Müdürlüğü’nün görevleri “Katma bütçeli idareler ve belediyelerin; yıllık icra programlarına giren ve keşif bedelleri Bayındırlık Bakanlığınca her yıl tespit ve ilan

edilecek üst sınırı geçen her türlü binalar ile tesisatın proje ve keşiflerini incelemek, tasdik etmek ve kabul heyetlerinde üye bulundurmak” hükmü Bayındırlık Bakanlığınca yeterli teknik teşkilatı olduğu tespit edilen kuruluşlara uygulanmayacağı konusunda esnetilmiş ve bu sayede teknik hizmet birimlerini bünyelerinde bulunduran kurumlara mimari projelerini yapma yetkisi verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, bakanlık her türlü kuruluş, gerçek ve tüzel kişilerce kamu yararında yaptırılacak bina ve tesislerin, talep edildiği ve Bakanlıkça uygun görüldüğü takdirde; etüt, proje ve keşifleri ile inşaatlarını yapmak veya yaptırmakla da görevlendirilmiştir. Bu madde ile de Bayındırlık Bakanlığı’nın proje üretme ve uygulamada yönlendirici ve üstün bir kurum olduğu söylenebilir.

1980 yılından sonra ayrı iki bakanlık olan Bayındırlık Bakanlığı ile İmar ve İskan Bakanlığı’nın birleştirilmesiyle oluşturulan yeni adıyla Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’nın kuruluş ve görev kanunu yeniden belirlenmiştir. 180 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yine 1972 yılında yayımlanan kanundaki hususlar geçerli olmuş; ilaveten, “Milli Savunma Bakanlığı’nın inşaat, milli ve NATO alt yapı hizmetleri ile Ulaştırma Bakanlığı’na bağlı genel müdürlüklere kanunlarla yapım yetkisi verilmiş olan özel ihtisas işleri hariç,...” hükmü ile Bayındırlık Bakanlığı’nın yetkisi dışında kalan inşaat alanları da belirlenmiştir. Bu dönemde de, Cumhuriyet’in ilk yılları kadar olmasa da birçok yapının inşa faaliyetleri yine Bayındırlık Bakanlığı tarafından yapılmıştır.

Andaç (1987) bakanlığın inşaat alanında yürüttüğü görevleri; genel bütçeye dahil kuruluşlara ait bina ve tesislerin ihtiyaç programlarını hazırlamak, proje ve keşiflerini, inşaatlarını, tadillerini bakımları hariç esaslı büyük onarımlarını yapmak ve yaptırmak olduğunu ifade ederken şöyle “şöyle ki bakanlık kendisi de inşaat yapabilir. Mesela, Kültür ve Turizm Bakanlığı birtakım turizm işletmelerinin inşaatını yapıyor. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığının bakanlık binasının yapılması görevi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nındır” diyerek bakanlığın diğer bakanlıklar üzerindeki inşaat yapma görevini örneklemiştir.

Yapı İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye çapında büyüklü küçüklü çok çeşitli yapı yapılmaktadır. Bunların bir kısmı, tip proje olarak uygulanmak zorundadır. Aslında gönül ister ki her arsa için ayrı bir proje elde edilebilsin. Ama buna elemanlarımızın sayısı ve nitelikleri imkân vermemektedir. O nedenle, özellikle küçük projelerde tip proje uygulamasına gidiyoruz. Tip proje uygulamasının kendine göre bazı özellikleri var.

Yapıların, Türkiye'nin her yerinde, en niteliksiz işçi ve en niteliksiz malzeme kullanılarak yapılabileceği göz önüne alınarak, mümkün olduğu kadar basit formlarla çözümlenmesi gerekiyor. Ancak fonksiyonu da bu asgari standartlar içerisinde yerine getirmek mecburiyeti vardır, örneğin, okullarımızda, ilkokullarımızda teneffüshane yeri ayıramıyoruz. Bunu ayırmayı arzu ederiz. Ancak, her bir okulda yapacağımız bir teneffüshane, o yıl iki bin tane ilkokul yapılacaksa bunun bin beş yüze inmesi neticesini" doğurabiliyor. Bu nedenle, her türlü tip projemizde asgari standartlarda kalmak mecburiyetindeyiz. Ancak, hiçbir zaman kullanışsız, işe yaramaz binalar yapmayı amaçlamıyoruz. Projelerimizde göz önünde bulundurduğumuz hususlar ise özellikle hava almayan hacimlerin olmaması ve ısı yalıtımı şartlarına uyulmasıdır. Afet yönetmeliği şartlarına uyulacaktır. Çok gündem eğelen bir konu, "teras çatı" yapılmayacaktır. Bakanlık kanalıyla, yıllar evvel yapılmış olan teras çatı uygulamalarından maalesef çok olumsuz sonuç alındığı için (hepsinin zaman içinde çatıları değiştirilerek ya metal çatıya yahut kiremit çatıya dönüştürülmek zorunda kalınmıştır). Türkiye ikliminin şartları da ve ayrıca teras çatının zaman zaman yeniden yenilenmesi, sık sık onarım görmesi ihtiyacı göstermesi, ancak devletin mevcut şartlarında bu onarım ödeneklerinin, yenileme ödeneklerinin temin edilememesi nedeniyle teras çatıdan, çok özel durumlar dışında kaçınılmaktadır.

3.3. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Osmanlı Devletinden Günümüze Kadar Kullandığı Yapılar

Nezâretin, kurulduğu yılda (1848) Bab-ı Ali'deki Ticaret Nezâreti'nin bir üst katını kullandığı bilinmektedir. 1876 yılı civarında ise, Çengeloğlu Tahir Paşa Konağı'nda, geç dönemde ise Rauf Paşa Konağı'nda faaliyetlerine devam etmiştir (Çelik, 2007). Nezâret'in, Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar kullandığı yapılar iki ayrı döneme ayrılarak incelenecektir.

3.3.1. Osmanlı döneminde kullandığı yapılar

Nâfi'a Nezâreti'nin kurulduğu ilk yıllarda Bab-ı ali'de bulunan ve çok defa birleşip ayrıldığı bilinen Ticaret Nezâreti'nin üst katındaki daireyi kullandığı bilgisine rastlanılmaktadır (Akyıldız, 1993:141-144).

II. Mahmud döneminde kurulmuş olan nezaretlerin nazırlarına devlet hazinesinden karşılanarak konaklar yaptırıldığını ifade eden Şehsuvaroğlu (Şehsuvaroğlu, 1958), inşa edilen bu konakların nazırlar tarafından hem ikametgâh adresi olarak kullanıldığını hem de nezaret işlerinin görüşüldüğünü kaydetmiştir. Ayrıca, konakların sahiplerinin ölümü veya başka sebeplerle el değiştirmesi sonucunda konakların devlet tarafından kiralanarak ya da satın alınarak devlet dairelerinin kullanımına verilmesi (Çelik, 2007) sebebiyle genişleyen devlet teşkilatının çalışma mekânı sorunu yaşadığı ve bu ihtiyaçlarının karşılanması için günümüzdekine benzer çözüm arayışlarında olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde inşaat yapım tekniğinde daha çok ahşabın kullanılması sonucu çıkan yangınlardan korunmak ve batılılaşma çabasıyla yeni tekniklerin denenmek istenmesi sebebiyle yayınlanan nizamname ile halk kagir yapım tekniğine yönlendirilmiş bu dönemde yapılan konakların birçoğu kagir olarak inşa edilmiştir. Çelik (2007), bu dönemde kurulan Nafia Nezareti'nin 1876 civarında, Çengelolu Tahir Paşa Konağı'nda, geç dönemde Rauf Paşa Konağı'nda çalıştığını yaptığı çalışmasında belgelemiştir.

Bab-ı ali'deki Ticaret Nezareti

Resim 3.32. Babıali binası (14 Kanun-ı Sani 1867 tarihli Ayine-i Vatan Dergisi), (Çelik, 2007)

Önceki dönemlerde sadrazamların ikametgâhı olarak kullanılan Bâbiâli'de 1826'da yeniçeriliğin kaldırılmasıyla daha önce ayrı daireleri olmayan nazırlara Babıali'de yer verilmiş ve Tanzimat'ın ilanından sonra Babıali devlet işlerine hizmet eden bir yapı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tanzimat'ın ilanı ile oluşturulan ve sonraki dönemlerde zaman zaman Ticaret Nezareti ile birleşip ayrılan Nafia Nezareti'nin de Ticaret Nezareti'nin bir üst katında hizmet verdiği bilinmektedir.

Tarihinde birçok kez yanmış olan ve sonrasında tamirat ya da yeniden inşaya maruz kalan Babıali kompleksi, 1839 'da geçirdiği yangınla büyük bir değişim geçirmiş ve daha önce sadrazam gibi üst düzey yöneticilerin ikametgâh adresi olan bu yapı Tanzimat'ın da ilanı ile birlikte nezaretlerin yer aldığı bir yapı olmuştur. 1839 yangınından sonra Ebniye-i Hassa Müdürü Abdülhalim Efendi'nin kontrol ve sorumluluğunu ve İstefan kalfanın yapımını üstelendiği (Gündoğan, 2011) Babıali kâgir yapı olarak yeniden inşa edilmiştir.

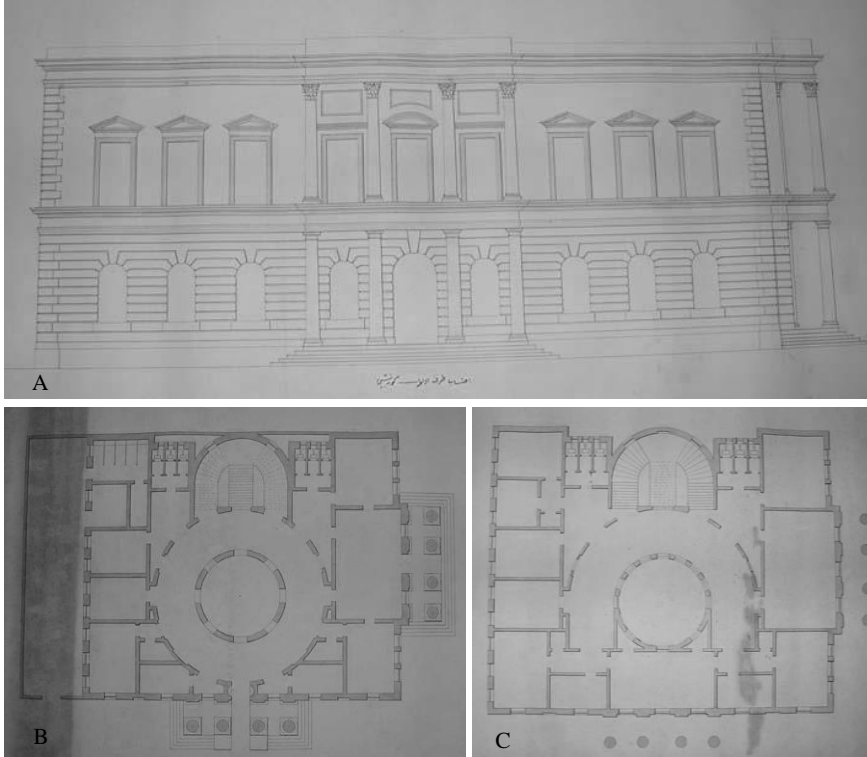
1844 yılında açılışı yapılan yapıyı kullanan birimlerin orta kısmında Şura-ı Devlet Mülkiye dairesi, iki yan kısmında bulunan kurumların içerisinde Ticaret Nezareti ve Nafia Nezaret'inin adının geçmemesinin sebebi olarak nezaretlerin burada geçici olarak çalışması ya da yaşanan yangınlar sonucunda yerlerinin değiştirilmesi olarak düşünülmektedir (Gündoğan, 2011).

Neo-klasik cephe anlayışıyla yangınlara karşı mukavemeti arttırmak amacıyla kâgir yapı olarak yeniden inşa edilmesi, Osmanlı Devleti'nin birçok konuda batıya yöneldiği bu dönemde mimari üslup ve yapım tekniği ve yapı malzemeleri konusunda da batıya yönelmesinin kanıtı olarak görülebilmektedir. Ancak, yapının malzemesi değiştirilerek yangına karşı önlem alınmaya çalışsa da Babıali 1878 yılında ve onarımından sonra 1911 yılında tekrar yangın atlattığı bilinmektedir. Bu yangından sonra Babıali'nin orta kısmı bir daha inşa ettirilememiş diğer kısımlar tamir ve restorasyon görmüştür. Böylece bu büyük yapı birbirinden bağımsız iki ayrı bina haline gelmiştir. Geçirdiği yangınlara karşı günümüze ulaşmayı başarmış olan yapı İstanbul Defterdarlığı olarak kullanılırken Cumhuriyet'in kurulmasından çok uzun süre sonra (1972) tekrar yangın geçirmiş ancak Tanyeli (1993), yapının başarısız bir restorasyon ile tekrar kullanılabilir hale getirildiğini; 1930'larda cephelerindeki neo-klasik bezemeler soyularak yalın bir biçimde sıvandığı; 1980'lerin sonlarında ise eski görünümüne kavuşturulmak üzere tekrar yenilendiğini ifade etmektedir. Osmanlı Devleti'nin ilk kamu binası olan Babıali yapısı çok defa geçirdiği

yangınlar neticesinde gerek yeniden inşa edilerek gerekse onarılarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Gündoğan, 2011).

Ticarethane

Ergin'in ifade ettiğine göre; Maliye Nezareti 1839'da İstanbul'da ilk Mülkiye Mektebi olarak açılan "Mekteb-i Maarif-i Adliyye" yapılmak üzere tamir edilmişken Babıali'de çıkan yangın neticesinde Babıali bu binayı geçici olarak kullanmış; Babıali yenilenince bina Ticarethane olarak kullanılmaya devam etmiştir. Ticarethane' nin binayı boşaltmasıyla yerine Zaptiye'nin geçtiği ve Ticarethane'nin 1849 tarihli bir belgeye¹⁹ göre bir dönem Nafia Nezareti ve Ebniye Meclisi'nce de kullanıldığı belirtilmektedir (Çelik, 2007).

Resim 3.33. Ticarethane binası cephe görünüşü ve kat planları, (Çelik, 2007)

¹⁹ Belgedeki "...Nafia Nezâreti için ticarethanede münâsib mahal bulunarak tesviye olunmakta ise de ebniye-i meclis dahî oraya nakl ettirileceğinden zikrolunan mahallerin bazı mertebe tamiri icâp edip terkim kılınan keşif defteri iktizâsınca Nafia Nezareti için tensib olunan mahallin üç bin üç yüz on altı ve ebniye-i hassa memurları ikâmeti için tayin kılınan mahallin dahî altı bin sekiz yüz altmış yedi kuruş masrafla tamir ve tecdidi vücûda geleceği anlaşılmış..." ifadelerden Nafia Nezareti'nin Ticarethane binasını kullandığı ve Ebniye Meclisi'nin de gerekli tadilatlardan sonra buraya taşınacağı anlaşılmaktadır (Çelik, 2007).

Resim 3.34. Ticaret binasının Ayverdi Haritası'nda belirtilen yeri, (Ayverdi, 1958)

Tahir Paşa Konağı

Resim 3.35. Zabtiye olarak kullanılan Tahir Paşa Konağı, 1880-1893, (İnternet: URL-54)

Akyıldız (1993), 1839'da bağımsız olarak kurulan Ticaret Nezareti'ne çalışma yeri olarak Bahçekapı'daki (Sirkeci) Tahir Paşa konağının verildiğini belirtmiştir. Yine Akyıldız'ın ifade ettiğine göre Nafia Nezaret'in kurulduğu 1848 yılında Babıalide'ki Ticaret Nezaret'inin bir üst katında olduğunu belirtmektedir 1839 yılında Babıali'de gerçekleşmiş

olan büyük yangın sonrasında geçirdiği tadilat sonrasında artık devlet işlerinin görüldüğü bir yapı haline gelen Babıali'de 1844 'den sonraki bir tarihte Ticaret Nezareti ile Nafia Nezaret'inin yine geçici olarak çalıştığı tahmin edilmektedir²⁰ (Akyıldız, 1993, 128-129).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerileme döneminin üstesinden gelmek için batılılaşma çabalarıyla devlet teşkilatının yenilendiği ve yönetimde nezaretlere yer verilmesi; bu nezaretlerin zaman içinde gelişmesi, genişlemesiyle personel sayısının artması gibi nedenlerin bu dönemde devlet daireleri için mekân arayışına sebep olmuştur. Bu sebeple, devlet hazinesinden karşılanarak yapılan konaklar nazırların hem ikametgâh adresi hem de devlet işlerinin görüldüğü yer olarak belirlenmiştir. Çelik (2007)'in çalışmasına göre, Tahir Paşa Konağı' nın Nafia Nezareti'ne verilmiş tarihinin bilinmediği 1875-1882 yılları arasına tarihlenen Ayverdi Haritası'nda belgelendiği belirtilmektedir. Bir müddet Zaptiye Dairesi olarak Tahir Paşa Konağı' nın günümüze ulaşmadığını ve şu an konağın bulunduğu arsada Sirkeci'de bulunan Merkez Postane'sinin yer aldığı bilinmektedir²¹.

Rauf Paşa Konağı

Resim 3.36. Rauf Paşa Konağı, (İnternet: URL-55)

²⁰ Gündoğan'ın çalışmasında Babıali'nin 1839 yangınından sonra yapıyı kullandığını belirttiği devlet daireleri arasında Ticaret veya Nafia Nezareti'ne rastlanılmamıştır (Gündoğan, 2011).

²¹ Bir müddet Zaptiye Dairesi olarak Tahir Paşa Konağı' nın günümüze ulaşmadığını kaydeden Çelik, yaptığı çıkarımlara göre Zaptiye binası olarak kullanılan yapı ile Ayverdi haritalarını karşılaştırarak konağı tespit etmiştir ancak fotoğraftaki yapının Zaptiye binasının Ticarethane binası da kullandığından fotoğrafın Eski Ticarethane binası olabileceğini ifade etmiştir (Çelik, 2007).

1865 tarihli Hocapaşa yangınında yanan Rıfat Paşa'nın ahşap konağının yerine kagir olarak yaptırılan bu konak, Eminönü İlçesi'nde, Sirkeci'yi Cağaloğlu'na bağlayan Bâbiâli Yokuşu (Ankara Caddesi) ile Prof. Kazım İsmail Gürkan Caddesi'nin kesiştiği köşede, 33/21 parselde bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Nafia Nezareti ²²olarak kullanılan bu yapının daha önce I. Mahmud Vakfına ait olduğu ve aynı bahçede yer alan iki konakla beraber Maliye Hazinesine geçirilerek kamu kurumlarının kullanımına tahsis edildiği bilgisiyle karşılaşılmıştır. Maliye Hazinesi'ne ait bu yapı, günümüzde İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır (Çelik, 2007).

“Üç katlı olarak Avrupa Neo-klasiği tarzında inşa edilmiş olan konakta, ampir üslubun ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Dışa taşkın bir şekilde tasarlanan orta bölüm, zemin katta dört ayak üzerine oturmaktadır. Cephelerde, yatay silmeler ve plasterler ile vurgulanan kat ayrımları yarım daire ve basık kemerli pencereler ile belirginleştirilmiştir. Konağın giriş katında yer alan merdivenlerin ön kısmına yerleştirilen dört adet piyedestalli sütun ile bu bölüm vurgulanmıştır. Sütunların başlık kısmında bulunan palmet tarzındaki süslemeler ise oldukça dikkat çekicidir. Üst katlara çıkışı sağlayan üç kollu merdivenler ile görkemli bir hal kazanan konaktaki üçlü pencere dizileri, aynı zamanda merdiven ve sofaların bol aydınlıklı birer mekân olmasını sağlamıştır. Odalarda sade bir süsleme anlayışının hâkim olduğu konakta, tüm katlarda zeminlerin farklı desenler içeren yer karoları ile kaplı olduğu görülmektedir” (İnternet: URL-55).

Resim 3.37: Ayverdi Haritasında Nafia Dairesi Olarak tanımlanan Tahir Paşa Konağı ile Rauf Paşa Konağı, (Ayverdi, 1958)

²² Çelik, 1880-1893 yılları arasına tarihlenen II. Abdülhamid Fotoğraf Albümleri'nde , konağın Ticaret ve Nafia Nezareti olarak adlandırıldığını ifade etmektedir.

3.3.2. Cumhuriyet döneminde kullandığı yapılar

Apartment Dairesi/ Ulus Karaođlan Caddesi

1920’de Osmanlı Hükümeti’nin İstanbul’da olan Nafiz Nezâreti ile eş zamanlı olarak kurulan TBMM Hükümeti’nin bakanlığı olan Nâfi’a Vekaleti’nin ilk yıllarında faaliyetlerine Ulus Karaođlan Caddesi’nde bir apartman dairesinde²³ devam ettiği arşivlerde yer almakla birlikte detaylı bilgiye erişilememiştir. Bunun sebebinin de durumun geçici olması ve apartman dairesinin yeni şekillenen Ankara’da varlığını sürdürmemesi olarak tahmin edilmektedir.

Bayındırlık Bakanlığı Binası/ Vekaletler Caddesi

“...Yeni üslupta, aydınlık, tertemiz, yenilik ve tazelik kokan bir saray: Nâfi’a”.
(Aslanoğlu, 2010:130)

Resim 3.38. Clemens HOLZMEISTER, Nafia Vekaleti (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı), 1934, (İnternet: URL-56)

Cumhuriyet’in ilanından sonra yeni bir devlet yapılanmasına giren Türkiye’nin başkenti olarak Ankara ilan edilmiştir. Ülkede ulaşım sorununun ilk anda gerekli ihtiyaçları karşılayacak şekilde çözümlenmesi ardından, 1930’larda Ankara’nın imarı ve devlet

²³ 26 Aralık 1930-26 Ekim 1933 tarihleri arasında Bayındırlık Bakanlığı yapmış olan Sn. Hilmi URAN’ın yazmış olduğu “Hatıralarım” adlı eserinde “... Nafia Vekaleti binasının inşasına zamanında başlanmış; fakat bina, tabii benim Vekaletten ayrılışımdan sonra bitirilerek, Vekalet daireleri Karaođlan’daki apartmandan oraya taşınmıştı” olarak bahsettiği hatıralarından anlaşılmıştır (ÇŞB, 2015b:236).

işlerinin yürütülebilmesini sağlayacak resmi kurum binalarının yapımına önem verilmiştir. Bu çerçevede, 1927 Teşviki Sanayi Kanunu'nun verdiği olanaklarla Türkiye'de Teşviki Sanayi Kanunu'nun verdiği olanaklarla gerek mimarlık faaliyetinde gerekse eğitiminde bulunulması amacıyla yabancı uzmanlar davet edilmiştir (Ural, 1974).

1927-1940 yılları arasında, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin kapanması ardından, Türkiye'ye çağırılan Guilio Mongeri, Ernst Arnold Egli, Theodor Jost, Clemens Holzmeister, Jansen, Gustav Oelsner, Bruno Taut, Paul Bonatz, Hans Polzig ve Henri Prost... gibi kent plancısı ve mimarlar eğitim ve uygulama alanında etkin rol almışlardır. (Sarıaslan, 2005:76) İsmi geçen mimarlar arasında bulunan Clemens Holzmeister'a Ankara devlet Mahallesi, Vekaletler Caddesi'nde -o zaman ki adı Nâfi'a Vekaleti-Bayındırlık Bakanlığı mimari projesinin hazırlanması işi verilmiştir. Holzmeister Ankara'da yapmış olduğu yönetim yapılarında, içinde bulunduğu modern mimarlık üslubunun geliştiği dönem dolayısı ile, yalın cephe arayışlarında bulunurken diğer bir yandan da geleneksel Türk Evi'nde gerçek bir fonksiyonu bulunan çıkmayı bina girişlerinde kullanarak bir sentez gerçekleştirmiştir (Erkmen, 2003).

Yapının temelleri, Devlet Mahallesi'nin zeminini oluşturan kil tabakasına betonarme sömeller üzerinde oturtulmuş; bodrum katta taş, diğer katlar ise tuğla malzeme kullanılarak yapılmıştır. Kat döşemeleri ve çatı betonarme ve çatı üzeri rüberoit ve kurşunla kaplanmıştır. Ana girişin bulunduğu orta akstaki çıkmanın ilk katında yatay derzli taş kaplama ve binanın diğer yüzeylerinde ise sıva üzeri boya uygulaması yapılmıştır. Bahçenin düzenlemesi mimar ve bahçe tasarımcısı olan Fransız Theo Leveau tarafından yapılmıştır (Aslanoğlu, 2010:130).

Bayındırlık Bakanlığı için projelendirilen yapı; zemin üzerinde dört katlı, bina girişinin önünde bulunan caddeye dik iki blok ve bu blokları birleştiren zemin ve iki katıyla bir yatay blok ve ana girişin bulunduğu orta kütlede oluşturulmuştur.²⁴ Öne çıkan orta merdivenli ana girişten, yapıya yanlarda bulunan bloklardan da girişler vardır.

²⁴ Sonradan, caddeye dik olan blokların üzerine bir kat daha ilave edilmiştir.

Resim 3.39. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı cephe ve iç mekân fotoğrafları, (İnternet: URL-56)

Orta giriş kütleli yan cephelerde dışa taşan ve köşelerde balkon oluşturan çıkmaları ve ön cephesinin beş akslı girinti ve çıkmalarıyla diğer kısımlara göre daha hareketli bir biçimlenmeye sahiptir. Orta girişten sonra mermerle kaplı antreden mermer bir merdivenle bakanlık makamına ve tören salonuna çıkılır. (Bkz. Resim 3.39) Yüz yetmiş beş oda (Aslanoğlu, 2010:130) yan bloklarda koridorların her iki tarafına, orta blokta ise koridorun tek bir yanına dizilmiştir (Erkmen, 1998).

Yapı bloklarında, pencereler tek düze yerleştirilmiş ve çıkıntılı taş çerçeveler içinde alınmışlardır. (Bkz. Resim 3.39) Holzmeister'in binaya ait eskizlerinden bir ön görünüş-perspektif çiziminde cephe boyunca dikilecek, üzerlerinde rölyefler olan altı adet kare kesitli sütun önerdiği görülmekte olup, uygulamada bunların gerçekleştirilmediği anlaşılmaktadır (Aslanoğlu, 2010:130).

İkamet Sitesi/ Kumrular Sokak

Resim 3.40. Teknik Araştırma Uygulama Genel Müdürlüğü olarak hizmet veren İkamet Sitesi (İnternet: URL-57)

1956 yılında, Emlak ve Kredi Bankası'nın Ankara'da konut üretimi için ortak olduğu Ankara İmar Limited Ortaklığı tarafından Mimar Orhan Bolak, Mimar Orhan Bozkurt ve Mimar Gazenfer Beken hazırlatılan Kumrular İkamet Sitesinin konut fonksiyonunda tasarlanmış olup; 1961 yılında projede tadilat yapılarak sergi salonu ve konferans salonu işlevleri de eklenmiştir. Zemin ve iki bodrum katlı üç ayrı kütlelerin ortak kullanım mekânları ile birleştirildiği Kumrular İkamet Sitesi'nde üç normal kattan oluşan iki blok ile sekiz normal kat ve projede gazino olarak kullanımı önerilen bir teras kattan oluşan bir blok bulunmaktadır (Bayraktar, Ayhan, Uysal ve Şumnu, 2014).

Kumrular İkamet Sitesi üç yatay prizmatik kütlelerin, lokanta ve gece kulübü olarak tasarlanan, ancak sonraki yıllarda konferans ve sergi salonlarına dönüştürülen ortak kullanım mekânlarının bulunduğu bir ara kütle ile birleştirilmesinden oluşan "U" plan şemasına sahiptir. Bu şema yerleşimin kullanıcılarına özel bir iç bahçenin ortaya çıkartılmasına olanak vermiştir. Kumrular İkamet Sitesi dört ayrı plan şemasına sahip dairelerden meydana gelmiş olup; A Blok iki merkez çekirdek sirkülasyon etrafına yerleştirilen iki ayrı tipteki dairelerden oluşmaktayken, B ve C Blokları tek bir merkez sirkülasyon etrafında yer alan ayrı ayrı plan şemalarına sahip dairelerden oluşmaktadır. Her bloğun çekirdek sirkülasyonlarında dairesel formda merdivenler kullanılarak, ferah sirkülasyon alanları tanımlanmıştır (Bayraktar ve arkadaşları, 2014 :97).

Uzun yıllar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teknik Uygulama Araştırma Merkezi binası olarak kullanılan yapı kompleksi (Bayraktar ve arkadaşları,2014 :97) 2015 aralık ayında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın aldığı karar ile yıkılmıştır. Günümüzde hala boş olan parselin ne amaçla kullanılacağı bilinmemektedir.

Yapı İşleri Genel Müdürlüğü/ Çetin Emeç Bulvarı

Resim 3.41. Abdullah Demir, 1988, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, (İnternet: URL-58)

Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Binası Çetin Emeç Bulvarı üzerinde mülkiyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na tahsis olan bir yapıdır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı personelinden edinilen bilgiye göre; bakanlığın kapanan birimlerinden Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü için Mimar Abdullah Demir tarafından projelendirilen yapı 1988 yılında kullanıma alınmıştır. Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasıyla boşalan yapı, o zaman Vekâletler Caddesindeki Bakanlık merkez binasında hizmet veren Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, gerekli iç mekân düzenlemelerini yaptıktan sonra Çetin Emeç Bulvarında bulunan bu binaya taşınmıştır.

Zemin ve 7 kattan oluşan bu yapı avlulu biçimde tasarlanmış ve avlu etrafındaki koridorlara dizili ofislerden oluşmaktadır. Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'nün uzun yıllar hizmet verdiği bu yapı 2019 yılı mart ayı itibari ile boşaltılacağı ve Polis Vakfı tarafından kullanılacağı bilgisi Bakanlık yetkilileri tarafından şifahi olarak edinilmiştir.

Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'nün, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın tüm birimlerinin Mustafa Kemal Mahallesi'nde bulunan ana hizmet binasına taşınması ile birlikte Bakanlığın Gölbaşı ilçesinde laboratuvarlarının yer aldığı binasından başka ek hizmet binası olmayacaktır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı/ Mustafa Kemal Mahallesi

Resim 3.42. Mim Mimarlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015, (İnternet: URL-59)

Çevre ve Şehircilik Bakanlığımız Hizmet Binası inşaatı Ankara ili, Çankaya ilçesi Mustafa Kemal Mahallesinde üzerinde inşa edilmiştir. Bakanlık binası bünyesindeki 8 Genel Müdürlüğe hizmet üzere tasarlanmıştır; 3 bodrum kat, zemin ve 18 kattan oluşan yaklaşık 142.500 m² inşaat alanına sahiptir.

Dört cepheli, dikdörtgen formlu olarak tasarlanan bu yapı 3 katlı baza üzerinde 16 kat olarak inşa edilmiştir. Projede makam girişi, ziyaretçi ve personel girişi ile sosyal tesisler girişi olmak üzere toplam üç adet giriş bulunmaktadır. Bodrum katlarda, sığınak, otopark ve teknik hacimler; zemin kat, 1.kat ve 2. katlarda, Bakanlık Makamı, Rehberlik ve Teftiş, Personel Daire Başkanlığı, Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, Destek Hizmetler Daire Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, İç Denetim, Yüksek Fen Kurulu, kreş, konferans salonu, eğitim salonları, çok amaçlı salon, sağlık birimi, özel yemek salonu, kafeterya, yemekhane ve laboratuvar yer almaktadır. 3 ve üzeri katlarda ise genel müdürlükler hizmet birimleri bulunmaktadır. Dönemin alışagelmış planlamasıyla oluşturulan kat planları ortada asansör, yangın merdiveni, toplantı salonları ve tuvalet gibi birimlerin bulunduğu çekirdek etrafındaki koridora dizilmiş çoğunlukla camekânlı ofislerin olduğu bir bina olarak tasarlanmıştır. Dönemin diğer yapılarının etkilendiği gibi yine kendisine ait olan yönetmeliklerden etkilenen bu yapı da makam katı haricinde, yangın merdiveni dışında bir merdiven bulunmamaktadır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Hizmet Binası Enerji Verimliliği Performansı Yönetmeliğine göre çevre dostu bina olarak tasarlanmış olup, yağmur suyu ve gri suyun tekrar

kullanılabildiği projede, güneş panelleri de yer verilen yapıda yenilenebilir enerji kaynakları kullanıldığı bir bina elde edilmiştir.

Bina cephesi, alüminyum silikon giydirme cephe ve cam elyaf takviyeli beton kaplamadan oluşmaktadır. Ayrıca, yine dönemde popüler olan eskiye öykünme arzusuyla kullandığı Selçuklu dönemine ait motifler CNC lazer kesimli cephe elemanları ile kullanılmıştır.

2018 yılında değişen sistem ile Bakanlığın teşkilat yapısına ilave olan Milli Emlak Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü'nün de binaya taşınması ile artan nüfusa hizmet edebilmek amacıyla, bir takım kullanıcı değişiklikleri yapılmış ve ofislerin tasarım aşamasında belirlenen kişi sayısının üzerinde kullanım sağlanması suretiyle yeni gelen Genel Müdürlüklere yer açılmıştır.

4. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI'NIN MİMARİ KİMLİĞİ ÜZERİNE

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar teşkilat yapısı ve teşkilat kanunundaki geçirdiği değişiklikler ile çok defa yeni bir yapılanma içerisine girmiştir. Bu değişiklikler zaman zaman görev ve sorumluluk alanlarının farklı kurumlara vermesine zaman zaman ise farklı kurumların görevlerini üstlenmesine neden olmuştur. Bakanlık, özellikle Geç Osmanlı Döneminde sık aralıklarla Ticaret Nezâreti bünyesine alınmış ve tekrar müstakil hale getirilmiştir. Geçirdiği bu değişiklikler sonucu, yenisine ihtiyaç duyulan kuruluş kanunlarıyla, görev tanımları ve organizasyon yapısında yapılanmalar geçirmiştir.

Neredeyse iki yüzyıla yakın süredir varlığını sürdüren Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar şehircilik ve inşaa faaliyetlerinde önde gelen kurum olmuştur. Kendi içinde geçirdiği bu değişiklikler, yapılaşmaya ilişkin söz sahibi etken bir kurum olması dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ya da yeni ulus devletin kurulduğu Erken Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında da devlet üzerinde etkili olmuştur. Kurumsal kimliği sık değişen bu yapı aynı zamanda var olduğu dönemi de hiç şüphesiz ki etkilemiştir.

Tezin diğer bölümlerinde Bakanlığın kurumsal kimlik okumasının yapılabilmesi adına tarihçesi, faaliyet alanları ve kullandığı yapılar anlatılmıştır. Bu bölümde ise, kurumsal kimliğinin değişikliğine altlık hazırlayan mevzuat üzerinden ve mimari olarak da kullandığı ve kamu adına yaptırdığı yapılar üzerinden kimlik okuması yapılacaktır.

4.1. Mevzuat Üzerinden Mimari Kimliğin Okunması

Osmanlı Döneminden günümüze ulaşmış olan en eski bakanlıklarımızdan biri olan Bayındırlık Bakanlığı'nın temel amaç ve görevleri; günümüze kadar sırası ile çıkarılmış olan Kuruluş ve Görev Kanunları; Osmanlı Dönemi için, 09/03/1849 tarihli Kuruluş ve Görev Kanunu, 02/02/1870 tarihli "Nâfi'a Nezâreti'nin suret-i teşkili ve vezaifine dair Nizamname", 19/01/1880 tarihli "Nâfi'a Nezâreti'nin Nizamname-i Dahilisi" olarak anılan üçüncü teşkilat kanunu, Osmanlı Devleti'nin Bakanlık için son kanunu ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nde de kullanılması sebebiyle yeni dönemle bağ kuran 15/10/1914

tarihli Nâfi'â Nezâreti' nin Dördüncü Teşkilat Kanunu; Erken Cumhuriyet Dönemi için ise, 26/05/1934 tarih ve 2443 sayılı; 26/05/1939 tarih ve 3611 sayılı, 09/05/1958 tarih ve 7116 sayılı “İmar ve İskân Bakanlığı'nın Kuruluş ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun”,13/07/1972 tarih ve 1609 sayılı “Bayındırlık Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Kanunu”, 06/06/1991 tarih ve 3755 sayılı Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ardından 29/06/2011 tarih ve 644 sayılı “Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”dir. Bakanlık yapısı son olarak 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile değişiklik göstermiş; Türkiye Cumhuriyeti bünyesindeki tüm bakanlıkları kapsayan kararname ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın da teşkilat yapısı ile görev ve sorumluluk alanlarında değişiklikler yapılmıştır.

Giderek değişim gösteren bakanlık yapısı “yapı işleri, ülkenin ulaştırma ihtiyacını karşılayan karayolları, demiryolları, limanlar ve kıyı yapıları, hava meydanları, doğal gaz boru hatları ve tesisleri inşaatını ve esaslı onarımlarını yapmak ve yaptırmak” gibi kapsamlı iş sahalarından bazılarını farklı kurumlara vermiş ve günümüzde çevre ve şehircilik (inşaat, mimari proje, kentsel tasarım, imar planlama, kentsel dönüşüm, mevzuat düzenleme, harita, yer bilimsel etüt çalışmaları ve coğrafi bilgi sistemleri vs.) konularında faaliyetlerine devam ederken hazırladığı, kanun, yönetmelik gibi mevzuatla da ülkemizdeki mimari gelişmeleri olumlu ya da olumsuz yönde bir hayli etkilemiştir.

Tezin bu bölümünde geçmişten günümüze kadar yayımlanmış önemli görülen mevzuattan kısaca bahsedilmiştir.

Türk Mühendis ve Odalar Birliği'nin Kuruluşu /1954

Bayındırlık Hizmetlerine ilişkin mevzuatın önemli bir parçası olarak, 27/01/1954 tarihli 6235 sayılı Türk Mühendis ve Odalar Birliği'nin Kuruluş Kanunu 04/02/1954 tarih ve 8625 sayılı Resmî Gazete ile yürürlüğe girmiştir. Bu Kanuna göre, Türkiye'de mühendislik ve mimarlık mesleklerini yerine getirmek isteyenler, mesleklerini yapabilme şartı olarak odaya üye olmakla mükellef kılınmıştır.

Kanununun 34. Maddesine göre; yabancı müteahhitler veya yabancı kuruluşlar, Türkiye'de devlet daireleri ile resmi ve özel bütün kuruluşlara ve şahıslara karşı, doğrudan veya yerli

kuruluşlarla ortak olarak taahhüt ettikleri mühendislik veya mimarlık ile ilgili işlerde; yalnız o işe ait olmak ve bu kanunla kurulan birliğin görüşünü almak, Bayındırlık Bakanlığı'nın onayından geçmek şartı ile; yabancı uzman çalıştırabilmekteydi. Bu kanunla, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yabancı mimarların eğitim ve proje yapımı alanlarında etkin oldukları dönemden sonra bir kontrol mekanizmasının kurulmak istediğini söyleyebiliriz.

3194 Sayılı İmar Kanunu / 1956

1956 yılında çıkarılan 6785 sayılı İmar Kanun'un ve imar konusundaki diğer mevzuatı yürürlükten kaldıran yeni İmar Kanunu,

Bu kanunla, mahalli idarelere imar konularında yetki verilmiş ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, belediyeler tarafından yaptırılan imar planların birer örneğinin gönderildiği veya mahalli idareler ve merkezi devlet teşkilatının birimleri arasındaki koordinasyonun sağlandığı birim haline gelmiştir.

Bu iki kanunda yapılan bir değişim de yapı ruhsatına ilişkindir. Ruhsat verilmesi şartı; 6785 sayılı İmar Kanununun 4 üncü maddesine göre “Yapı ruhsatı alma k için belediyeye bir dilekçe ile müracaat edilmesi, tapunun ve varsa çapının gösterilmesi ve dilekçeye bu kanuna uygun olarak hazırlanmış mimari, statik ve tesisat plân, proje resim ve hesaplarından gerekli olanlarının eklenmesi lâzımdır.” işleme alınırken, 3194 sayılı İmar Kanununun 21 nci maddesine göre “ Bu Kanunun kapsamına giren bütün yapılar için 26 ncı maddede belirtilen istisna dışında belediye veya valiliklerden veya yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarından yapı ruhsatı alınması mecburidir.” Olarak değiştirildiğinden serbest mimarlık ve mühendislik odalarının da kontrol altına alındığını görmekteyiz.

2490 Sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu'nda Değişiklik Yapılması / 1979

Yatırımlar için önemli bir kanun olan 2490 sayılı Kanun'da 1979 yılında değişiklik yapılmıştır. Bu kanununa göre Emanet Usulü başlığında şöyle ifade etmektedir:

“Madde 50- Aşağıdaki işler bir müteahhit araya girmeksizin dairesi tarafından veya daire namına resmen teşkil edilecek mes'ul heyetler ehile emaneten yaptırılabilir:

A) Keşif bedeli (on bin) lirayı geçmemek üzere resmî dairelerin binaları, yolları, köprüler inşa veya tamiri

B) Keşif bedeli (beş yüz bin) lirayı geçmemek üzere harp gemileri (onarılması) tamirleri;

C) Mevaddı infilâkiye imali ve istihkâmların inşa ve tamiri ile yasak mıntukalar içindeki arazi ve meyve ağaçları hasılatının toplattırılması;

D) Tuz çıkarma işleri;

E) Eksiltme veya pazarlık suretiyle ihalesi mümkün olmayan diğer inşa, tamir ve imal işleri (Bunların tahmin veya keşif bedelleri on bin lirayı geçtiği takdirde icra Vekilleri Heyetinden karar alınması şarttır).”

Buna göre, bir müteahhit olmaksızın kuruluşlarınca oluşturulacak sorumlu kurullar ile emaneten iş yapılabilmesinin önü açılmıştır. Ancak, dönemin siyasi ve sosyal şartları gereği herhangi bir emanet çalışmasının yapılmadığı bilinmektedir (ÇŞB, 2015b:341).

2981 Sayılı İmar Affı Kanunu / 1984

Ülkenin hemen her tarafında vatandaşın kendi yöntemleri ile yapmış olduğu yürürlükteki mevzuata aykırık yapmış olduğu yapılar ülke genelinde önemli bir sorun haline gelmiş ve bu durumun önüne geçilememesi sebebiyle 24 Şubat 1984 yılında İmar Affı Kanunu 8/03/1984 tarih ve 18335 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna amacı, “İmar ve gecekondulaşma mevzuatına aykırı olarak inşa edilmiş ve inşa halindeki bütün yapılar hakkında uygulanacak işlemleri düzenlemek ve bu işlemlere dair müracaat, tespit, değerlendirme, uygulama ve duyuru esaslarını ve ilgili diğer hususları belirlemek” olarak belirlenmiş ve tespit ve değerlendirmeler için yeminli özel teknik bürolar kurulmuştur. Gecekondulaşma ve mevzuat dışı uygulamalar ülke genelinde bir sorun haline gelmişken üstü kentleşme için büyük sorun olan kontrolsüz yapılaşmanın üstü yenileri yapıncaya kadar örtülmüştür.

2982 Sayılı Konut İnşaatında ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere Yapılacak Yatırımlarda Vergi, Resim ve Harç İstisna ve Muafıkları Tanınması Hakkında Kanun / 1984

Dönemin konut ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla konut inşaatı ile kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımların, vergi, resim ve harç istisna ve muafık vererek konut yapımına teşvikin sağlanması amacıyla yoluyla teşvikinin sağlanması için 24/02/1984 tarih ve 2982 sayılı “Konut İnşaatında ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde

Yapılacak Yatırımlarda Vergi, Resim ve Harç İstisna ve Muaflikları Tanınması Hakkında Kanun” 01/03/1984 sayılı ve 18328 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu / 1984

“Konut ihtiyacının karşılanması, konut inşaatı yapanların tabi olacağı usul ve esasların düzenlenmesi, memleket şart ve malzemelerine uygun endüstriyel inşaat teknikleri ile araç ve gereçlerin geliştirilmesi ve Devletin yapacağı desteklemeler için Toplu Konut Fonunun meydana getirilmesi ve kullanılması” amacıyla 02/03/1984 tarih ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu 17/03/1984 tarih ve 18344 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanunla, yine şehirlerde yaşanan konut açığının kapatılması hedeflenmiş ve Merkez Bankası nezdinde kurulan bir “Toplu Konut Fonu” nun başlıca kaynakları tekel maddeleri, akaryakıt ve yurtdışı çıkış harçları olarak belirlenmiştir.

Ferdi ve toplu konut kredisi, konut kredisi faiz sübvansiyonu, toplu konut iskân sahalarına arsa temini, araştırma, turizm alt yapıları, konut alt yapıları veya okul, karakol, ibadethane, sağlık tesisleri, spor tesisleri, postane, çocuk parkları ve benzeri tesisler ile konut sektörü sanayiini teşvik için yatırım ve işletme kredisi alanlarında kullanılacak toplu konut fonu; Başbakanlığa bağlı olarak 29/02/1984 tarih ve 2983 sayılı “Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun” kapsamında kurulan, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı’nca yürütülecektir.

İstikrarlı ve güvenilir gelir verilmesi suretiyle tasarrufları teşvik ederek sağlanacak ek finansman kaynakları ile kamu yatırımlarını hızla gerçekleştirmek üzere hazırlanan 2983 sayılı kanunla köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları gibi kamusal ihtiyaçların da karşılanması için yine Merkez Bankası’nda “Kamu Ortaklığı” fonu oluşturulmuştur.

Birbirini besleyen bu iki kanun yalnız konut ihtiyacını değil aynı zamanda donatı alanları olarak adlandırılan diğer kamusal alan fonksiyonlarını da konutlarla beraber arttırmayı hedeflemektedir.

3086 Sayılı Kıyı Kanunu /1984

Deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinde, bu yerlerin özelliklerini gözeterek koruma ve kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla 27/11/1984 tarih ve 3086 sayılı Kanun 1/12/1984 tarih ve 18592 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla, kıyı şeritlerdeki özel mülkiyet hakkı kontrol altına kamu yararı gözetilmiştir.

3996 Sayılı Bazı İşlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılmasına Dair Kanun /1994

“Kamu kurum ve kuruluşlarınca (kamu iktisadî teşebbüsleri dahil) ifa edilen, ileri teknoloji ve yüksek maddî kaynak gerektiren bazı yatırım ve hizmetlerin, yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yaptırılmasını sağlamak” amacıyla 08/06/1994 tarih ve 3996 sayılı “Bazı İşlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılmasına Dair Kanun” 13/06/1994 tarih ve 21959 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kanun, köprü, tünel, baraj, sulama, içme ve kullanma suyu, arıtma tesisi, kanalizasyon, haberleşme, enerji üretimi, iletimi, dağıtımı, maden ve işletmeleri, fabrika ve benzeri tesisler, çevre kirliliğini önleyici yatırımlar, otoyol, demiryolu, yeraltı ve yerüstü otoparkı ve sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları ve benzeri yatırım ve hizmetlerin yaptırılması, işletilmesi ve devredilmesi konularında, yap-işlet-devret modeli çerçevesinde sermaye şirketlerinin veya yabancı şirketlerin görevlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

595 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname /1999

17 Ağustos 1999 tarihinde Adapazarı-Gölcük-Yalova hattındaki fayda gerçekleşen kırılmadan dolayı yaşanan deprem felaketi bölgede binlerce can kaybına ve yapıların yıkımına sebep olmuştur. Güvensiz ve kontrolsüz yapılaşmanın hat safhalara çıkması nedeniyle bundan sonra yapılacak yapılar üzerinde kontrol mekanizması olacak yapı denetim firmalarının oluşturulması için düzenleme başlatılmıştır. “Yapıda can ve mal güvenliğini sağlamak, kaynak israfına sebep olan plansız, kontrolsüz ve kalitesiz yapılaşmayı önlemek, çağdaş norm ve standartlarda yapı üretmek ve bunun için yapı denetimini sağlamak, yapı hasarı nedeni ile zarara uğrayan kişilerin haklarını korumak ve

doğabilecek zararların tazminini” sağlamak amacıyla 595 sayılı “Yapı Denetimi Hakkında KHK” 10/04/2000 tarih ve 24016 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2886 sayılı Devlet İhale Kanunu veya bu konuda özel kanunlara tabi kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları veya yaptıracakları yapılar ve bodrum katları hariç, tek katlı ve yapı inşaat alanı 180 m²'yi geçmeyen müstakil yapılar²⁵ kanun kapsamı haricinde tutulmuş ve bundan sonraki uygulamalarda Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın yetkilendirildiği firmaların yapılan inşaatlar üzerinde etkinliği başlatılmıştır. Ancak, bazı hükümlerin anayasaya aykırı olması gerekçesiyle bu KHK Anayasa Mahkemesi tarafından 24/05/2011 tarih ve 2001/90 sayılı karar ile iptal edilmiştir. Bunun üzerine söz konusu KHK’da gerekli düzenlemeler yapılmış ve sonra 29/06/2001 tarih ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun 13/07/2001 tarih ve 24461 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sonrasında zaman zaman uygulama yönetmeliklerinde değişiklikler yapılan bu kanun günümüze dek kullanılmıştır. Son olarak, “Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” 29/12/2018 tarih ve 30640 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kamu İhale Kanunu / 1999

Ülkede gerçekleşmiş ve büyük kayıplara neden olmuş deprem felaketlerinden sonra, özellikle 17/08/1999 tarihli depremden sonra, sivil yapıların yanı sıra kamu yapıları da büyük hasarlar görmüştür. Kamu yapılarındaki bu hasarlar teknik zayıflığın ve ihale kanunların yetersiz olduğu kanısı uyandırdığından, kamu hukukuna tabi olan veya kamunun denetimi altında bulunan veyahut kamu kaynağı kullanan kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları ihalelerde uygulanacak esas ve usulleri belirlemek Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile açık ihale usulü, belli istekliler arasında ihale usulü, pazarlık usulü ve doğrudan temin olmak üzere sınıflandırılmış ve kriterleri belirlenmiştir.²⁶

²⁵ 30/06/2014 tarih ve 5205 Sayılı “Yapı Denetimi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile “tek parselde, bodrum katı dışında en çok iki katlı ve toplam iki yüz metrekareyi geçmeyen müstakil yapılar” olarak değiştirilmiştir.

²⁶ 2886 sayılı Devlet İhale Kanuna göre; kapalı teklif usulü, belli istekliler arasında kapalı teklif usulü, açık teklif usulü, pazarlık usulü ve yarışma usulü olarak uygulanan ihale usullerinin tekrar belirlendiği ve yarışma

Bu kanunla, daha önce şartname ve tip sözleşme hazırlama yetkisi Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'ndan alınarak Kamu İhale Kurumu'na verilmiştir.

Konut Müsteşarlığı'nın Kurulması / 2001

Kalkınma planlarına ve yıllık programlar ile bölgesel ve yerel planlar arasında uyumu sağlayarak sağlıklı ve düzenli yapılaşmayı oluşturmak üzere, yatırım sektörleri, kamu tesisleri ve her çeşit konut için ihtiyaç duyulan arsa üretimini sağlamak, konut ihtiyacını gidermeye yönelik alternatif finansman modellerini geliştirmek, arsa ve konut politikaları üretmek ve bu politikaların uygulanmasını sağlamak amacıyla kurulan 28/06/2001 tarih ve 4698 sayılı Konut Müsteşarlığı Kurulması Kanunu 07/07/2001 tarih ve 24455 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Başbakanlığa bağlı olarak kurulan bu müsteşarlık için, daha önce Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlı olan "Toplu Konut İdaresi Başkanlığı" ve Başbakanlığın bağlı kuruluşu olan "Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü" bağlı kuruluş olarak belirlenmiştir.

Ayrıca, aynı kanunla "Konut Koordinasyon Kurulu" ve "Konut Yüksek Kurulu" adlarında iki kurul oluşturulmuştur. Konut müsteşarlığı ve sözü geçen diğer iki kurul 27/11/2002 'de Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlanmış; 31/07/2003' de ise tamamen kaldırılmıştır.

6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun / 2012

6306 sayılı kanun ile afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek amaçlanmış; deprem tehlikesi altındaki ülkemizde çoğalan kontrolsüz ve sağlıksız yapılaşma sonucu oluşan yapıların dönüştürülmesi hedeflenmiştir.

---

usulünün ise kaldırıldığı görülmektedir. Ancak, sınıflamadan kaldırılan bu madde "Tasarım yarışmaları" olarak ayrı bir madde olarak kanunda korunmuştur.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği / 2014

Fiziki, doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak ve geliştirmek, koruma ve kullanma dengesini sağlamak, ülke, bölge ve şehir düzeyinde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturmak üzere hazırlanan, arazi kullanım ve yapılaşma kararları getiren mekânsal planların yapımına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Sürdürülebilir Yeşil Binalar ile Sürdürülebilir Yerleşmelerin Belgelendirilmesine Dair Yönetmelik / 2014

Binanın doğal kaynakları ve enerjiyi verimli kullanarak çevresel etkilerini azaltmak için sürdürülebilir yeşil binalar ile sürdürülebilir yerleşmelerin değerlendirme ve belgelendirme sistemlerinin oluşturulması, belgelendirme süreçlerinde rol alacakların görev, nitelik ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Binalar ile Yerleşmeler İçin Yeşil Sertifika Yönetmeliği / 2017

Binalar ve yerleşmelerin doğal kaynakları ve enerjiyi verimli kullanarak çevreye olan olumsuz etkilerini azaltmak için değerlendirme ve belgelendirme sistemlerinin oluşturulmasına, değerlendirme ve belgelendirme sürecinde rol alacakların görev, nitelik ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla hazırlanmıştır.

4.2. Kullandığı Yapılar Üzerinden Mimari Kimliğin Okunması

Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze dek varlığını 170 yılı aşkın sürdürmekte olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul dört adet binayı; Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'da iki adet binayı ana hizmet binası, altı adet binayı ise ek hizmet binası olmak üzere, toplam dokuz adet binayı kullandığı tespit edilmiştir. (Bkz. Şekil 4.1)

Tez kapsamında ise; Ankara’da kullandığı yapılardan Söğütözü Ek Hizmet Binası kiralık bina olması sebebiyle; Yüksek Fen Kurulu Başkanlığı tarafından kullanılmış ve sonrasında Sosyal Güvenlik Kurulu’na verilen arsada bulunan yapı, günümüzde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ana hizmet binasının inşa edildiği arsada bulunan Afet İşleri Genel Müdürlüğü binası ile günümüzde Altındağ Tapu İlçe Müdürlüğü olarak kullanılan ek hizmet binaları kısa süreli ve ana hizmet birimleri tarafından kullanılmamış olmasından dolayı incelemeye alınmamıştır.

Şekil 4.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kullanmış olduğu yapıların isimleri

Bakanlığın kullandığı yapılar mimari anlamda incelendiğinde; Osmanlı İmparatorluğu döneminde kullanılmış olan yapıların dönemin inşaat malzeme ve teknik bilgisinden kaynaklı olarak ahşap ve kâgir yapı olarak inşa edildiği; batılılaşma çabaları sonucu daha çok güvenilen yabancı mimar ve kalfalar dolayısı ile neo-klasik, barok ve ampir üslubuyla inşa edilen konaklarda çalışıldığı görülmüştür.

Ankara’da ise Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasıyla birlikte kurulan Nafia Vekâlet’inin 1934 yılına kadar özel bir yapıda hizmet vermediği ve Ulus Karaođlan

Caddesinde bir apartman dairesinde çalışmalarını sürdürdüğü kaynaklarda karşımıza çıkmıştır.

Başkent ilan edildiği dönem, Anadolu kasabası olarak adlandırılan ve dönemin yayınlarında da başkent Ankara'nın adeta gelişmiş bir köy olduğundan sık sık bahsedilmesi, dönemin şartlarının ve bakanlığın özellikli bir binada hizmet verememe sebebini açıklamaktadır. İnşaat alanında sosyal, siyasal, askeri ve ticari amaçlar doğrultunda öncelik verilen ulaşım ağlarının oluşturulması ardından, sıranın toplumun sosyal dönüşümüne ve topluma hizmet verecek devlet yapılarının inşa edilmesine geldiği dönemlerde, 1934 yılında ülkeye gelen yabancı mimarlardan Clemens Holzmeister'in Vekaletler Caddesindeki Nafia Vekaleti binasını tasarlamasıyla, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarihinde ilk kez kendisi için tasarlanan bir yapıda hizmet vermeye başlamıştır.

Birinci ulusal mimarlık akımıyla başlayan Ankara'nın yeniden inşa edilme süreci, Egli, Clemens Holzmeister gibi mimarların modern mimari çizgileriyle yeni bir çehre kazanmaya başlamıştır. Dönemin devlet yapıları genel olarak anıtsallığın güçlendirilmesi için simetrik, yatayda uzun mimarilerdir. Sıhhiye'den Vekaletler Caddesine kadar uzanan diğer bakanlık binaları ve bir sonraki adıyla Bayındırlık Bakanlığı, bakıldığında devlete ait bir kurum olduğun hissettiren yapılar olmuştur.

Zaman içerisinde genişleyen teşkilat yapısı nedeniyle artan hizmet birimleri ve personel sayısıyla 1934 yılında ihtiyaç duyulmuş alandan daha geniş bir alana ihtiyaç duyulmuş, ancak uzun yıllar boyunca gerek maliye hazinesinin kendisine tahsis ettiği gerek özel mülk sahiplerinden kiraladığı yapılarla hizmetlerine devam etmiştir.

Bakanlık genişleyen teşkilat yapısı ile farklı hizmet binalarında parçalı hizmet verdiği yıllarda; Yüksek Fen Kurulu gibi müstakil başkanlıkların olduğu birimleri Mithatpaşa Caddesinde SGK'nın yanındaki binayı; ayrıca, Turgut Özal Bulvarı'ndaki Altındağ Tapu İlçe Müdürlüğü binasını kullanmıştır.

Bakanlığın tarihine tanıklık eden ve aslında süreçteki tüm yapılaşmalara imza atan Yapı İşleri genel Müdürlüğü ise; yine bakanlık birimlerinden biri olan Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü için inşa ettirilen birimin kapanmasıyla, Vekaletler Caddesindeki binadan taşınmış ve Çetin Emeç Bulvarı'nda günümüzde de yer alan binada hizmet vermektedir.

Bakanlık çalışanlarından edinilen bilgiye göre 1988 yılında projelendirilmiş yapının küçük pencere açıklıkları ile dönemi yansıttığı okunabilmektedir. Bakanlık personelinden alınan bilgiye göre; 2019 yılı şubat ayında Çetin Emeç Bulvarı'nda bulunan Yapı İşleri Genel Müdürlüğü binasının da Polis Vakfı'na satıldığı ve YİGM'nin de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ana hizmet binasına taşınacaktır. Böylece aslında YİGM denince akla gelen ve bakanlığın özellikle mimarideki yüzü olan bu genel müdürlüğün de kentteki izi bir müddet sonra silinecektir.

Cumhuriyet'in sivil mimari belleğini oluşturan örneklerden biri olan Necatibey Caddesindeki İkamet Sitesi de bakanlığın ek hizmet binaları arasında yerini almıştır. Bayındırlık Bakanlığı ile İmar ve İskân Bakanlığının birleşmesi ardından İmar İskan Bakanlıklarının birleştirilen genel müdürlükleri Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü olmuş ve uzun yıllar İkamet Sitesinde hizmet vermiştir. 2011 yılında bakanlıkların tekrar birleşip ayrılmasının mevzu olduğu zamanlarda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı' da Çevre Bakanlığı ile birleştiğinden; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın daha fazla çalışma alanına ihtiyacı olmuştur. Bunun üzerine, bakanlık Çankaya İlçesi, Söğütözü Mahallesi'nde bulunan binaya taşınmıştır. Şimdiye kadar görülenlerden farklı olarak bu bina maliye hazinesine ait değil özel mülkiyettir. Yaklaşık beş yıl çalışılan bu yapıdan sonra bakanlık ikinci kez binasını yenileme kararı almış ve Mustafa Kemal Mahallesi'nde eski birimlerinden Afet İşleri genel Müdürlüğü binasının olduğu yere tüm hizmet birimlerini taşımak üzere yeni bir bina inşa ettirmiştir.

2016 yılında, Mustafa Kemal Mahallesi'nde eski Afet İşleri Genel Müdürlüğü binasının olduğu arsada inşa edilen yapıya Yapı İşleri Genel Müdürlüğü haricindeki birimlerini taşımıştır. Mustafa Kemal Mahallesi'nde ki bu yapı mimari olarak incelendiğinde; günümüzde çokça kullanılan bir yapı türü olan baza üstü kule olarak tasarlanmıştır. Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemine benzer anlayışla fakat farklı yöntemle yapıldığı Osmanlı-Selçuklu canlandırıcılığının örnekleri cephede kullanılan CNC motiflerde görülmektedir. Ayrıca, yine günümüzde cephelerde giydirme cam cephelerin fazlasıyla kullanılması ve kısıtlı açılır kanatlı pencerelerin yapılması; ısıtma-soğutma sistemlerinin mekanik olarak çözümlenmesi, binanın çekirdeğinde wc, yangın merdivenleri ve teknik hacimler gibi birimlerin çözülmesi de bakanlık binasının mimari tasarımında kullanılmıştır. 2018 yılındaki sistem değişikliği ile 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bakanlık bünyesine dahil olan maliye Bakanlığı bünyesindeki Milli Emlak Genel

Müdürlüğü ve İç İşleri Bakanlığı bünyesindeki Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü'nün katılmasıyla bakanlığın öngördüğü personel sayısının ve dolayısı ile mekân ihtiyacının arttığı söylenebilir.

Bakanlığın uzun tarihinde kullandığı yapılara bakılacak olursa, Nafia Nezareti iken Osmanlı İmparatorluğu için birçok yapı inşa edilmesini sağlayan bu bakanlığın kendisi için özel olarak bir bina inşa ettirmediği görülmektedir. Bakanlık, maliye hazinesinde başka devlet kurumlarının da zaman zaman kullandığı binaları yapılan tadilatlarla geçici süre ile kullanmıştır. Erken Cumhuriyet dönemine bakıldığında ise, yine öncelik ülkenin inşası olmuş ve Ulus'ta yer alan bir apartman dairesinde bir müddet çalışmıştır. 1934 yılında ise, modern Türkiye'nin oluşturma çabaları ile inşa edilenlerden birisi de Nafia Vekâleti olmuştur. Kullanılan malzemelerden mimari çizgilerine kadar dönemin kimliğini yansıtan bu yapının genişleyen yapısına karşılık vermemesi sebebiyle geçici değişken binalarda hizmet birimlerini parçalayarak çalışmalarını sürdürmüştür. Sonrasında yine kendi ihtiyaçları doğrultusunda yaptırdığı; dönemin olmayan mimari tarzını yansıtan ikinci binası ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı binasıdır.

Bakanlık Ankara için önemli yapılardan ikisini kendisi kullanmış bir tanesini de ilgili birimi olan İller Bankası AŞ. Genel Müdürlüğü kullanmıştır. Bu binalar, Yargıtay'a satılan Vekâletler Caddesindeki Bayındırlık Bakanlığı Binası, varlığını sürdüremeyen Kumrular İkamet Sitesi ve Ulus'ta yine varlığını sürdüremeyen İlbank binasıdır. Bakanlığın genel bütçeye tabi olması nedeniyle kendi tasarrufunda olmayan kararlarla kullandığı ve boşa çıkan yapısının başka bir devlet kurumu tarafından kullanması tabii karşılanabilir olsa da yıllarca emek vererek kurduğu kentin bugüne yansımalarını yıkmak tabii karşılanamaz olsa gerek.

4.3. Kamu Adına Yaptığı Yapılar Üzerinden Mimari Kimliğin Okunması

XIX. yüzyıl'ın son dönemindeki seçmecilik üzerine dayanan mimari anlayış Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu döneminde mimari; yabancı ve levanten mimarların da etkisiyle hem batının klasik cephe figürleri hem de Osmanlı-Selçuklunun kullandığı İslami öğelerin kullanılmasıyla eklektik bir hal almaya başlamıştır. Dönemde kullanılan bu mimari üslup devlet yapılarından mimari yapılara kadar birçok alanda kendini göstermeye devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşamış ve Erken Cumhuriyet döneminde de devam eden Mimar Kemalettin Bey ve Vedat Tek ise bu iki dönemde adeta bağ kurmuşlardır. Atatürk'ün yeni modern Türkiye'yi çağdaşlarından hiçbir şekilde geri kalmak istemeyerek kurmak istemesi Erken Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında çok da kolay olmadığı yine dönemin mimarilerinden anlaşılmaktadır.

Yavuz (Yavuz, 1981:16), Mimar Kemalettin dönem içindeki mimari anlayışını şu şekilde aktarmaktadır.

“...Kemaleddin Bey, bir mimar olarak, gücünü yitirmiş imparatorluğun geçmişteki gösterişli yaşantısına özlem duymakta, çöküntünün nedeninin, o yıllarda birçok Osmanlı aydınının yaptığı gibi, kültür yozlaşmasında aramakta, bu nedenle, Batı mimarisiyle geçmişteki Türk mimarisini karşılaştırmak gereğini duyarak, artık günün koşullarına ters düşen bu mimariden yalnızca biçimsel olarak yararlanıp yeni bir sentez oluşturmaya çabalamakta, böylece ulusçuluk akımına koşut bir ulusal mimarlık anlayışı yaratmaktaydı”

Geçmişin kötü izlerini o güne taşımak istemeyen ve modern çizgileri olan bir mimariyle yeni Türkiye'nin başkentini inşa etmekte kararlı Atatürk'ün Teşviki Esasiye Kanunu ile yabancı mimarların ülkeye gelmesi ile mimari alanda farklı üslupta yapıların ortaya çıktığı görülmektedir. Atatürk'ün ise modern mimari isteği Egli' nin şu anısından anlaşılmaktadır.

“Ayrıca Bakan, Kemaleddin Bey' in yaptığı plana göre inşaatı başlamış olan öğretmen okulunu ertesi gün ziyaret ederek, detaylı bir incelemede bulunmamı istedi. Ertesi gün incelememi tamamladım. Aynı gün Bakan'dan Ankara Palas'taki resmi baloya katılma davetini aldım...Maarif Bakanı yanıma geldi ve beni Kemal Paşa'nın bulunduğu locaya götürerek kendisi ile tanıştırdı. Kemal Paşa beni şöyle bir süzdü ve selamladıktan sonra hemen konuya girerek „Sayın Profesör, inşaatına yeni başlanan Öğretmen Okulu ve inşaat planları size gösterilmiş, ne dersiniz, gördükleriniz sizde modern bir okul izlenimi uyandırdı mı acaba? dedi. Kısa bir duraksamanın ardından şöyle dedim: „Ekselansları, Kemaleddin Bey ile birlikte çalışırsak, inşaatı elbette modern bir okul haline getirebiliriz. Bunun üzerine Kemal Paşa: “Size bunu sormadım, sadece gördüğünüzün sizde modern bir okul izlenimi uyandırıp uyandırmadığımı sormuştum” dedi. Anlaşılan gerçek düşüncelerimi söylemek zorundaydım ve de bu yapı ve planların modern bir okulu yansıtmadığını açıkça belirttim. Kemal Paşa, Maarif Bakanı Necati'ye dönerek “planları rafa kaldırın, okulun Profesör Egli tarafından inşa edilmesini istiyorum” dedi. Paşa'nın verdiği bu karardan sonra, nazikçe müsaadelerini isteyip, karmakarışık düşüncelerimle baş başa kalmıştım. Salonda bir aşağı bir yukarı gezinirken Kemaleddin Bey'i düşünüyordum...Ayağımın tozuyla, daha yeni geldiğim Ankara'da kendimi işte böyle bir olayın içinde bulmuştum” (Alpagut, 2010:133-134).

Yabancı mimarların hem idari alanda hem faaliyet hem de eğitim alanında ağırlıklı olarak çalıştığı bu dönemde mimari yapıların çehresi değişmeye başlamıştır. Clemens Holzmeister, Ernst Egli, Bruno Taut gibi mimarların çokça eser bıraktığı Ankara'da, ilerleyen zamanlarda konut mimarisi dışında iş yapamadıkları için sıkıntı yaşayan yerli mimarlar Şevki Balmumcu'nun sergi evi yarışma projesini kazanmasıyla yavaş da olsa görünür hale gelmeye başlamışlardır.

Sanayi yatırımlarının gerçekleştiği, kent, köy ve kasabalarda planlama çalışmalarının, ulaşım yapılarının, devlet kurumu binalarının, konutların yapıldığı 1930 ile 1940 arasındaki dönem Türkiye Cumhuriyeti'nde yapı üretiminin yapı üretimindeki en yoğun dönemlerindedir.

Özellikle yarışma projelerinin arttığı 1940'lardan sonraki dönemlerde, dönemin mimarları için hem iş alanı hem de sektörde kendilerini duyurma imkânı doğmuş ve Bayındırlık Bakanlığı'nın ve diğer kurumların açtığı yarışmalar sonucunda birçok mimari eser üretilmeye başlanmıştır. Bayındırlık Bakanlığı'nın mevzuat hazırlama, projelendirme ve inşa etme sürecinde Türkiye'nin yapılaşma gücü olduğu bu süreç uzun yıllar devam etmiştir.

1960'tan sonra ülkede nerdeyse her on yılda yaşanan ihtilaller Türkiye Cumhuriyeti'nin pek çok alanda bir değişim yaşamasına sebep olmuştur. 1960'lı yıllardan sonra yaşanan ekonomik gelişmeler sebebiyle daha önce büyük anlamda devlet tekelinde olan inşaat sahası özel sektöre kaymış ve kentlerde iş sahaları genişlemiştir. Kentlerdeki iş sahalarının artmasıyla köyden kente başlayan nüfusun konut sorunu ile planlı olarak baş edilememiş ve özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde gecekondulaşma sürecini hızlandırmıştır. Gecekondu probleminin önüne geçilebilmesi amacıyla, 1965 yılında kabul edilen Kat Mülkiyeti Kanunu kentlerde günümüzü de etkileyen rantların çoğaldığı yeni bir dönem başlamıştır.

1960 yılındaki askeri müdahaleden sonra çıkarılan 1961 Anayasası devletin kurumlarına da yenilikler getirilmiş ve kurumlar tarafından yapılacak yatırımların planlandığı bir dönemin önüne açacak olan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur.

1970'li yıllara gelindiğinde yapı sektörünün öncüsü olan bayındırlık bakanlığı bir süre sonra gerek teknolojik gereksinimlerin karşılanamaması gerekse maddi sıkıntılardan ötürü hazırlanan yönetmeliklerle ya da şartnamelerle yapı üretimine açılan yarışmalarda dahi kısıtlamalar getirilmiştir. Modern mimarinin kazandırdığı teras çatılarda akma, geniş yüzeyli pencere boşluklarının ısı problemi oluşturması gibi gerekçelerle çatılar kırma çatıya, pencere boşlukları ise ritmik küçük pencereler dönüşmüştür.

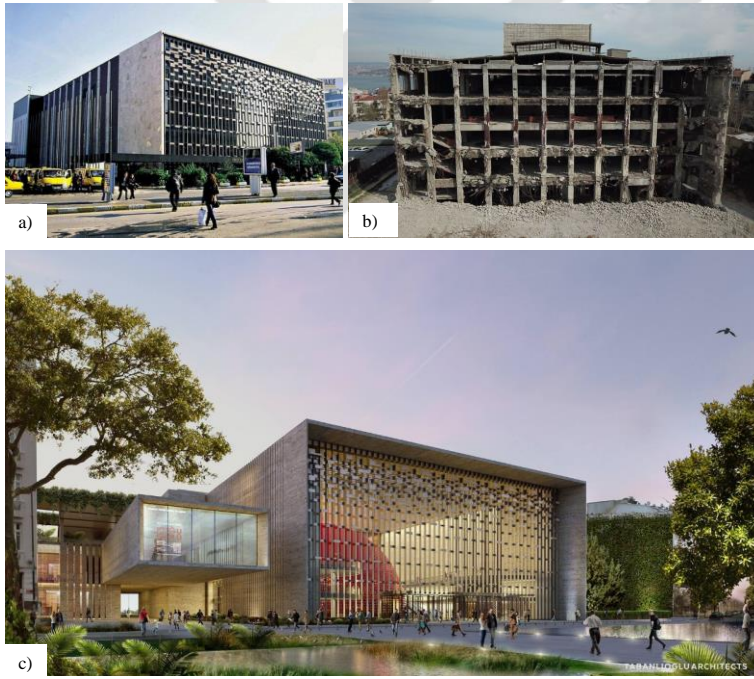
12 Eylül 1980'deki askeri müdahale sonrasında kurulan ilk hükümet tarafından devlet teşkilatında köklü bir yenilik yapılmış ve ayrılıp birleşen bakanlıklar ve yeni bakanlıkların kurulması Türkiye için yeni bir dönemi başlatmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı ve Bayındırlık Bakanlığı'nın birleşmesi sonrası ülke genelinde yapı sektörü ve imar sisteminde değişimlerin başlangıcı olmuştur. 1984 yılında çıkarılan Toplu Konut Yasası ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın kurulması ile ülkenin birçok yerinde üretilen toplu konut projeleri ile konut eksikliği devlet-özel sektör iş birliği ile kapatılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde başlayan bu hareket günümüzde halen devam etmekte ve ülkenin yedi bölgesinde de birbirine benzer tip projeler üretilmektedir.

2011 yılına kadar geçen süre zarfında, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın yönetiminde olan proje üretme ve inşaat yapma gibi önemli faaliyetler; kurumların kendi bünyelerinde kurdukları teknik birimlerdeki yetkin personel sayısının artması sebebiyle, her kurumun kendi projesini ve inşaatını özel sektöre ihale kapsamında verilerek yaptırılması suretiyle devam ettirilmiştir.

2011 yılında, eski etkinliği olmayan Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Çevre kısmı birleştirilerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak kurulmuştur. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak yeni politikalarla kurulan bakanlık günümüzde yaşanan deprem felaketlerinden sonra ülkenin riskli binalarını yenilemek amacıyla afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi için yetkilendirilmiş ve 6306 sayılı kanunun verdiği yetki ile de bu işleri yapmak üzere teşkilat yapısına Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü ismiyle yeni birim kurmuştur. Kurulan bu yeni birim ve taşra teşkilatları ile ülke genelinde riskli yapı ve riskli alan tespitleri yapılmakta ve İstanbul başta olmak üzere kentsel dönüşüm devam etmektedir. Bunun yanı sıra Yapı İşleri Genel Müdürlüğü de yine talep eden kurumların proje ve inşaat işleri için yüklenici pozisyonunda

çalışmakta ve 2015 yılında Türkiye'nin doğusunda yaşanan terör olaylarında zarar görmüş Diyarbakır Suriçi' ni yeniden yapılandırmaktadır.

2011 yılı ile başlayan bu dönüşümden ne yazık ki sadece kimliksiz olarak nitelendirebileceğimiz sağlıksız ve kaçak yapılaşma ürünü olan mimariler etkilenmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar olan süreçte etkin olarak yapılaşmanın öncüsü Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, zaman içinde kendisinin yaptığı, yaptırdığı ya da kullandığı İstanbul Atatürk Kültür Merkezi (Bkz. Resim 4.1), Kumrular İkamet Sitesi (Bkz. Resim 4.2), Ulus İller Bankası binası (Bkz. Resim 4.3), Etibank (Bkz. Resim 4.4), Marmara Köşkü (Bkz. Resim 4.5) , Çubuk Barajı Gazinosu (Bkz. Resim 4.6), Abdi İpekçi Spor Salonu yapımının yıkımına engel olamamış ve hatta yıkımına karar vermiştir.

Resim 4.1. (a) Hayati TABANLIOĞLU, İstanbul Atatürk Kültür Merkezi, 1969, (İnternet: URL-60); (b) Yıkılan AKM, 2018, (İnternet:URL-61); (c) Murat TABANLIOĞLU, yıkılan AKM' nin yerine yapılan yeni AKM binası, (İnternet: URL-62)

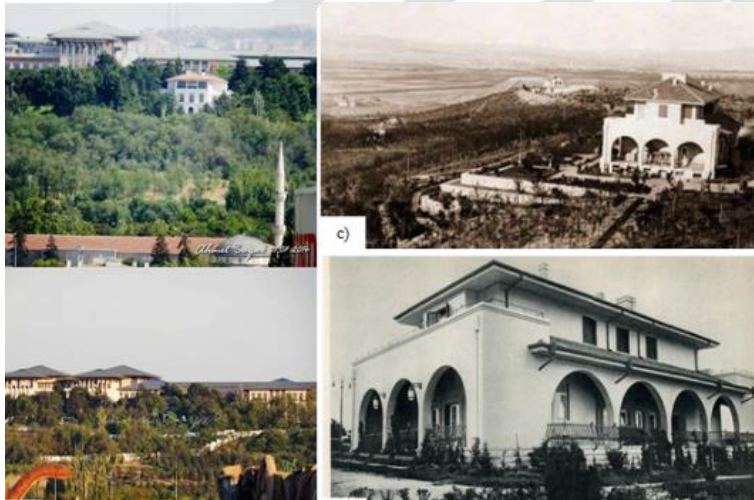
Resim 4.2. Orhan Bolak, Orhan Bozkurt ve Gazenfer Beken, Kumrular İkamet Sitesi, 1956, (a) ve (b) (İnternet: URL-57); (c) Kumrular İkamet Sitesi'nin yıkımı (İnternet: URL-63)

Resim 4.3. (a) Mimar Seyfi Arkan, İller Bankası binasının yıkım görüntüsü, (İnternet: URL-64) 1937; (b) İller Bankası binasının yapıldığı dönemden görünüşü, (İnternet: URL-65); (c) İller bankasının sonraki dönemlerinden görünüşü, (İnternet: URL-66)

Resim 4.4. (a) Etibank'ın yıkım anının görüntüsü, (İnternet: URL-66) (b) Etibank'ın Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki görünüşü, (c) Etibank'ın yıkımından sonraki fotoğraf, (İnternet: URL-67)

Resim 4.5. (a) Marmara Köşkü'nün yıkılmadan önceki ve yıkıldıktan sonraki görüntüsü, (İnternet: URL-68); (b) Erken Cumhuriyet döneminde Marmara Köşkü'nün AOC' deki görüntüsü, (İnternet: URL-69); (c) Erken Cumhuriyet döneminde Marmara Köşkü'nün perspektif görünüşü, (İnternet: URL-68)

Resim 4.6. (a) Théodore Leveau, Çubuk Barajı Göl Gazinosu,1937-1938 (İnternet: URL-70); (b) Çubuk Barajı Göl Gazinosu'nun bakımsız bırakıldığı dönem fotoğrafı, (İnternet: URL-71); (c) Çubuk Barajı Göl Gazinosu'nun bulunduğu ve bulunmadığı alandaki fotoğrafı, (İnternet: URL-72)

5. SONUÇ

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren mimari yapılar, ortak kültürün ve toplum aidiyetinin oluşmasında önemli bir unsur olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyet'in kurulmasına ve sonrasındaki süreçte de mimari hem toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hem de toplumun sosyal yapısının iyileştirilmesine yönelik kullanılan en temel araçtır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sefer yapılacak ülkelere öncelikle yol köprü gibi yapıların yapılması, bölgenin fethedilmesi ardından ise bir tür varlığını beyan etme yöntemi olarak cami, medrese, kamu binaları, kışla ya da saray gibi farklı fonksiyonlara sahip mimarilerin yapılması önemli iken Cumhuriyet döneminde ise, yeni ulus devletinin inşası için ortak bir benlik oluşturma ve devletin gücünü mimari üzerinden yansıtmak gibi çabalar olduğu yapılan araştırma sonucunda görülmüştür.

Ülkemiz tarihi içinde her iki döneme bakıldığında, kalıcı kültür mirasımızın oluşmasında en önemli etkenin devlet imkanıyla ve yetkisiyle yapılan yapılar olduğu ve bu yöntemin zaman içinde kurumsallaşan bir teşkilat yapısıyla sürdürüldüğü görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze dek ülkenin birçok yapı ihtiyacını karşılamak adına varlığını süren kurum ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'dır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kuruluş yılının 2011 yılı olduğu düşünülecek olursa Osmanlı İmparatorluğu dönemi ile ilişki kurulamaması geçirdiği yapısal ve kurumsal değişiklikler neticesinde normal karşılanabilir.

1848 yılında Umur-i Nafia Nezareti olarak kurulan bakanlığın ilk yapısı zaman içinde kapatılarak birkaç kez Ticaret Nezareti'nin bünyesine katılarak ya da eşit unvan alarak Ticaret ve Nafia Nezareti ismiyle 1920 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde ziraat, çiftlik, sanayi ve zanaat konularının geliştirilmesi ile malların ve ürünlerin arttırılması, çarelerinin araştırılması; ülkedeki dokuma sanayiinin kaliteli ve ehven fiyatla ürün vermesini sağlayacak tedbirlerin alınması; ülke sathındaki devlet yapılarının, kaliteli ve uygun fiyatla yapılması için gereken bütün işlemlerin ele alınması ve mevcut nizamların geliştirilmesi; taşradaki köprülerin tamiri; ormanların teknik esaslara uygun olarak işletilmesi ve yeni ormanların tesisi; İstanbul'un kaldırımlarının yapım ve onarımları gibi çok geniş bir görev tanımıyla hizmet verse de dönem için geçirdiği dört teşkilat kanunuyla organizasyon şemasında ve görev tanımlarında farklılıklar meydana getirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi olarak nitelendirebileceğimiz Geç Osmanlı Dönemi'nde devletin bayındırlık faaliyetleri ilk teşkilat kanunuyla Turük ve Ma'abir Müdürlüğü bünyesinde sürdürülürken geçen zaman içinde devletin ihtiyaçlarının artması sebebiyle Bayındırlık İşleri Umum Müdürlüğü bünyesinde sürdürülmüştür. Bu dönemde ihtiyaç duyulan teknik personel yetersizliği aynı zamanda bakanlığa bağlı eğitim birimlerinin oluşturulmasına ve buradan mezun olanların derecelendirilerek devletin belirlediği yerlerde zorunlu hizmet vermelerine olanak verse de Geç Osmanlı Dönemi'nde ki Avrupalı Devletler 'den geri kalmama arzusuyla gerçekleştirilen batılılaşma çabaları yabancı ve Levanten mimarların dönem içinde faaliyet alanının daha geniş olması kendilerine daha çok güvenildiği ve fırsat tanındığının göstergesidir. Dönem yapıları incelendiğinde de neo-klasik, ampir, barok, rokoko öğelerin yapıların cephelerinde kullanıldığı ve devletin kendi politikasıyla klasik mimarisinden uzaklaştığı görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'un itilaf devletlerince işgal edilmesi sonucunda; meclisin, tehlike altında olan İstanbul yerine Anadolu'da toplanmasına karar verilmiş ve milli hareketin Anadolu'dan yönetilmesinin uygun görülmesiyle ülkeyi düşman işgallerinden korumak için 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kurulmuştur. Cumhuriyet'in kurulmasından önceki bu adım İstanbul ve Ankara hükümetlerinin aynı zaman diliminde var olduğu bir dönem olmuştur ve savaş içinde yeni devletin yapılması ile ilgili detaylı çalışmalar yapılamayacağı için Osmanlı İmparatorluğu Dönemi deneyimlerinde faydalanılarak bakanlık yapıları oluşturulmuştur. Bu bakanlıklardan bir de Nafia Nezareti ile benzer teşkilat ve görev tanımına sahip Nafia Vekaleti olmuştur. 1934 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nin Nafia Nezareti içim yayımladığı son nizamnameyi kullanan Nafia Vekaleti 2443 sayılı teşkilat ve görev kanunu ile Cumhuriyet tarihi içinde ilk kanunu ile memleketin imarı, demiryolları, karayolları, limanlar, devlet kuruluşlarına ait her türlü binanın yapılması ve Türk mimarisi tarzını belirleyip yürütmekle görevlendirilmiştir. Bakanlığın yine geniş görevlere sahip olduğu bu teşkilat kanununa bakıldığında Yüksek Mühendis Mektebi Rektörlüğü ve Nafia Fen Mektebi Müdürlüğü gibi eğitim birimlerinin Cumhuriyet tarihi içinde de teknik personelin yetiştirilmesinin önemini sürdürdüğünü göstermektedir. Bunun yanı sıra, bu kanunda dikkati çeken bir görev de bakanlığın Türk mimarisi tarzını belirleyip yürütmekle görevlendirilmesidir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan ulus ve ulusu inşa eden Mimar Kemalettin, Vedat Tek gibi mimarların Erken Cumhuriyet Döneminde tasarladığı yapıların özellikle cephelerinde Osmanlı canlandırmacılığının yapıldığı görülmüştür.

Atatürk'ün genç bir devlet olan Türkiye için toplumsal, sosyal, ekonomi ve eğitim gibi konularda çağdaşlarının gerisinde kalmaması arzusu mimari yapılarda da kendini göstermiş, yeni ulus devletinin yapılarının yeni Türkiye'nin üslubunda modern ve anıtsal çizgilerle üretilmesi üzerine çalışılmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde ise, Teşvik-i Esasiye Kanunu çerçevesinde ülkeye gelerek devletin idari ve eğitim kadrolarında yer bulan yabancı mimarların etkisiyle yeni modern mimariler inşa edilmiştir. Dönem içerisinde yabancı mimarlara gösterilen bu itimat yerli mimarların faaliyet alanlarının daha çok apartman mimarileri üzerine olmasına yol açmış ve yeni devletin yapılaşma sürecinde kendilerinin de var olduğunu devletin ileri gelenlerine ispat çabasına girmelerine sebep olmuştur. Bu çaba ilk olarak Ankara Sergi Evi yarışmasının Şevki Balmumcu'nun kazanmasıyla meyvesini vermişse de öncelik bir süre daha yabancı mimarların yaptığı projelerde olmuştur.

1950'li yıllara gelindiğinde ise dünya genelinde yaşanan değişimler Türkiye'yi de etkilemiş ekonomik gelişmelerin katkısıyla özel sektör de yeni yapı tiplerine ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bu olay ise, ülkenin büyük projeler için tek işvereni olan "devlet" in "özel sektör" ile inşaat sektörünü paylaşmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra, geçen süre içinde ülkede yerli-yabancı fark etmeksizin birçoğunun kamuda çalıştığı mimarlar için özel mimarlık bürolarının açılmaya başlaması da mimarlar için önemli bir değişim olmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, devlet proje elde etmede öncelikle kendi bünyesindeki mimarlardan faydalansa da zaman içinde durum değişmiş ve özel mimarlık bürolarının kurulmasıyla iş alanının ve teknik personel sayısının artmasıyla devlet bünyesinde çalışan mimarları daha çok kontrol mekanizması olarak görevlendirirken özel büro sahibi mimarlar çeşitli ihale yöntemleri ile hizmet satın alarak proje yapılmasına olanak sağlamıştır.

1954 yılında bayındırlık hizmetleri kapsamında Türk Mühendis ve Odalar Birliği kurulmuş ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yabancı mimarların eğitim ve proje yapımı alanlarında etkin oldukları dönemden sonra bir kontrol mekanizmasının kurulmuştur. Bu düzenlemeyle yabancı mimarların sektördeki ezici üstünlükleri kırılmaya başlanmış ve mimarlık sahnesinde yerli mimarlara yer açılmaya başlamıştır.

Türkiye tarihinde yaşanan ihtilaller sonrasında devletin tekrar tekrar yapılanmaya ihtiyaç duyması sebebiyle kamunun bina ihtiyaçları uzun müddet gündemde olmuş ve ihtiyaç

duyulan projeleri elde etme yöntemlerinden olan yarışmalar da tercihler arasında bulunmuştur. 1950'li yıllarda yükselen grafiğiyle birçok mimari proje yarışması açılarak hatrı sayılır derecede mimar kendini tanıtmış ve bu yöntemle de birçok nitelikli proje elde edilmesi sağlanmıştır. Cumhuriyet tarihinden günümüze dek çok sayıda kamu kurumu için açılmış olan iki yüz atmış adet yarışmanın en çok 1960-1969 yılları arasında yüz altı adet yarışma ile yapıldığı ve son on yıla bakıldığında ise bakanlığın ilgili kuruluşu olan İbank AŞ Genel Müdürlüğü ile sekiz adet yarışma projesi açtığı görülmektedir. Grafik (Bkz. Şekil 3.11) incelendiğinde, bakanlığın Cumhuriyet tarihinde var etmiş olduğu yarışma ile proje elde etme yönteminin bir hayli zayıfladığı görülmektedir.

Politik, ekonomik ve teknolojik faaliyetlerden oldukça etkilenen mimari, ekonomik ve teknolojik etkiler sebebiyle bakanlığın oluşturduğu kıstaslara takılmıştır. Isıtma-soğutma problemlerinin önüne geçilebilmesi amacıyla pencere boyutları, ekonomi boyutuyla malzemeler sınırlandırılmış ya da teknolojiyi kullanamama gerekçesiyle akan çatılar teras çatılardan tekrar kırma çatılara dönüştürülmüştür. Yarışmalarda dahil kullanılan bu katı üslup dönemin mimari yapılarını şekillendirmiş ve tek tipliğe zemin hazırlamıştır.

Ayrıca, bakanlığın diğer bakanlık yapılarının da mimari ihtiyaçlarını karşılamada söz sahibi olması sebebiyle, bakanlıkların artan inşaa ihtiyaçlarının projelendirilmesinde kontrol mekanizmasını rahatlatmak için tek tip proje üretimine gidildiği ve ülkenin farklı birçok şehrinde birbirinin aynı yapılar yapıldığı bilinmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda açılan tip hastane yarışmaları tip proje ile kontrol mekanizması kurulduğunun göstergesidir.

Bunun yanı sıra, bakanlığın önce kendine bağlı olarak kurulan Toplu Konut İdaresi Başkanlığı' da ülkenin konut açığının tamamlanması için tip konut ve sosyal donatı projeleri geliştirmiştir. 2018 yılına kadar Başbakanlık'a bağlı olarak hizmet veren bu kurum 2018 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlanmış ve benzer politikalarla faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir.

1923-1980 yılları arasında geçen dönemde önceleri Nafia Vekâleti olarak anılan bakanlık dilde yapılan değişimler neticesinde Bayındırlık Bakanlığı olarak anılmış ve 1958 yılında görev ve faaliyet alanlarının bir kısmının devredilmesiyle İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulmasına vesile olmuştur. İmar faaliyetleri, afetle mücadele ve konut politikalarının yürütüldüğü İmar ve İskân Bakanlığı 1980 ihtilali sonrasında yapılan ilk seçimlerle kurulan

yeni hükümetin aldığı kararlar neticesinde Bayındırlık Bakanlığı ile yeniden birleştirilmiş ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığı olarak yine imar ve yapılaşma faaliyetlerinin yürütüldüğü, projelendirildiği ve mevzuatının geliştirildiği bir bakanlık olmuştur. 2011 yılına gelindiğinde ise bakanlık yapılarında tekrar değişiklikler söz konusu olmuş ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nın çevre kısmı ile birleşen Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adını almış ve günümüzde de aynı isimle devam etse de çevre kısmının ayrılması durumu bakanlıkların birleştiği 2011 yılından beri gündemdedir.

Ortak tarihi ve yaşanmışlıkların geleceğe gözle görülebilir, elle tutulabilir bir biçimde taşınmasına olanak sağlayan mimarlık yapıları ülkemiz tarihinde de gerek hatırlanma gerekse unutmama mekanları olarak çokça kullanılmıştır. İki yüzyıla yaklaşan tarihi ile mevcudiyetini devam ettiren Çevre ve Şehircilik Bakanlığı; siyasi, ekonomik ve teknolojik sebeplerle çokça isim ve görev tanımı değiştirmiştir. Bu isim değişikliklerinin yanı sıra, ülke tarihinde yapılaşmayı ve yapılaşmayı yönlendiren mevzuat geliştirmeyi tekelinde bulunduran bakanlık, tarihinde birçok yapının hayat bulup günümüze ulaşmasına katkı sağlamıştır. Son görev tanımıyla, günümüzde etkin bir biçimde devam eden kentsel dönüşüm faaliyetleri kapsamında ise yine kendisi tarafından yapılmış, yaptırılmış ya da kullanılmış olan Ulus İbank Genel Müdürlüğü binası, Kumrular İkamet Sitesi, Abdi İpekçi Spor Salonu, Atatürk Kültür Merkezi, Etibank binası gibi yapıların yıkımına imkân vermiştir. Halbwas'ın bahsettiği “unutma” ve “hatırlama” dönemlerinin oluşmasında inşa edilen yapılar ve mekanlar aracılığı ile uygulayıcısı rolünde olan bakanlık toplumsal belleği pozitif ve negatif yönde kontrol etmiştir.

Tüm bu araştırmalar neticesinde anlaşılmıştır ki; bakanlığın geçmişten günümüze kadar toplumun her türlü ihtiyacını karşılarken aynı zamanda toplumu ortak geçmişte ve gelecekte birleştirme amacıyla kimlik oluşturma misyonu bulunmaktadır. Geçen zaman içinde ülkenin geçirdiği zor şartları yönetmekte önemli bir rol üstlenen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bu süreçte yer yer değiştirdiği kurumsal kimliği ve zaman zaman gerçekleştirdiği eylemler ile kamuya karşı kendini tanımlamakta zayıflamıştır.

Cumhuriyet dönemine dair ortak aidiyet ve bellek oluşturulmasını sağlayan Nafia Nezareti'nin, nasıl ki Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki ismi, hizmet vermek için kullandığı yapıları ve dönemler içinde oluşturduğu yapıları hatırlanmıyor ya da bilinmiyor oluşu, Bayındırlık Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı veya Çevre ve Şehircilik

Bakanlığın yakın tarih içindeki bu izlerinin de uzak ya da yakın gelecekte hatırlanmama tehlikesi altında olduğunun göstergesi olabilir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (1989). Mimar Sinan'ın Şehirci Yönü. *Vakıf Haftası Dergisi*, 6,131-139.
- Akıncı Vural, Z. B. (2016). *Kurum kültürü ve örgütsel iletişim*. (Beşinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, 120.
- Akozan, F. (1983). " *Osmanlı mimarlığında batılılaşma dönemi ve Balyan ailesi*" adlı kitap ve gerçekler. İstanbul: Baha Matbaası, 5-6.
- Akyıldız, A. (1993). *Tanzimat dönemi Osmanlı merkez teşkilâtında reform: 1836-1856*: Eren Yayıncılık,128-144.
- Akyürek, G. (2009). Tanzimat Döneminde Mimarlığın Değişen Bilgisi: Fenn-i Mimari, Gazeteler ve Diğerleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7(13), 93-120.
- Alpagut, L. (2010). Modernleşme Projesinin Temsilinde Önemli Bir Yapı: İsviçreli Mimar Ernst Arnold Egli ve Ankara Siyasal Bilgiler Okulu. *Alternatif Politika*, 2(2), 126-150.
- Alsaç, Ü. (1976). *Türkiye'deki mimarlık düşüncesinin Cumhuriyet dönemindeki evrimi*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Altar, C. M. (1959). *Osmanoğulları'nın ilk imar teşebbüslerine dair Bizans ve batı kaynaklarındaki tezatlar*. Paper presented at the Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi, Ankara.
- Andaç, G. (1987). Bayındırlık ve İskân Bakanlığının proje elde etmek yöntemleri ve organizasyonu. *Mimarlık Dergisi*, 224(3), 39-46.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi, 21.
- Aslan, Y. (2001). *TBMM Hükümeti, Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 60-65.
- Aslanoğlu, İ. (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, 1923-1938*. Ankara: Bilge Kültür Sanat,130.
- Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek*. (Çev. A. Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları,141.
- Ayverdi, E. H. (1958). *19. asırda İstanbul haritası*: Verlag nicht ermittelbar.
- Batur, S. (1994). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Beşinci Cilt). İstanbul: Ana Basım AŞ, 315-316.
- Bauman, Z. (2015). *Özgürlük*. (Çev., Kübra Eren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 86.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2010). *162 Yıldan Eserler*. Ankara: Altan Matbaası, 30-75.

- Bayraktar, N., Ayhan, E. S., Uysal, Y. Y ve Şumnu U,. (2014). *Sivil Mimari Bellek: Ankara 1930-1980*. Ankara: Dumat, 97.
- Bilgin, N. (1996). *İnsan ilişkileri ve kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 182.
- Bilgin, N. (1999). *Kolektif kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 59-62.
- Can, S. (2010). *Bilinmeyen aktörleri ve olayları ile son dönem Osmanlı mimarlığı*: Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 15-67.
- Can, S. (2018). *Osmanlı mimarlık teşkilatının XIX. yüzyıldaki değişim süreci ve eserleri ile mimar Seyyid Abdülhalim Efendi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cevizci, A. (2013). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 797.
- Cezar, M. (1991). *XIX. yüzyıl Beyoğlusu* (Vol.). İstanbul: Akbank, 173.
- Çelik, G. (2007). *İstanbul tarihi yarımadası'nda Tanzimat dönemi idari yapıları*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, S. (2005). Erken Cumhuriyet dönemi'nde bir modernleşme projesi: İzmir'in yangın bölgesi'nin imarı. *Mimarlık Dergisi*, 326.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2015a). *Nâfi'a Nezareti'nden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na (1848-2015)*. Ankara: Özel Ofset, 21.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2015b). *Umûr-ı Nâfi'a Nezareti'nden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na (1848-2015)*. Ankara: Afşar, 27-236.
- Dalbay, R. S. (2018). “Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31,161-176.
- Doğu, T., Varkal D., Melis (2017). Hafıza Kutusu: Bir Kentsel Kolektif Bellek Deneyi (mi). *Megaron Dergisi*, 12 (4), 545-552.
- Durukan Kopuz, A. (2018). Türkiye'de erken Cumhuriyet dönemi yabancı mimarların izleri, Franz Hillinger örneği. *Megaron Dergisi*, 13 (3), 363-373.
- Dündar, A. (1999). *Arşivlerdeki plan ve çizimler ışığı altında Osmanlı imar sistemi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dündar, A. (2002). XVI. Yüzyıl Bazı Osmanlı Mimarları. *AÜİF Dergisi*, 43, 231-262.
- Eliçin, E. T. (1970). *Kemalist Devrim İdeolojisi: Niteliği ve Tarih teki Yeri*. (Otuzikinci Baskı). İstanbul: Ant Yayınları, 268.
- Erdem, O., & Dikici, A. M. (2009). Liderlik ve kurum kültürü etkileşimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 198-213.

- Erichsen, R. (1993). *Siğınmacı Alman Bilim Adamlarının Etkisi ve Dönemin Türk-Alman İlişkileri. Bir Başkent'in Oluşumu: Ankara 1923-1950*. Ankara: Türk Mimarlar Odası, 28.
- Erkmen, E. (1998). *Clemens Holzmeister ve Türk Mimarlığı'ndaki Yeri*. Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erkmen, E. (2003). Clemens Holzmeister Mimarlığı. *Tasarım+ kuram dergisi*, 2(3), 57-66.
- Gündoğan, S. A. (2011). Babıali'nin mimari gelişimi. *Sigma, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezlerinden Üretilmiş Yayınlar*, 3, 341-347.
- Gürallar, N. (2009). Kamu-kamusal alan-kamu yapıları-kamusal mekân: modernite öncesi ve sonrası için bir terminoloji tartışması. *Mimarlık*, 350.
- Gürsel, Y. (1993). Değişme Koşullarında Kimlik-Meşrutiyet-Etik. *Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II: Kimlik-Meşrutiyet-Etik, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara*, 7-9.
- Habermas, J. (2000). *Kamusallığın yapısal dönüşümü*. (Çev. B. Tanıl, M. Sancar). İstanbul: İletişim Yayınları, 58.
- Hall, S. (1998). *Kültürel Kimlik ve Diaspora*. (Çev. Drem Sağlamer). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Felsefe sözlüğü*. (Onuncu Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heidegger, M. (1997). *Özdeşlik ve ayırım*. (Çev. N. Aça). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- İhsanoğlu, E. (1999). *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi I., E. İhsanoğlu (Editör). Osmanlı eğitim ve bilim müesseseleri*. İstanbul: İrcica, 252.
- İnternet: URL-1. 1900'lerde Odunpazarı, Eskişehir. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.eskiturkiye.net%2F3776%2Fodunpazarı-eskisehir-1900-ler&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019
- İnternet: URL-2. 1900'lü Yıllarda Edirne. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.eskiturkiye.net%2F2936%2F1900lu-yillarda-edirne&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019
- İnternet: URL-3. 1900'lü Yıllarda Elazığ. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.eskiturkiye.net%2F1581%2Felazığ-1905&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019
- İnternet: URL-4. 1900'lü Yıllarda Ankara Kalesi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.eskiturkiye.net%2F1558%2Fankara-kalesi-1900ler&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-5. 1900'lü Yıllarda Trabzon. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.eskiturkiye.net%2F2439%2Ftrabzon-1900lu-yillar&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-6. 1900'lü Yıllarda Ankara. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.eskiturkiye.net%2F1564%2F1900lerde-ankara&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-7. Gazi İlk Muallim Mektebi. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgazi-universitesi.gazi.edu.tr%2Fposts%2Fview%2Ftitle%2Ftarihce-169255&date=2019-05-07> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-8. Maliye Vekaleti Binası. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.boyutpedia.com%2F804%2F5932%2Fmaliye-vekaleti-binası-maliye-bakanligiv&date=2019-05-07> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-9. Sağlık Bakanlığı. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.goethe.de%2Fins%2Ftr%2Fank%2Fprj%2Furs%2Fgeb%2Fgeb%2Fges%2Ftrindex.htm&date=2019-05-07> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-10. Kültür Bakanlığı. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F1530%2Fturk-ocaklari-merkez-binasından-ankara-devlet-resim-ve-heykel-muzesine%2Fyeldegirmeni.kadikoy.bel.tr&date=2019-05-07> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-11. Genel Kurmay Başkanlığı. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F13991%2Fgecmisin-modern-mimarisi--ankara---1&date=2019-05-07> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-12. Ankara'daki Adliyeler Birleşiyor. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.milligazete.com.tr%2Fhaber%2F1220867%2Fankaradaki-adliyeler-birlesiyor&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-13. Ortaköy Cami. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.tas-istanbul.com%2Fportfolio-view%2Fortakoy-buyuk-mecidiye-camii%2F&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-14. Hırka-i Şerif Cami. Retrieved from URL:
<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.hirkaiserifvakfi.com%2FTR%2F805%2FHirka-i-Serif-Camii-ve-Mustemilati%2FHirka-i-Serif-Camii-1851.aspx&date=2019-05-03> Son Erişim Tarihi: 03.05.2019

İnternet: URL-15. Pertevniyal Valide Sultan Cami. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.tas-istanbul.com%2Fportfolio-view%2Faksaray-pertevniyal-valide-sultan-camii%2F&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-16. Dolmabahçe Sarayı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fmedium.com%2F%40gezgunlugum%2Fdolmabah%25C3%25A7e-saray%25C4%25B1-b864d3fb6698&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-17. Çırağan Sarayı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.tas-istanbul.com%2Fportfolio-view%2Fbesiktas-ciragan-sarayi-2%2F&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-18. Harbiye Mektebi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.tas-istanbul.com%2Fportfolio-view%2Fharbiye-mektebi-harbiye%2F&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-19. Sultanahmet Sergi Evi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.doganhasol.net%2Fmimarlik-sergiler-ve-iletisim-2.html&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-20. Tophane Saat Kulesi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.tas-istanbul.com%2Fportfolio-view%2Ftophane-kislasi%2F&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 10.05.2019

İnternet: URL-21. Kara Harp Okulu. Retrieved from URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.kho.edu.tr%2Fhakk-inda%2FKho_genel_bilgi.html&date=2019-05-07 Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-22. Yargıtay Binası (Eski Ticaret Bakanlığı). Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.goethe.de%2Fins%2Ftr%2Fank%2Fprj%2Furs%2Fgeb%2Fgeb%2Fhan%2Ftrindex.htm&date=2019-05-07> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-23. İçişleri Bakanlığı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.goethe.de%2Fins%2Ftr%2Fank%2Fprj%2Furs%2Fgeb%2Fgeb%2Finn%2Ftrindex.htm&date=2019-05-07> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-24. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.goethe.de%2Fins%2Ftr%2Fank%2Fprj%2Furs%2Fgeb%2Fgeb%2Fbau%2Ftrindex.htm&date=2019-05-07> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019

İnternet: URL-25. Bütün Sokaklar Gençlik Parkına Çıkar. Retrieved from URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.peyzajmimoda.org.tr%2Fgenel%2Fbizden_detay.php%3Fkod%3D2069&date=2019-05-08 Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-26. Ankara Çubuk Barajı Gazinosu Artık Yok. Retrieved from URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.mimarizm.com%2Fhaberler%2Fgundem%2Fankara-cubuk-baraji-gazinosu-artik-yok_125189&date=2019-05-08 Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-27. İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fv3.arkitera.com%2Fv1%2Fgununsorusu%2F2002%2F04%2F25.htm&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-28. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.ankara.edu.tr%2Fakulteler%2Ffen-fakultesi%2F&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-29. Saraçoğlu Mahallesi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.goethe.de%2Fins%2Ftr%2Fank%2Fprj%2Furs%2Fgeb%2Fsie%2Fsar%2Ftrindex.htm&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-30. Atatürk Kültür Merkezi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.buildingbutler.com%2Fbd%2FHayati-Tabanl%25C4%25B1o%25C4%259Flu%2FIstanbul%2FAtat%25C3%25BCrk-K%25C3%25BClt%25C3%25BCr-Merkezi%2F3282&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-31. Milli mimari'den 40'lı yıllarda vazgeçildi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.karar.com%2Fhayat-haberleri%2Fmilli-mimariden-40li-yillarda-vazgecildi-447779%23&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-32. Behruz Çinici. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.mimdap.org%2F%3Fp%3D73685&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-33. İÜ Rektörü Yunus Söylet'ten Beyazıt Kütüphanesi Açıklaması. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F22290%2Fiu-rektoru-yunus-soyletten-beyazit-kutuphanesi-aciklamasi&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-34. 2 Ocak 2019 Tarihte bugün neler oldu? Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.ntv.com.tr%2Fgaleri%2Fturkiye%2F2-ocak-2019-tarihte-bugun-neler-oldu%2CUuFD8vk74UCQGPWBUgGFpQ&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-35. Türk Tarih Kurumu. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fproje%2F3229%2Fturk-tarih-kurumu&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-36. Bektaş Mimarlık. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.mimdap.org%2F%3Fp%3D611&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-37. Antalya Adalet Sarayı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgaleri3.arkitera.com%2Fvar%2Falbums%2FArkiv.com.tr%2FProje%2Fercan-coban-mimarlik%2Fantalya-adalet-sarayi%2Fantalya1.jpg.jpeg&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-38. İzmir Adalet Sarayı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.izmir.adalet.gov.tr%2F&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-39. Abdi İpekçi Spor Salonu. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fimgarchive.online%2Fp%2F1707855497984996592&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-40. Milli Kütüphane. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.mkutup.gov.tr%2Fen%2FSayfalar%2Fdefault.aspx&date=2019-05-10> Son Erişim Tarihi: 110.05.2019

İnternet: URL-41. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fmpgm.csb.gov.tr%2Fistanbul-uluslararasi-finans-merkezi-i-4588&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-42. T.C. İslamabad Büyükelçiliği. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fv3.arkitera.com%2Fv1%2Fhaberler%2F2003%2F08%2F28%2Fislamabad.htm&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-43. Gaziantep Hükümet Konağı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.uzmim.net%2Fprojeler-klasor%2F001-gaziantep-hukümet-konagi%2Fprojeler1.html&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-44. Atatürk Kültür Merkezi (Ankara). Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgaleri3.arkitera.com%2Fvar%2Falbuns%2Farkiv-2%2Fproje%2Ferkal-mimarlik%2Fankara-ataturk-kultur-merkezi%2Fdis001-fx.jpg.jpeg&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-45. Adnan Menderes Anıt Mezarı. Retrieved from URL: http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.tarihtebugun.org%2F20044-17-eylul-1990_Adnan_Menderesin_cenazesi_istanbula_nakledildi.html&date=2019-05-09 Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-46. Celal Bayar Anıt Mezarı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fmapio.net%2Fpic%2Fp-3191618%2F&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-47. Anayasa Mahkemesi Hizmet Binası. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fmonomimarlik.com.tr%2Fportfolio%2Fanayasa-mahkemesi-hizmet-binasi%2F&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-48. Kamu Binaları Fikir Yarışması. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fproje%2F9615%2F2-odul-baraka-mimarlik-kamu-binalari-tasarimi-fikir-yarismasi&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-49. Mahalle Tasarımı Fikir Yarışması,MimLAB. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgaleri3.arkitera.com%2Fvar%2Falbuns%2Fyarisma-projesi-02%2FE%25C5%259Fde%25C4%259Fer-Birincilik-%25C3%2596d%25C3%25BC1%25C3%25BC%2C-Mahalle-Tasar%25C4%25B1m%25C4%25B1-Fikir-Yar%25C4%25B1%25C5%259Fmas%25C4%25B1-%282.-A%25C5%259Fama%29%2F12a.jpg&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-50. Mahalle Tasarım Fikir Yarışması,Ozan Gürsoy ve ekibi. Retrieved from URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgaleri3.arkitera.com%2Fvar%2Falbuns%2Fyarisma-projesi-02%2Fes-deger-birincilik-odulu-mahalle-tasarimi-fikir-yarismasi%2F3_sokak_g%25C3%25B6rseli.jpg.jpeg&date=2019-05-09 Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-51. Mahalle Tasarım Fikir Yarışması, Serdar Kaya ve ekibi. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgaleri3.arkitera.com%2Fvar%2Falbuns%2Fkullanicigalerisi3%2Fproje%2F2017-09-01%2Fmahalle-tasarimi-fikir-yarismasi-esdeger-birincilik-odulu%2F14.jpg.jpeg&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-52. Cami projesi fikir yarışması, Emrah BAL ve ekibi. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fgaleri3.arkitera.com%2Fvar%2Falbuns%2Fkullanicigalerisi%2Fproje%2F2019-05-08%2Fbasligi-girin-1791629649%2F15.jpg.jpeg&date=2019-05-09> Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-53. Cami Projesi Fikir Yarışması, Bünyamin ATAN. Retrieved from URL:

http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.eskisehir.edu.tr%2Fuploads%2Fanadolu%2Fckfinder%2Fweb%2Fimages%2FWhatsApp%2520Image%25202019-05-04%2520at%252008_26_13.jpeg&date=2019-05-09 Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-54. 1880'li Yıllarda İstanbul. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.trthaber.com%2Ffoto-galeri%2F1880li-yillarda-istanbul%2F82%2Fsayfa-18.html&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-55. Geçmişten Günümüze Sayıştay Binaları. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.sayistay.gov.tr%2Ftr%2FUpload%2F95906369%2Ffiles%2Ftarihce%2FBinalar.pdf&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-56. Bakanlığımız Fotoğraf Arşivi. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.csb.gov.tr%2Fbak-anligimiz-fotograf-arsivi-fotograf-galerisi&date=2019-05-08> Son Erişim Tarihi: 08.05.2019

İnternet: URL-57. Kumrular İkamet Sitesi. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fsivilmimaribellekankara.com%2FYapiDetayi.aspx%3Fanah%3D236&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

İnternet: URL-58. Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Binası. Retrieved from URL:

http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2Fmaps%2Fplace%2FT.C.%2B%25C3%2587evre%2Bve%2B%25C5%259Eehircilik%2BBakanl%25C4%25B1%25C4%259F%25C4%25B1%2BYap%25C4%25B1%2B%25C4%25B0%25C5%259Fleri%2BGenel%2BM%25C3%25BCd%25C3%25BCrl%25C3%25BC%25C4%259F%25C3%25BC%2F%4039.8963051%2C32.8399068%2C3a%2C75y%2C90t%2Fdata%3D%213m8%211e2%213m6%211sypUfxY__JCTQGfEdnavb1VAyH76XUUykYlgc7SkZ&date=2019-05-09 Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-59. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Retrieved from URL:

http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2Fmaps%2Fplace%2FT.C.%2B%25C3%2587evre%2Bve%2B%25C5%259Eehircilik%2BBakanl%25C4%25B1%25C4%259F%25C4%25B1%2F%4039.9112958%2C32.7517891%2C3a%2C75y%2C90t%2Fdata%3D%213m8%211e2%213m6%211sAF1QipNwd_XQP6CH3jha2FOX7bQQyMrDxLX0DZMxmZIo%212e10%213e12%216shttps%3A%252F%252Flh5.googleusercontent.com%252Fp%252FAF1QipN&date=2019-05-09 Son Erişim Tarihi: 09.05.2019

İnternet: URL-60. AKM İhalesini Alan İnşaat Firması'ndan Açıklama. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F26835%2Fakm-ihalesini-alan-inaaat-firmasi--bina-curuk-guclendirme-olmaz--kolonlar-bitmis-temelin-altindan-su-geciyor&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

İnternet: URL-61. Atatürk Kültür Merkezi'nin (AKM) yıkımındaki son durum havadan görüntülendi. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fwww.ntv.com.tr%2Fgaleri%2Fturkiye%2Faturk-kultur-merkezinin-akm-yikimindeki-son-durum-havadan-goruntulendi%2Ck2HLKAAq2UyJ5wpS26GB-Q%2FV3tgFZqwg0uNdIwB92GGiQ&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

İnternet: URL-62. Atatürk Kültür Merkezi'nin Yeni Projesi Tanıtıldı. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F29478%2Faturk-kultur-merkezinin-yeni-projesi-tanitildi&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

İnternet: URL-63. Bakanlık Binasının Yıkılmasına Mimarlardan Tepki. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F25830%2Fbakanlik-binasinin-yikilmasina-mimarlardan-teпки&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

İnternet: URL-64. İller Bankası Binası Yıkıldı. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F28935%2Filler-bankasi-yikildi&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

İnternet: URL-65. Seyfi Arkan'ın İller Bankası Risk Altında. Retrieved from URL:

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F23332%2Fseyfi-arkanin-iller-bankasi-risk-altinda&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

İnternet: URL-66. Cumhuriyet Dönemi Örneği Yapılar Birer Birer Yıkılıyor. Retrieved from URL:

http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.yapi.com.tr%2Fhaberler%2Fcumhuriyet-donemi-ornegi-yapilar-birer-birer-yikiliyor_104100.html&date=2019-05-02 Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

İnternet: URL-67. Etibank. Retrieved from URL:

http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.ergir.com%2F2013%2Fbir_bilmecem_var_yanit.htm&date=2019-05-02 Son Erişim Tarihi: 02.05.2019

- İnternet: URL-68. Marmara Köşkü. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=https%3A%2F%2Fkuzeyormanlari.org%2F2016%2F05%2F24%2Faturkun-marmara-koskunu-orjinalligini-kaybetti-diye-yikmislar%2F&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019
- İnternet: URL-69. Marmara Köşkü Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fcdm21054.contentdm.oclc.org%2Fcdm%2Fref%2Fcollection%2FAEFA%2Fid%2F417&date=2019-05-02> Son Erişim Tarihi: 02.05.2019
- İnternet: URL-70. Théodore Leveau Tasarımı Çubuk Barajı Gazinosu da Yıkıldı. Retrieved from URL: <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.arkitera.com%2Fhaber%2F27072%2Fcubuk-baraji-gazinosu-da-yikildi&date=2019-05-03> Son Erişim Tarihi: 03.05.2019
- İnternet: URL-71. Çubuk Barajı Göl Gazinosu Hakkında. Retrieved from URL: http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fankara.imo.org.tr%2Fgenel%2Fbizden_detay.php%3Fkod%3D16439%26tipi%3D3%26sube%3D3&date=2019-05-02 Son Erişim Tarihi: 02.05.2019
- Karaarslan, M. (1987). Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve mimarlığımız. *Mimarlık Dergisi*, 224(3), 32.
- Karal, E. Z. (2000). *Osmanlı Tarihi VI: Islahat Fermanı Devri (1856-1861)*: Türk Tarih Kurumu,4.
- Köseoğlu, Ç. (2013). *Politika ve eylem olarak mimarlık*. Yüksek lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuban, D. (2002). *Mimarlık Kavramları*. (Altıncı Baskı). YEM Kitabevi: Doruk Matbaacılık AŞ, 20-21.
- Kul, F. N. (2011). Erken Cumhuriyet dönemi ilkokul binaları. *Mimarlık*, 360, 66-71.
- Kürkçü, K. (2009). *Meiji ve tanzimat dönemlerindeki mimari değişimlerin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. (Trans. By Donald Nicholson-Smith). UK: Blackwell, 103-104.
- Madran, E. (2001). Kent Belleği Oluşumunda Mimarlık Yapıtları. *Mimarlık*, 298.
- Meltem, İ. A. (2010). *1930-2010 yılları arasında bir proje elde etme yöntemi olarak Türkiye'deki mimari tasarım yarışmalarının irdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Mimarlık. (1967). Bayındırlık Bakanı dergimizin sorularına cevap verdi. *Mimarlık Dergisi*, 19.

- Mutlu, N. Y. (2005). *Bayındırlık Bakanlığı Tarihi (8 Ekim 1848-Aralık 2004)*. Ankara: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 24.
- Mühendislik, H. (2006). Binalar/ Kamu Binaları. *Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi*, 442-443, 32.
- Okay, A. (2018). *Kurum kimliği*. İstanbul: Derin Yayınları, 23.
- Özcan, K. (2006). Tanzimat'ın kent reformları: Türk imar sisteminin kuruluş sürecinde erken plânlama deneyimleri (1839-1908). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 7, 149-180.
- Özdemir, C. (2001). Kimlik ve söylem. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 108.
- Öztürk, Y. (2007). Tarih ve kimlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2(1), 5-8.
- Res Gaz 1. (1984). Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında 209 Sayılı KHK. *Resmi Gazete*.
- Sargın, G. A. (2002). *Kamu, kent ve politika*. İstanbul: İletişim Yayınları, 28.
- Sarıaslan, Ü. (2005). *Cumhuriyetin Mimarları: "Kuruluş Ankarası"nda Üç Mimar, Kemalettin-Ernst Arnold Egli-Bruno Taut*. İstanbul: Otopsi, 76.
- Sayar, Z. (1938). Yerli ve yabancı mimar. *Arkitekt*, 2, 65.
- Seyitdanlioğlu, M. (1992). Tanzimat dönemi imar meclisleri. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3(3), 323-332.
- Şehsuvaroğlu, H. Y. (1958). İstanbul konaklarına dair. *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi*.
- Şentek, A. (2013). Mimari tasarım yarışmalarına ilişkin "dışarıdan" bazı görüşler. *Dosya*, 1, 18-21.
- Tanalı, Z. (2009). Yarışma kurumunu hırpalamak yerine alternatif yöntemler denesek. *Serbest Mimar*, 2, 60-62.
- Tanman, B. (1994). Hırka-i Şerif Camii. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 17, 68-69)*. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Tanyeli, U. (1993). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi I.,N. Akbayar, E. I. N. Sakaoğlu, O. Baydar, M. B. Tanman, M. S. Koz,B. Aksoy,A. Batur (Editörler). Bâbüâli-mimari*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 520-523.
- Tekdemir, A. (2011). Tanzimat Dönemi Nafia Nezareti. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 109-132.

- Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de Cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, 1-24.
- Tonguç, İ. H. (1947). *Eğitim yolu ile canlandırılacak köy*. İstanbul: Güven Basımevi, 352.
- Tuna, B. (2007). *Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu*. Paper presented at the Ulusal Mimarlık Yarışmaları Sempozyumu, İzmir.
- Turan, Ş. (1963). Osmanlı teşkilatında hassa mimarları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1, 202-157.
- Ural, S. (1974). Türkiye’nin sosyal ekonomisi ve mimarlık 1923-1960. *Mimarlık*, 1-5.
- Uzoğlu, S. (2001). Kurumsal kimlik, kurumsal kültür ve kurumsal imaj. *Kurgu Dergisi*, 18, 317-353.
- Yavuz, Y. (1981). *Mimar Kemalettin ve birinci ulusal mimarlık dönemi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği,16.
- Yazıcı, N. (2007). *Osmanlılarda Mimarlık Kurumunun Evrim ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı*. Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, Ü. (2018). *Son dönem Osmanlı mimari anlayışının sosyal yapıya ve mimarlık kurumuna etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Yüceuluğ, R. (1949). Türkiyede istatistik öğretimi ve istatistik çalışmaları imparatorluk ve Cumhuriyet devirlerinde. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 307.
- Zahra, N. R. (2009). *2000 - 2008 yılları arası ulusal ve bölgesel mimarlık yarışmalarına yönelik bir profil belirleme denemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : TEMÜR, Hatice
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 19.03.1987, Ankara
 Medeni hali : Bekar
 Telefon :
 e-mail :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Mimarlık	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi/Mimarlık	2011
Lise	Tekirdağ Anadolu Lisesi	2005

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2011-2013	Özel Sektör	Mimar
2013-Halen	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Mimar

Yabancı Dil

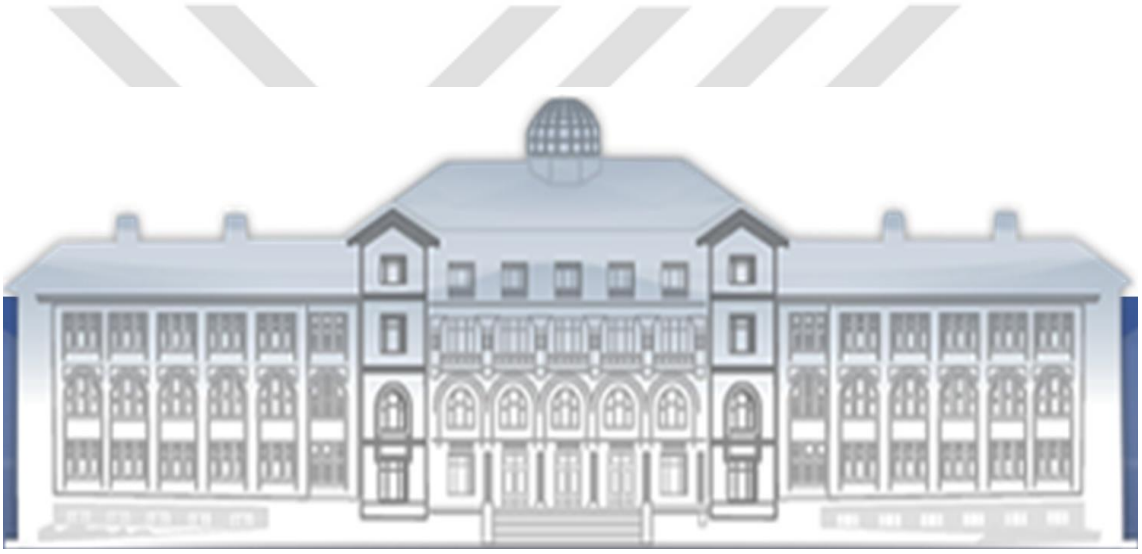
İngilizce

Yayınlar

Temür, H., Aksu A. (2019). *Kurumsal Kimlikle Mimariye Yön Vermek*. 3.Uluslararası Bilimsel Çalışmalarda Yenilikçi Yaklaşımlar Sempozyumunda sunuldu, Ankara.

Hobiler

Yüzme, Grafik Tasarım, Resim, Doğa Yürüyüşü

GAZİ GELECEKTİR..